

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Závěr 2. světové války na Prachaticku
The end of World War II in Prachatice District
Václav Matys

Vedoucí práce: doc. PhDr. Alena Míšková, PhD., doc. PhDr. Petr Koura, PhD.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: D-ZSV

2022

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci *Závěr 2. světové války na Prachaticku* vypracoval pod vedením vedoucích práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. července 2022.

podpis

Poděkování

Na následujících řádcích bych rád poděkoval za vedení bakalářské práce původní vedoucí doc. PhDr. Aleně Míškové, Ph.D. († 2015), která mi přispěla mnoha cennými radami a připomínkami.

Poděkování taktéž patří doc. PhDr. Petru Kourovi, Ph.D., který se práce ujal a neméně přispěl k jejímu dokončení.

Dále děkuji pracovníkům Státního okresního archivu Prachatice, jmenovitě paní ředitelce Věře Vlkové, PhDr. Marii Holé, Jindřichu Horkovi, PhDr. Františku Kotěšovci, Aleně Mikešové, Miroslavě Mikšovské a Daně Vošahlíkové, a taktéž děkuji pracovnícím Městské knihovny v Prachaticích.

V neposlední řadě bych chtěl poděkovat panu Emilu Nachlingerovi za poskytnutí materiálů a cenných rad. Moje poděkování patří i rodině.

ANOTACE

Cílem bakalářské práce *Závěr 2. světové války na Prachaticku* je chronologickým způsobem zaznamenat události, které se odehrály v průběhu posledního roku druhé světové války v jihočeských Prachaticích a v jejich bezprostředním okolí.

Úvodní část patří stručnému popisu Prachatic a jejich historii, dále pak vývoji od roku 1938 do konce roku 1944. V dalších částech se zabývá událostmi prvních čtyř měsíců roku 1945, a především pak dnem květnovým.

Závěrečné kapitoly se věnují působení americké armády v tomto regionu a poválečnému odsunu Němců z Prachaticka.

KLÍČOVÁ SLOVA

Prachatic, 1945, konec války, odboj, osvobození, pochod smrti, odsun Němců.

ANNOTATION

The aim of this bachelor thesis *The end of World War II in Prachatice District* is to chronologically describe events that happened in 1945 in the town Prachatice and surroundings.

In the first part is briefly described history of Prachatice, the development from the year 1938 to the end of 1944. The following chapters deal with events of first four months of the year 1945, and especially by developments in May 1945.

Finally, the rest of chapters deal with stay of the American Army in this region and displacement of Germans away from the Prachatice district.

KEY WORDS

Prachatice, 1945, end of war, resistance, liberation, death march, expulsion of Germans.

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Prachatice a Prachaticko.....	11
2.1. Poloha Prachatic a okolí.....	11
2.2. Život v Prachaticích v 1. polovině 20. století.....	11
3. Od Mnichova po konec roku 1944.....	13
3.1. Mnichov a zábor pohraničí.....	13
3.2. Léta okupace.....	15
3.3. Odboj.....	18
4. Rok 1945.....	21
4.1. Počátek roku 1945.....	21
4.2. Leden 1945.....	21
4.3. Únor 1945.....	23
4.4. Březen 1945.....	25
4.5. Duben 1945.....	29
4.6. Pochod smrti.....	38
5. Květen 1945 na Prachaticku.....	43
5.1. 1. květen 1945.....	43
5.2. 2. květen 1945.....	44
5.3. 3. květen 1945.....	45
5.4. 4. květen 1945.....	45
5.5. 5. květen 1945.....	47
5.6. 6. květen 1945.....	49
5.7. 7. květen 1945.....	51
5.8. 8. květen 1945.....	52
5.9. 9. květen 1945.....	54
5.10. 10. květen 1945.....	58

6. Dny po osvobození.....	62
6.1. Pobyt americké armády na Prachaticku	63
7. Odsun Němců z Prachaticka.....	68
7.1. Sběrný a internační tábor.....	68
7.2. Odsun	69
8. Závěr.....	73
9. Seznam pramenů a literatury	75
10. Seznam použitých zkratk.....	78
11. Přílohy	79
12. Fotografická příloha	82

1. Úvod

Šumavské město Prachatice, ležící v malebné kotlině na úpatí majestátné hory Libín, má dlouhou a pohnutou historii. Jejich jméno je spojeno především se středověkou Zlatou stezkou, obchodní cestou, spojující bavorské země s českými. První písemná zmínka o tržní osadě pochází již z roku 1010, nálezy archeologických výzkumů však ukazují stopy vedoucí hluboko do pravěku.

Hlavním obchodním artiklem obchodu na Zlaté stezce byla alpská sůl, ale i vzácné látky, víno ze Středozeří či koření, dovážena karavanami soumarů divokými šumavskými hvozdy z bavorského Pasova. Tehdy náležely Prachatice pod vyšehradskou kapitolu a středisko obchodu se nacházelo v dnešních Starých Prachaticích, odkud se na místo současných Prachatic přesunulo na přelomu 13. a 14. století.

Za zmínku v souvislosti se staršími dějinami stojí dvojité dobývání protihusitsky orientovaného města Žižkovými vojsky roku 1420, kdy především druhé obléhání mělo pro město tragické důsledky, a řada obyvatel byla upálena v sakristii kostela sv. Jakuba.

Po druhém zisku Prachatic Rožmberky roku 1501 se město pozvolna vrací na výsluní ve spojitosti se Zlatou stezkou. Obchod převážně se solí přinesl do šumavského města bohatství, které se projevovalo i v jeho architektuře. Toto období se nesmazatelně zapsalo do jeho tváře. Po stoleté prosperitě města byl Petr Vok z Rožmberka nucen Prachatice prodat císaři Rudolfovi II.

V následujících desetiletích se začalo nad slavnou minulostí města zatahovat. Za třicetileté války byly Prachatice několikrát dobývány za svůj protihabsburský postoj. Roku 1620 je vyplenila císařská vojska generála Buquoye.

Mimo dlouhotrvající války, které paradoxně nezapříčinily úpadek obchodu, hrála v postavení města roli především změna majitele území a s tím související vynechání Prachatic z hlavní obchodní cesty. Tento stav nedokázal ovlivnit ani rod Eggenbergů, a později ani Schwarzenbergové. To vedlo k tomu, že město zchudlo, a tím pádem se dále, především architektonicky, nevyvíjelo. Díky této de facto negativní situaci zůstal zachován renesanční ráz širšího centra, jež se dnes řadí k českým skvostům, a v současné chvíli existuje reálná možnost jeho přijetí mezi památky UNESCO.

Již během gymnaziálních studií v Prachaticích jsem se zajímal o dějiny města ve 20. století. Má tehdejší závěrečná práce z dějepisu na místním gymnáziu se zabývala lehkým pohraničním opevněním, tzv. řopíky, v okolí města.¹

V průběhu vysokoškolského studia jsem se rozhodl zpracovat další předělovou součást dějin města, která tematicky navazuje na závěr 30. let 20. století, a pokusil se postihnout závěrečný rok sedmiletého válečného strádání v tehdejší bavorské Východní marce, jak se nazývala tato část Šumavy, anektovaná k nacistickému Německu na podzim roku 1938.

Bakalářská práce je zaměřena regionálně, a to především na situaci v okolí města a na nejdůležitější momenty osvobozování přilehlých míst, jako například setkání pěti armád u Vitějovic či pochod smrti, jen některé údaje jsou doplněny v širším, především protektorátním kontextu tak, aby korespondovaly s dalšími relevantními souvislostmi.

Členění studie je chronologické, a je rozděleno do osmi kapitol. První z nich se zabývá stručnou charakteristikou Prachatic, představuje přírodními poměry, stav obyvatelstva, hospodářskou situaci a kulturní život zejména první poloviny 20. století.

Následující řádky patří pohnuté záříjové a říjnové situaci roku 1938, obsazení města německými vojsky, válečnými léty a končí závěrem roku 1944. Tyto části se vymykají zadání práce, ale jsou načrtnuty jen velmi stručně. Mohou však pomoci zorientovat se v situaci, v níž se Prachatice a blízké okolí v závěrečné fázi války nacházely, a nastínit tak pozadí, na němž se sledované události odvíjely.

Stěžejní částí práce jsou následující kapitoly, z nichž první se zabývá počátkem rozhodujícího roku 1945, vrcholící dubnovými událostmi, a především pak květnovým dnem. Tehdy bylo město osvobozeno partyzánskou skupinou „Šumava II.“ a Pattonovou 3. armádou. Pro větší přehlednost jsou všechny májové dny popsány den po dni, a tvoří jakousi nově vytvořenou kroniku přelomových dní.

Následně je nastíněna poválečná situace, spojená s pobytem americké armády, ukončeným v listopadu téhož roku, kdy se Pattonovo vojsko přesunulo z Prachatic do německé zóny.

Závěrečná kapitola popisuje situaci se založením internačního tábora pro Němce a ostatní cizince, a končí statistickým nástinem jejich „odsunu“ z okresu.

Prameny a materiály, z nichž jsem čerpal, poskytl především Státní okresní archiv v Prachaticích. Jedním ze zdrojů informací byla pamětní kniha Městského Národního výboru, jež zachycuje dění v Prachaticích od počátku roku 1945.

¹ MATYS, Václav: *Československé opevnění 1935 - 1938*, Prachatice, 2006

Událostí následující po Mnichovu zachytil kronikář v pamětní knize města Prachatic (v originále *Gedenkbuch Prachatitz*). Tato kronika sleduje dění ve městě od roku 1922 až do roku 1941. Původně byla psána německy, od 15. března 1936, kdy její vedení převzal Bohumil Idlbek, následně pak v češtině.

Nejpodrobnějším popisem situace a prakticky stěžejním dílem této práce jsou vzpomínky prvního poválečného starosty Václava Piláta. Ty sepsal František Soumar, jeden z aktivních členů Revolučního národního výboru. Soumar je ukázkou zapáleného vlastence a spolu s Pilátem založili odbojovou skupinu, ze které na jaře 1945 vznikl právě Revoluční národní výbor, jenž převzal po odchodu nacistů vládu nad městem.

Soumarovi vlastní vzpomínky, které sepsal v pozdějším věku, tvoří základ kapitoly o vzniku samotné odbojové organizace.

Dalším materiálem jsou paměti Miloslava Vačkáře z let 1938–1945, jenž je v úvodu odkazuje budoucím generacím s přáním, „aby se nezapomnělo“. Pramen je taktéž uložen v archivu v Prachaticích a jedná se o podrobný popis válečných let v Prachaticích a okolí, na jehož vzniku mělo zásluhu i 29 občanů Prachatic a Husince, kteří Vačkářovi k jeho sepsání přispěli orální či písemnou formou.

Je nutné si uvědomit, že paměti jednotlivých účastníků těchto událostí mohou být nepřesné, ne zcela objektivní, tendenční, či dokonce zkreslující. Jiné primární prameny však dohledány nebyly, tudíž je třeba se spokojit alespoň s nimi a náležitě kriticky k nim přistupovat.

Důležitou pramennou studnicí byla taktéž Městská knihovna v Prachaticích, kde jsem čerpal informace z tisku, především pak článků dlouholetého ředitele prachatického muzea a historika PhDr. Václava Starého.

V nedávné době vznikly o Prachaticích tři zajímavé publikace, z nichž první vyšla jako součást edice *Zmizelé Čechy* při nakladatelství Paseka. Kniha je dílem kolektivu autorů Pavla Fencla, Jany Koutné, Františka Kubů a Jana Antonína Magera. Popisuje historii města a Zlaté stezky, ve druhé polovině najdeme bohatou fotogalerii „zmizelých“ ulic a domů. Informace jsou ovšem velice stručné a tématu práce je zde bohužel věnováno minimum textu.

Druhou knihou, zaměřenou především na všeobecné informace, vydalo Město Prachatice roku 2005. Použita byla především u první kapitoly, při popisu města a jeho charakteru.

Třetí kniha, s názvem *Prachatice – obrazy z dějin města*, vyšla na podzim roku 2012 a věnuje se historickému stavebnímu vývoji ulic a celých městských částí. Jednotlivé kapitoly jsou doplněny o další odbornou literaturu, která se tématu bezprostředně týká.

V průběhu práce bylo srovnáváním zaznamenaných výpovědí pamětníků a pozdější odborné literatury zkoumáno, jak moc se informace o posledních dnech války v Prachaticích shodují či liší.

Pro přiblížení situace, kdy není zcela jasné, co se ve zkoumaném regionu odehrávalo, byly použity analogické informace z okolních okresů a krajů, které mohou dokreslit situaci v celé jihozápadní oblasti Čech, tedy i Prachatic. Komparace těchto zdrojů se snaží osvětlit bílá místa, která se v archivech nezachovala.

V některých případech jsem se pokusil analyzovat skutečnosti a následně uvádět hypotézy, jak mohly jednotlivé události probíhat, jaké příčiny k nim vedly, či z nich vyplývaly, a tak zároveň dedukovat jejich následky pro tehdejší dějinné momenty.

2. Prachatice a Prachaticko

2.1. Poloha Prachatic a okolí

Jihočeské město Prachatice, zvané taktéž jako brána Šumavy, se nachází v jejím podhůří v nadmořské výšce 561 m. n. m. v mírném klimatickém pásu. Na severu Prachatic údolí opouští Bělečský (Živný) potok, na východě po hraně lesních porostů leží osady Zdenice a Jelemek, na jihu pak osady Leptáč a Rohanov s horou Libínem (1096 m n. m.). Od Libínského Sedla na jihu se potom směrem na západ po hřebeni Černé hory a Dubového vrchu směrem k severu přes Výrovec a Výrovčici octneme opět v údolí Bělečského potoka.²

2.2. Život v Prachaticích v 1. polovině 20. století

Na konci 19. století se Prachatice jen pozvolna probouzely po více než stoletém obchodním i společenském útlumu. Zachovaly si však i na sklonku 19. století starobylý středověký ráz s pásem hradeb, věžemi a s mnoha gotickými a renesančními stavbami a budily tak pozornost umělců, staromilců a prvních turistů.³

V této době vznikly na území města velké stavby jako nemocnice ve Vodňanské ulici, vlakové nádraží, neorenesanční, dnes Nová radnice, penziony v areálu Lázní sv. Markéty či budova gymnázia.

Město bylo v roce 1893 spojeno železnicí s městem Vodňany na severu a v roce 1899 s Volary na jihu a na jeho okrajích vyrostly i první průmyslové podniky: továrna na telegrafní a telefonní součástky W. Jungbauer, městská cihelna, měšťanský pivovar, octárna a závod na malování skla.⁴

Město, nacházející se blízko německo-rakouských hranic, bylo národnostně pestré a většina občanů města mluvila oběma jazyky. Taktéž například městské kroniky byly psány německy i česky.

² Kolektiv autorů: *Prachatice*, Prachatice 2005, s. 7

³ Tamtéž, s. 15

⁴ Tamtéž, s. 15

Na přelomu 19. a 20. století již „patřilo“ město Němcům, kterých bylo ve městě téměř 75%, a měli i většinu v městských institucích. Přesto zde žilo obyvatelstvo v jakési sounáležitosti.

Z německého prostředí vzešel také podnět k založení místního muzea v roce 1904. Češi měli určitou protiváhu v okresních orgánech, neboť prachatický okres obývalo ze dvou třetin české obyvatelstvo. V Prachaticích soustředili Češi své úsilí do aktivit místního Sokola a do vybudování svého Národního domu, který byl otevřen v roce 1903 na náměstí nedaleko staré radnice. V roce 1900 měly Prachatice přes 4000 obyvatel a byly sídlem okresního hejtmanství, okresního soudu, berního úřadu, finančního komisařství, poštovního a telegrafního úřadu a řady dalších institucí.⁵

V roce 1918 začal pomalu narůstat počet českých občanů, který se postupně promítal ve složení obyvatelstva města i celé Šumavy. Po první světové válce do těchto míst přicházejí příslušníci české finanční stáže, četníci, vojáci, železničáři, ale i čeští učitelé, majitelé hotelů a jejich zaměstnanci. A tak i tato horská část Šumavy se stávala národnostě smíšenou.⁶

Stavební vývoj města významně vzrostl ve třicátých letech, kdy se začínalo rozšiřovat mimo své historické jádro.

Do roku 1938 vyrostly a získaly svou dnešní podobu dvě kolonie vilek: Německá kolonie pod Lázněmi dala vzniknout ulicím s dnešními názvy Pod lázněmi, Lipová, U zastávky a prodloužení Lázeňské ulice. Druhá kolonie, nazývaná Česká, vznikla nad tehdy nově postavenou školou ve Vodňanské ulici. Zde vznikly dnešní ulice Chelčického a U hvězdárny, v polovině třicátých let i dnešní ulice Rumpálova.⁷

Již v roce 1930 zde žilo 2395 Němců a 2283 Čechů.⁸ Je zajímavé, že místní německá populace evidentně nebyla jednotná, protože ve volbách roku 1935 došlo k vítězství bloku českých stran, přestože v mnoha pohraničních okrscích celého Československa zvítězila SdP Konráda Henleina.

Národnostní problémy se ovšem začínaly vyhrocovat i na Prachaticku, a od poloviny třicátých let začala být situace mezi oběma národy neudržitelná, a to jak mezi sousedy, tak především na politické úrovni.

⁵ Kolektiv autorů: *Prachatice*. Prachatice 2005, s. 15

⁶ MOULIS, Miloslav: *Uloupená Šumava (K historii území připojeného v letech 1938–1945 k Bavorsku)*. s. 80

⁷ FENCL, Pavel - MAGER, Jan Antonín – JURČO, Antonín: *Prachatice, obrazy z paměti města*. s. 41

⁸ CHROMEČEK, Břetislav: *Místopisný slovník Československé republiky*. s. 509

3. Od Mnichova po konec roku 1944

3.1. Mnichov a zábor pohraničí

Zvyšující se tlak na Československou republiku ze strany nacistického Německa, ovládaného fanatickým vůdcem Adolfem Hitlerem, sílil po celý rok 1938. Notně byl na území ČSR podporován Sudetoněmeckou stranou v čele s Konrádem Henleinem, jenž sdružovala Němce nejen v československém pohraničí. Události tohoto roku vyvrcholily v září.

*„Na podzim roku 1938 došlo k tragické události, jež nemá v našich dějinách obdoby. Z českých zemí byla odtržena téměř celá třetina území, nová hranice byla po Mnichovské konferenci posunuta daleko do vnitrozemí, demarkační čára se táhla v samé blízkosti největších měst a jen 50 kilometrů od Prahy.“*⁹ Takové byly výsledky Mnichovské konference čtyř velmocí, která se odehrála koncem září 1938.

Obsazování Hitlerem určeného území mělo začít 1. října 1938. Situace na Prachaticku se nelišila od ostatních částí nacházejících se v pohraničí, a hned od počátku října došlo k postupnému obsazování většiny okresu. Obsazování probíhalo v několika etapách, hranice nejdříve nebyly přesně ustáleny a několikrát se jejich návrhy měnily.

Nesrovnalosti hranic s Říší se přímo dotkly i samotného města, čekající do poslední chvíle, bude-li obsazeno, či nikoliv. O tom ve svých vzpomínkách píše Miloslav Vačkář: *„V úterý 4. října ustoupilo čs. vojsko až do Prachatic. Ve městě a okolí je na 20.000 vojáků. Vyslancká komise v Berlíně jednala o tom, zda Prachatice zůstanou v ČSR. Kóta 1091 (tj. vrchol Libína) měla být hranicí. Po marných nadějích byly Prachatice zahrnuty do německého záboru.“*¹⁰ Město tak mělo být definitivně připojeno k území Třetí říše.

Tragický konec první republiky dokládá popis německého převzetí vlády a odchodu Čechů z města. *„V pátek, 7. října, začali řídit němečtí ordneři, na německých domech se objevily vlajky s hákovým křížem. Na nádraží nebylo k hnutí, bylo přeplněno vozíky a kočárky s posledním majetkem Čechů, s peřinami, nábytkem, prádlem.“*¹¹

Dne 8. října nad ránem odjel z prachatického nádraží poslední vlak čítající dvaadvacet vagónů. Ten samý den bylo město obsazeno jednotkami 10. pěší divize wehrmachtu. Tyto momenty zachycuje propagandistická kniha NSDAP *Se VII. sborem do šumavských Sudet*, která vyšla oficiálně v Mnichově v roce 1939, takto: *„8. října se uskutečnila nová a zároveň*

⁹ Uloupená Šumava, s. 47

¹⁰ VAČKÁŘ, Miloslav: *Prachatice v létech 1938-45* (strojopis, nedatováno). s. 7

¹¹ Uloupená Šumava, s. 64

*poslední akce: úderem 12. hodiny vyrazily vpřed oddíly, aby dosáhly konečné linie. Večer mohly tyto divize hlásit splněný úkol. Po ukončení této akce byla všechna větší místa Šumav, jako např. Kašperské Hory, Vimperk a Prachatice, v německých rukou.*¹² Jak vypovídají další řádky byl wehrmacht ve městě přijat s otevřenou náručí a bez jakéhokoliv odporu místního obyvatelstva. *„Když sem po slavné Zlaté stezce dorazily naše oddíly, aby obsadily Prachatice jako poslední hraniční město, byli obyvateli triumfálně přivítány jako osvoboditelé.*¹³

Hranice mezi Říší a zbytkem Československa byla nakonec vymezena následovně. *„Prozatímní čára hraniční vede přes polovici hřbitova k ohbí silnice na Zdenice a k Božím mukům u Krejčů louky, dále po Kahovské silnici.*¹⁴ Z toho vyplývá, že Prachatice připadly Německu, kdežto přes kopec stojící Staré Prachatice ještě zůstaly součástí Čech.

Pro ilustraci nastiňuji situaci s problémem nových hranic v okolních vesnicích dle některých kronik. Farní kronika Sv. Máří uvádí: *„Večer dne 7. října zabrán byl i Trhonín a Vícemily a sice večer lidi nic netušili a najednou německé vojsko přijelo do vsi. Bylo tu pláče a nářku...Naše vojsko bylo postaveno mezi Štítovem a Sv. Máří podél kraje lesa až k rozhledně, mezi tím co německé vojsko posunovalo čáru pohraniční stále blíže k Sv. Máří až ke kapli svatojánské pod školou... Německé vojsko zaujalo posice mezi Trhonínem a Sv. Máří u kříže u cesty, kde postavili závoru a vztyčili prapor s hákovým křížem.*¹⁵

Opačně dopadla situace vesnička v sousedství obce Nebahovy, která nakonec zůstala na území okleštěného Československa: *„Sousední obec Jelemek byla také obsazena ordnery 12. října 1938 – Na průhoně nad Nebahovy – v úvozu – byla hranice. Tam stávali ordneři v provisorní boudě a shlíželi dolů do Nebahov, kde se co děje. Jelemečtí museli spolknouti dosti hořkých pilulek od svých okupantů. Museli různým způsobem – obmyslně – klamati (i v přestrojení) strážce, aby se dostali do Nebahov. Definitivní novou úpravou hranic byla obec Jelemek 20. října 1938 propuštěna ze záboru.*¹⁶

Po obsazení území se radikálně zmenšila velikost sledovaného regionu, a to téměř o tři čtvrtiny. *„Politický okres Prachatice měl v roce 1938 rozměry 109.446 ha. Z toho bylo postoupeno Říši 76.287 ha, to jest 69.70 %. Ze 125 obcí zůstalo v Čechách 82. 43 obcí připadlo k Německu.*¹⁷ I přes masivní zábor lze vidět, že větší část obcí zůstala tehdejší ČSR.

¹² *Se VII. Sborem do Šumavských Sudet.* ZR&T, Plzeň 2018, s. 5

¹³ Tamtéž, s. 74

¹⁴ SOKA Prachatice, *Prachatice (Gedenkbuch Prachatitz)*, s. 314

¹⁵ SOKA Prachatice, *Prachatice 1938*, strojopis, nedatováno, s. 1

¹⁶ Tamtéž, s. 2

¹⁷ *Prachatice (Gedenkbuch Prachatitz)*, s. 318

3.2. Léta okupace

Poněmčování města začalo ihned po záboru 8. října 1938. Podobně, jako k tomu docházelo i na dalším obsazeném území, byly zamalovávány české nápisy a přejmenovávány ulice. „*Například z ulice Jateční se stala Strasse der SA, z ulice Pod Skalkou Schillergasse, z Vodňanské Grenzüäger Strasse.*“¹⁸ Od 18. října neslo nový název i náměstí. Od té doby až do závěru války se nazývalo *Adolf Hitler Platz*.

Se změnou vlády souvisely také administrativní změny ve všech složkách státního aparátu. Zákon o spojení zabraného území s říší byl vydán 21. listopadu 1938, územně-správní uspořádání bylo však definitivně určeno až 13. března 1939 s platností od 15. března.¹⁹

Již od října začaly svou funkci vykonávat nacistické úřady a instituce. Od 5. října zahájily svou činnost v Prachaticích i složky německé tajné policie, gestapa. Ihned po obsazení města začalo také první zatýkání v řadách Čechů, kteří se rozhodli na území města zůstat.²⁰ Nedlouho poté nacisté změnili i hierarchii soudů, tzv. Amsgerichtů. K 1. prosinci byl úřední název hejtmánství změněn na Landratsamt.

Zejména v prvních měsících po Mnichovu bylo tzv. sudetské Bavorsko do značné míry místem dvojvládní. Říšský komisař pro sudetská území Henlein zasahoval svými příkazy až do 15. 4. 1939 i do těchto oblastí.²¹

Byly okamžitě zavírány české školy²², rušeny české knihovny, zakázány byly české spolky jako Sokol, Orel či Junák, a taktéž musely ukončit činnost české politické strany. Pro přechod do Československa, a později Protektorátu, sloužily propustky, které na hranicích kontrolovali němečtí policisté.

Jak již bylo zmíněno výše, po okupaci v říjnu 1938, musela velká část ze dvou tisíc tehdejších Čechů Prachatice opustit. „*Počet obyvatel po vystěhování poklesl na 3247 osob a 792 rodin. Čechů zbylo jen asi 300. Z českých podniků se většina odstěhovala dál do Čech, ale ne daleko.*“²³ Často se přestěhovali jen do nedalekého Husince a dalších blízkých obcí.

Nenávist, jakou museli němečtí obyvatelé k Čechům chovat, dokládá záznam z městské kroniky: „*Němci mají na obci o každém Čechu přesné záznamy o činnosti. Již*

¹⁸ P. FENCL – J. KOUTNÁ – F. KUBŮ – J. A. MAGER: *Zmizelé Čechy*. Prachatice, s. 42

¹⁹ *Uloupená Šumava*, s. 74

²⁰ Mezi zatčenými byli V. Šrámek, V. Kůrka, F. Váňa a další.

²¹ *Uloupená Šumava*, s. 77

²² Výjimku tvořila například škola v Podolí, kde bylo 41 českých dětí – tato škola zůstala českou a otevřenou.

²³ *Prachatice v létech 1938-45*, s. 15

dávno po celá léta vedli takzvanou „Černou knihu“. ²⁴ Ti, kteří zůstali, se přes noc proměnili v občany druhé kategorie a stávali se terčem různých útoků. „19.XI. 1938 Na dnešek v noci vytloukli opět „neznámi“ pachatelé okna u Hojdarů v Kandlů mlýně. Vytloukli jim 3 okna v ložnici kameny ½ kg těžkými.“²⁵

U německých obyvatel převažovala euforie z nově nabyté „svobody“. Přicházeli další Němci z různých koutů Čech i Německa a zabírali opuštěné byty, které zůstaly po Češích, kteří uprchli do nitra republiky.

Koncem roku 1938 proběhly na nově připojených územích, tedy i v Prachaticích, doplňující volby do říšského sněmu, kam mohli volit i říšští příslušníci české národnosti. Pro tuto oblast byli hlavními kandidáty K. H. Frank a Konrád Henlein, přestože kandidovali v Karlových Varech, respektive Aši. „Na to, že by Pošumaví mohlo navrhnout svého kandidáta, nikdo ani nepomyslel.“²⁶ Přes německý nátlak odmítlo z celkového počtu 3666 Čechů s volebním právem zvolit Henleinovu stranu 794 voličů. Touto událostí končil rok 1938 a nastaly první Vánoce pod německou nadvládou.

V lednu roku 1939 proběhla v Prachaticích monstrózní manifestace nacistické moci. Jednalo se o oficiální slavnost včlenění této části Šumavy do župy Bayerische Ostmark, Bavorské Východní marky. Oslava byla určena na 23. ledna. Zvláštní vlaky a autobusy přivážely do Prachatic tisíce nacistů z blízkého i vzdáleného okolí. V 10:45 hodin přijel Wächtler²⁷ na náměstí v Prachaticích, kde ho očekávalo deset tisíc soukmenovců.²⁸

V předjaří roku 1939, dne 15. března, došlo k definitivnímu podmanění zbytku okleštěné republiky. Situaci popisuje kronika města takto: „O ½ 6 hod. ráno, za hrozného počasí (povětrí a vánice) nastupuje vojsko okupovati další česká území. Motorisované okupační vojsko postupuje nezadržitelně po vodňanské silnici k Husinci, k Strunkovicím/n/Bl., k Bavorovu, k Vodňanům dále a dále až ku Praze. „Nikdo se nesmí postavit na odpor.“ Německo bere pod ochranu Čechy a Moravu – Böhmen und Mähren!“²⁹

Prachatice, i celý nově vzniklý Protektorát, se sžíval s nově nastalými poměry, které ještě více zkomplikovala vypuknuvší válka dne 1. září 1939, kdy Německo napadlo Polsko. To měli brzy pocítit na vlastní kůži i němečtí občané Prachatic. „Nastal masový odchod mladých mužů na frontu, chybějící domácí mužské pracovní síly v zemědělství se musely

²⁴ SOKA Prachatice, *Kronika obce Prachatice (Gedenkbuch Prachatitz)*. č. NAD 133, 1922–1941, s. 318

²⁵ Tamtéž, s. 320

²⁶ *Uloupená Šumava*, s. 66

²⁷ Gauleiter Wächtler byl vrchním župním velitelem.

²⁸ *Uloupená Šumava*, s. 83

²⁹ *Kronika obce Prachatice (Gedenkbuch Prachatitz)*, s. 330

nahrazovat výpomocí starších občanů i občanek z měst a povoláním českých zemědělských dělníků z tzv. Protektorátu.“³⁰ Mnozí z tehdejších obyvatel se již domů na Šumavu nikdy nevrátili.

Válečná léta plynula, nezměrné utrpení milionů lidí sílilo, ale propagandou živená masa německých obyvatel stále věřila ve vůdcovo konečné vítězství. To se ale změnilo v momentě, kdy začaly mezi lidem prosakovat zprávy z východní fronty, kde do té doby nacistická armáda – přes značné ztráty – postupovala. „*Tak jako v ostatním Německu, i na okupované Šumavě byla v náladě obyvatelstva rozhodujícím předělem porážka nacistických vojsk u Stalingradu. Válka stále hlouběji zasahovala do všedního života.*“³¹ Na obyvatelstvo velice působily informace o padlých vojácích a umíráčky za mrtvé Němce ze Šumavy zvonily stále častěji.

I v hospodářství, které po záboru přebraly do rukou německé úřady, začalo být válečným děním poznamenáváno. Prostí zemědělci, kteří nebyli odveleni na frontu, se museli zapojovat do válečné mašinérie a často museli nastoupit do továren na úkor svého hospodářství. Z toho vznikaly problémy s nedostatkem potravin a zvyšující se drahotou. Velké problémy zažívali obyvatelé se zásobováním. Obchody byly většinou poloprázdné.

Již v zimě roku 1938 popisuje kronikář Idlbek nabídku místního koloniálu. „*Ač před Vánoci, není nic k dostání. Žádný omastek, ani špetka práškového cukru, na 1 kg bílé mouky se musí vzít 1 kg černé, která není vůbec k jídlu.*“³² Podobně tomu bylo i v jiných odvětvích, kde se projevoval nedostatek k uspokojení základních potřeb. „*Ševci nemají kůži na opravu bot, zemědělci musí zmenšovat stavy dobytka. V Prachaticích museli ševci zastavit práci.*“³³

Z důvodu odchodu na válečná bojiště, ale i na nucené práce do Reichu, ubývalo na Šumavě pracovních sil. „*Prachatická děvčata půjdou na práci do „Říše“: Byla zdarma dopravena do Dresden (Drážďan), tam je roztrkali po okolí k sedlákům, aby prý poznaly selskou práci, a pak prý dostanou jinou práci.*“³⁴ Odváděny byly postupně celé ročníky mladých lidí.

V lednu 1940 přišel na Prachaticko povolávací rozkaz na těžko uvěřitelných 700 mužů. Proto úřady žádaly o přidělení vězňů z okupovaných území, kteří by v hospodářství vypomohli. „*Tak v únoru 1940 bylo pro okres Prachatice žádáno o 170 polských zajatců a*

³⁰ *Prachatice v létech 1938-45*, s. 37

³¹ *Uloupená Šumava*, s. 86

³² *Kronika obce Prachatice (Gedenkbuch Prachatitz)*, s. 324

³³ *Uloupená Šumava*, s. 91

³⁴ *Kronika obce Prachatice (Gedenkbuch Prachatitz)*, s. 320

*tolik jich bylo také přislíbeno. Ale začátkem června 1940 jich přišlo jen 50.*³⁵ Mimo polských zajatců se v průběhu války v okrese vyskytovali také belgičtí, francouzští či sovětsí vězni.

Válka se postupem let začínala měnit v tzv. totální, a i život na Šumavě se jí začínal ve všech směrech podřizovat. Zmenšovaly se již tak malé příděly potravin a dalšího zboží, tak aby se dostalo především na vojáky působící na frontách. Ačkoliv na frontu proudil přísun zásob i z těch nejzapadlejších pošumavských vsí, tak se postupem času díky postupu Spojenců, kteří již od června 1944 operovali v západní Evropě a tažení Rudé armády na východě, změnila německá ofenziva v ústup.

Koncem roku 1944 se Prachatice začaly měnit v dopravní křižovatku ustupujících armád, lazaret zraněných vojáků a místo, kam se mnoho civilistů ukrývalo před válečnou vřavou. „20. prosince 1944 župní vedoucí Bayerische Ostmark rozesílal dopisy na všechna okresní vedení NSDAP a landráty s žádostmi o ubytování prvních uprchlíků. V Prachaticích mělo být ubytováno 300 utečenců.“³⁶ Ti ovšem měli do města dorazit až ve zlomovém roce 1945.

3.3. Odboj na Prachaticku

Od počátku záboru pohraničí, i po vzniku protektorátu, vznikalo v této oblasti jen minimum odbojových skupin, které se nesmířily s nacistickou diktaturou. Je třeba si uvědomit, že mnoho Čechů bylo donuceno odejít do vnitrozemí, a poté zde žila k nacismu loajální německá společnost. „Vývíjet protinacistickou činnost bylo v šumavských oblastech takřka nemožné.“³⁷ Lidem, kteří by se snad i chtěli angažovat v boji proti okupantům, chybělo vedení, které by jim dávalo instrukce, zásobovalo zbraněmi, popř. výbušninami a všeobecně je řídilo. K odhodlání alespoň nějakým způsobem sabotovat okupační správu bránil také strach z postihu gestapem. „Kromě jedné komunistické a několika česko-německých odbojových skupin se o odboji v okupovaném pohraničí nedá mluvit.“³⁸

Převaha německého bezpečnostního aparátu byla nesmírná a zřejmě by dokázala jakékoliv vzpoury, stávky či odbojovou činnost potlačit, o čemž svědčí ostatní známé pokusy o „protistátní činnost“ z dalších koutů protektorátu. Zde však byla situace oproti příhraničním oblastem jiná. Existovala zde většina českého obyvatelstva, která mohla fungující síti

³⁵ *Uloupená Šumava*, s. 98

³⁶ Tamtéž, s. 101

³⁷ Tamtéž, s. 64

³⁸ Tamtéž, s. 94

odbojářů pomoci a podpořit ji. Zde se odbojové organizace formovaly ihned po obsazení Československa. Známý jsou především Politické ústředí, Obrana národa, Petiční výbor „Věrní zůstaneme“ či pozdější Ústřední vedení odboje domácího, a je třeba vzpomenout i odboj komunistický. I ty však přes příhodnější podmínky oproti ryze německým oblastem utrpěly ohromné lidské ztráty.

Jedinými obyvateli Šumavy, kteří se mohli pokusit vzepřít nacistické tyranii, tak byli váleční zajatci, totálně nasazení cizinci (Ukrajinci, Poláci), Češi žijící ve smíšených manželstvích, či rodiny, z nichž někdo musel odejít na práci do říše. Příkladem jakéhosi odporu bylo také duchovenstvo.

Přesto však, vzdor národnostnímu složení obyvatelstva a dalším nepříznivým podmínkám, vznikla i v Prachaticích odbojová skupina vlastenců. Někteří se sice museli po říjnu 1938 z města nuceně přestěhovat za hranice Říše, ale někteří, i přes možné represálie ze strany Němců zůstali, a naopak se přes všechny hrozby pouštěli do protiněmeckých akcí.

Formovat se začala kolem roku 1941 v okolí Františka Soumara, ředitele záložny v Husinci, kam se přestěhoval po obsazení Prachatic. S Prachaticemi však byl v kontaktu neustále. Postupně se k němu přidávali další prachatičtí občané Václav Pilát, Jan Sosna, Jan Krebs, Matěj Šimek, Josef Pixa, František Pavelka z Kahova, Adolf Jungwirth z Ostrova, a přestože byl Němec, tak i prachatický katolický kněz Friedrich Hoffman.

František Soumar postupem doby navázal styk s podplukovníkem Suchardou z Husince, pozdějším velitelem partyzánské skupiny Šumava II.³⁹ Josef Sucharda byl celoživotním vojákem, účastníkem 1. světové války a v roce 1943 již propuštěným vězněm z koncentračního tábora ve Flossenbürku a Budyšině. Tam byl vězněn za svou odbojovou činnost, kterou vykonával již od roku 1940. Po návratu a nabrání sil (v KT zhubl 35 kg) založil odbojovou skupinu, která se později měla významnou měrou podílet na osvobození Prachatic. Sucharda Soumara sám vyhledal. *„To jsem považoval za projev velké důvěry od Suchardy k mé osobě, a tím okamžikem nastalo opravdové bratrství mezi jím a mnou. Pamatuji se na jeden milý okamžik, když mezi dveřmi z ředitelny do úřadovny záložny v Husinci jsme se postavili proti sobě, stiskli ruce a oba jsme se zavázali k věrné spolupráci a naprosté mlčenlivosti.“*⁴⁰

Partyzánská skupina potřebovala nutně finanční prostředky, ke kterým jim Soumar ze své funkce dopomáhal. Vrchol odbojového snažení nastal na přelomu let 1944/45. Hlavním

³⁹ Ucelené dějiny této odbojové organizace je možné nalézt v brožuře *Partyzánský odboj v jižních Čechách*, Vodňany 1945.

⁴⁰ SOUMAR, František: *Vzpomínky na odboj (strojopis, nedatováno)*, s. 6

cílem odbojářů bylo uchránit Prachatice před případnou destrukcí v duchu ARLZ⁴¹, o které měli jisté informace v podobě údajného podminování a hrozící destrukce radnice a dalších budov.

Když už i největší optimisté, včetně Němců, tušili, že se blíží neodvratitelná prohra Hitlera a jeho Říše, začala skupina více riskovat a připravovat podmínky pro závěrečný boj. „Na zimu r. 1944 po dobrém uvážení a se souhlasem Suchardy a naší skupiny Čechů v Prachaticích požádal jsem dra. Hoffmana, že by bylo dobře, abych mohl konkrétněji navázat jednání s Oberlandrátem. Skutečně ještě v roce 1944 po Vánocích byla smluvena schůzka. Sešli jsme se nejdříve u mne v bytě. Bylo dohodnuto, že já půjdu k Oberlandrátovi první, do 15 minut za mnou přijde Pilát a když bychom se nevrátili, přijde Pixa a případně dá zprávu do Husince Suchardovi. Vše dopadlo tak, že Oberlandrát nám sdělil, že ihned po novém roce nám dá k dispozici – tajně – místnost a náš zájem o záchranu lidí a majetku mu imponoval.“⁴² Tento zápis zdá se být až neuvěřitelný – těžko si lze představit, že by okupační správa povolila existenci skupiny, která by se podílela na protiněmecké činnosti, a ještě ji v tom podporovala, natož koncem roku 1944, kdy zdaleka nebylo o budoucím dění rozhodnuto.

Tito muži-odbojáři přesto stáli u zrodu Revolučního národního výboru, jenž se od začátku roku 1945 pravidelně scházel a jednal o případných postupech při povstání. Nakonec se v květnu účastnil vyjednávání s Němci o předání moci nad městem do českých rukou, a nakonec ji také, spolu s partyzánskou skupinou Šumava II., převzal, ale nepředbíhejme.

⁴¹ Taktika tzv. spálené země, kdy mělo být vše před ústupem Němců zničeno.

⁴² *Vzpomínky na odboj*, s. 7

4. Rok 1945

Již šestým rokem je svět vláčen válečnými hrůzami, utrpením miliónů lidí a všeho živého na téměř celém světě. Druhá světová válka se však nezadržitelně hnala ke svému konci a nacistická Třetí říše, jenž ji do tohoto stavu uvedla, nacistická, pomalu ale jistě spěla k zániku, stejně jako její snahy o tisíciletou vládu.

4.1. Počátek roku 1945

Toto období bylo na Prachaticku poznamenáno téměř každodenními leteckými poplachy, z nichž zde zmiňuji jen ty, kdy spojenecká letadla především na okolí vlakového nádraží opravdu zaútočila, neboť jich bylo opravdu velké množství. Taktéž nekonečné kolony a transporty uprchlíků, ať už vojáků či civilistů, opouštějících místa, kam se posunovala fronta, patřily ke stále častějšímu koloritu města. Důležitým momentem následujících dějů bude také příprava města na obranu před spojenci a dění v německém vedení města.

V těchto kapitolách se budou často střídat podobné motivy, které Prachatice zažívaly v průběhu jara. Pro časovou souslednost událostí je zanechávám dle data, kdy se udály, ačkoliv by se daly zprávy z nádraží, o prchajících kolonách lidí různých národností a etnik, dění ve městě, plánování obrany či postupu RNV a amerických jednotek rozdělit do samostatných kapitol.

4.2. Leden 1945

Již počátkem roku 1945 reagoval zápisem na nastalou situaci zkomírající nacistické mašinérie ve světě prachatický kronikář. Informace o negativním vývoji dění se dostávaly i do Prachatic, a přes veškerou snahu veřejných orgánů o jejich utajení či bagatelizaci, se dalo již jen stěží zabránit jejich šíření. *„Počátkem roku 1945 bylo lze pozorovati hroucení se německé moci. Nad Prachaticemi denně táhla americká bombardovací letadla, zanechávajíc za sebou po obloze bílé pruhy a tyto hlomozící desítky obrovských bombardérů staly se takřka denní potřebou, nebylo dne, aby nehoukaly sirény a vzdálené dunění slyšeli jsme denně. Pošta odmítala přijímati balíčky do Říše, a i do Rakouska s odůvodněním, že je doprava na neurčito zastavena. Také vlaky měly stále větší zpoždění a jezdily nepřesně. Není dostatek uhlí a na*

školách se nevyučuje.“⁴³ Tyto události, kterých nebylo možno si nevšimnout, se opakovaly prakticky až do osvobození.

Komplikovaná situace utečenců před postupujícími armádami začala město zatěžovat již na samém začátku roku. „Na lázních byli podle okamžité situace a potřeby ubytováni uprchlíci ze západoněmeckých měst Hamburku, Dortmundu, Duisburgu a jiných. Byli ubytováni v lázeňských vilách i u soukromníků ve městě. Také tam byl ubytován Hitlerjugend z vybombardovaných německých měst. Lazaret byl i v gymnáziu a Türnhalle. Velký lazaret byl v nových kasárnách. Tam byl Geneszungsabteilung (doléčovací oddíl) raněných vojáků. Ti tam byli na rekonvalescenci. Hráli i fotbal. Těžce ranění tam nebyli. Ranění vojáci vyžadující lékařskou péči, byli umístěni v místní nemocnici, kde byla provizorní nouzová lůžka i po chodbách. Celkem bývalo v Prachaticích na 700 raněných a rekonvalescentů.“⁴⁴

Zprávy z východní fronty se šířily velkou rychlostí, o čemž svědčí informace o postupu Rudé armády z 24. ledna 1945: „Mezi obyvatelstvem je v poslední době značná nervozita vyvolaná zprávami o debaklu na východní frontě. Německou frontu Rusové rozbili, všude útočí a postupují neslýchanou prudkostí. Řada významných měst v Polsku, Prusku i Slezsku padla, německá vojska jsou všude na útěku, nebo jsou pobita, nebo padla do zajetí. – Šlo už do tuhého!“⁴⁵ Nervozita samozřejmě stoupala u obyvatelstva především německé národnosti.

Jak líčí kronikář města Prachatice, každá skupina přistupovala k možnému budoucímu ohrožení jinak: „29. ledna přijel do Prachatic vlak asi s 300 těžce raněnými německými vojáky (ubytováni byli v nemocnici naproti škole, pozn. autora) Transporty raněných vojáků jsou stále častější a ve městě je již několik lazaretů, a také přibývá civilních uprchlíků. Po bytech chodí kontroly a všude, kde je to jen trochu možné, vnucují uprchlíky na byt. Nervozita Němců se stupňuje a projevuje se velký strach z Rusů, co bude, až sem přijdou, jen Hitlerjugend, tzv. „Hajoti“ chodí ve skupinách s bubny po ulicích a na rozích ulic provolávají hesla.“⁴⁶

V kapitole o odboji bylo uvedeno, že počátkem roku se naplno rozběhla činnost místní odbojové skupiny, která se začala pravidelně scházet a vyvíjet činnost. „V lednu 1945 se poprvé sešel ilegální národní výbor. Scházeli se ve Vodňanské ulici č. p. 48. Byli to Václav Pilát, Josef Pixa, Jan Sosna a František Soumar. Scházeli se vždy podle potřeby a

⁴³ SOKA Prachatice, MěNV Prachatice, č. NAD 178, *Pamětní kniha MěNV Prachatice*, str. 3

⁴⁴ *Prachatice v letech 1938-1945*, s. 52

⁴⁵ *Paměti Václava Piláta*, s. 52

⁴⁶ *Pamětní kniha MěNV Prachatice*, s. 3

připravovali seznam spolehlivých lidí. Dále seznam nejnebezpečnějších lidí, seznam všech podniků. Řemeslníků a obchodníků a také seznam lidí určených k jejich převzetí po osvobození.⁴⁷ Tak se k rodícímu Revolučnímu národnímu výboru připojovaly i další osoby, s jejichž podporou mohli Pilát, Soumar a spol. v případě propuknutí revoluce počítat. Těžko by v původní malé skupině, čítající jednotlivce, mohli být při případném ozbrojeném střetu úspěšní.

4.3. Únor 1945

Němci si začali postupně uvědomovat, že se právě oni mohou brzy dostat do role štvaného, proto se někteří z nich snažili vylepšovat své postavení v očích Čechů, aby se po válce neukázalo odsuzujícím prstem právě na ně. *„Začátkem února 1945 zjistili Češi, že také na prachatické radnici se ztrácí obvyklý nepřátelský postoj při vydávání propustek (do protektorátu – pozn. aut.) českým lidem. Řada Čechů dostala prodloužené propustky na celý rok, ovšem za poplatek 3 RM.“*⁴⁸

Situací na konci války byl ovlivněn i běžný prachatický život, už tak decimovaný předcházejícími léty: *„Hotel Pošta zastavil provoz pro nedostatek paliva. Obchodníci nemají už téměř co prodávat. Krabička zápalek je vydávána na týden. Bílá sůl není, prodává se jen červená.“*⁴⁹ Jaký to rozdíl oproti počátku války, kdy bylo k dostání alespoň nějaké zboží.

Všichni sledovali jakékoliv zprávy, které popisovaly, co se děje jinde v protektorátu. Do města také došla informace o náletu na hlavní město. V Prachaticích kolovaly informace, *„že byla bombardována Praha a na četných místech tam zuří požáry“*.⁵⁰ Tragický omyl, který se stal zřejmě kvůli navigační chybě spojeneckých bombardérů, kteří zaměnili Prahu s Drážďanami, si vyžádal oběť i z řad prachatických občanů. *„Ve středu dne 14. února 1945 zahynula v Praze při náletu Helena Potužníková, rozená Šrámková, a to ve svých 30ti letech. Do okupace byla úřednicí v advokátní kanceláři u Dr. Friše, byla nadšenou sokolkou a vedoucí cvičitelkou žákyň prachatického Sokola.“*⁵¹ Nálet, jehož se zúčastnilo 68 bombardérů a který trval dvě minuty, tehdy nepřežilo přes 700 obyvatel. Další stovky lidí byly zraněny. Strategické cíle přitom poškozeny nebyly, ale došlo k demolici širší pražské infrastruktury.

⁴⁷ *Prachatice v letech 1938-45*, s. 53

⁴⁸ Tamtéž, s. 54

⁴⁹ Tamtéž, s. 54

⁵⁰ *Paměti Václava Piláta*, s. 54

⁵¹ *Prachatice v letech 1938-45*, s. 54

Změna v náladě Čechů ve vztahu k místním i příchozím Němcům deklaruje zpráva z 20. února: „*Když jsme přijeli do vily, říkal nám děda, že tam měli zase nějaké dvě Němky na kontrolu bytů. Do branky je nevpustil, když řekly, že jdou hledat volné místnosti pro uprchlíky, řekl, že nic volného nemáme, celý dům je obydlen. Chtěly dovnitř „wir müssen die Wohnungen sehen“ řekla ta starší. A s tím „müssen“ u našeho dědy nic nepořídily, odpověděl jim, že v našem bytě nemá nikdo co hledat, otočil se a nechal je stát před rankou. Odešel, zatímco si ženské něco bručely.*“⁵² Problém s ubytováním uprchlíků se však opakuje v průběhu jara 1945 prakticky po celých Prachaticích. Někdy byli žadatelé o dočasný azyl slušní, jindy naopak arogantní až agresivní. Podřízenost z české strany zřejmě klesala s vědomím blízkého konce.

Od podzimu roku 1944 se na obloze jižních Čech začaly objevovat skupiny spojeneckých stíhaček, jimž se přezdívalo „hloubkaři“ či „kotleři“, a kteří palbou palubních zbraní ničili lokomotivy a vagóny. Tito tzv. „kotleři“ se tu na jaře roku 1945 staly téměř každodenním jevem.⁵³

Zápis z 23. února 1945 popisuje útok „kotleřů“, který si vybral oběť z řad civilistů: „*Dnes byl poplach v 1 hodinu odpoledne a zanedlouho letěla cizí letadla nad naši oblastí. Po chvíli se znovu objevila nad městem, kroužila nad nádražím, jedno z nich sledovalo zdenickou silnici až na ohbí v lese, pak se sneslo, provázeno dalším strojem nad trať směrem k Husinci, bylo slyšet střelbu z kulometů 3x po sobě. Jiná letadla sledovala zase silnici kahovskou, přeletěla kasárny, pivovar a odletěla nad silnici k Osekám. Stroje letěly tak nízko nad městem, že u nádraží byly níže než vily v kolonii. Poplach trval do 2 hodiny odpolední. Pak jsme jeli do lesa pod lomem a při tom jsme viděli, že po trati od nádraží dolů jdou dva muži s nosítky. Před tím přijel od Husince dlouhý nákladní vlak, tažený německou lokomotivou. Německá lokomotiva stála v prachatickém nádraží a samotná, ihned po náletu, odjela do Husince, zřejmě narychlo povoláná, aby dlouhý nákladní vlak, který byl letecky napaden a jehož lokomotiva byla vyřazena zásahy střel, přitáhla do Prachatic.*“⁵⁴

Následky útoku stíhaček měly za následek jednoho mrtvého z řad českých občanů. Muži s nosítky, následováni MUDr. Stinyem a dalšími dvěma úředníky dráhy, došli po trati až proti chalupě Součků, kde podél trati byl shluk lidí. Později jsme slyšeli velký nářek nějaké české ženy. Večer jsme se dozvěděli, že na čištění tratě pracovali v těch místech dva dělníci, Němec Weiss, bydlící v samotě nad Langů na Kobyly Hoře, druhý byl Čech Mráz z Louky u

⁵² Paměti Václava Piláta, s. 54

⁵³ KUTÍK, Vítězslav, *Cestou k vítězství*, s. 75

⁵⁴ Paměti Václava Piláta, s. 55

Podolské školy. Byli při náletu schováni, Weiss skočil do houští vedle trati, Mráz si lehl do stoky u trati. Mráz na přelétající letadla zahrozil, jedno z nich se vrátilo a kulometnými střelami Mráze usmrtilo. Byl zasažen do břicha a do nohy, byl okamžitě mrtev. Z prostřeleného břicha mu vyhřezla střeva. Ještě mladý člověk, otec 5 dětí, pracoval dříve v Aschaffenburgu v Německu, dostal se domů jako zaměstnanec zdejší dráhy, smutnému osudu však neušel.“⁵⁵ V důsledku tohoto útoku byla poškozená lokomotiva včetně devíti vagónů.⁵⁶

O den později, večer 24. února, se se konala v Prachaticích schůze místní NSDAP, již popisuje Soumar takto: „*Partajníci měli velkou schůzi s povinnou účastí všech členů NSDAP, v biografu v Národním domě (po okupaci přejmenovaném na „Branes Haus“). Mluvil krajský vedoucí z Lince a ujišťoval přítomné, že Německo válku vyhraje a vyhrát musí, budou-li všichni pevně věřit a pracovat pro vítězství. Není prý možné, aby německý národ mohl prohrát, a tak zahynout. Schnecková tam byla také jako čelná funkcionářka v organizaci nacistických žen a řečníkovi fanaticky tleskala. – Byla to také Němka čisté rasy. Jejich matka – Marešová – pocházela z Vlachova Březí. Druhá její dcera Rézi, která po smrti matky vedla hokynářství proti „Literátské škole“ v domě č. p. 17, ve kterém jsme bydleli, stala se po okupaci hitlerovci také „Němkou“. Podepisovala se MARESCH a firmu nechala také předělat. Za republiky byla členkou Národní Jednoty pošumavské i dalších českých spolků, po okupaci mluvily se sestrou, s dětmi i na kočku jen německy! Čistá rasa!*“⁵⁷

Prachatice se čím dál častěji stávaly přechodným místem, kudy se před vojenskou mašinérií uchylovaly další a další početné skupiny evakuovaných lidí. Nejinak tomu bylo i ve druhém měsíci nového roku: „*26. února 1945 přibyl ze Slezska velký transport uprchlíků, které přechodně všechny ubytovali v prostorách zdejšího gymnasia. Město je plné uprchlíků, ulice a obchody se jimi hemží. Ranění vojáci a uprchlíci – to byl dnešní ráz Prachatic.*“⁵⁸

4.4. Březen 1945

Začátkem března se spojenecká ofenziva opět přiblížila k českým hranicím, místní obyvatelé to zatím registrovali především díky neustálým varovným sirénám, tak jako 2. března 1945. „*Po 1. hod. zase letecký poplach, trval ½ hod. Slyšet byl vzdálený hukot velkého*

⁵⁵ *Paměti Václava Piláta*, s. 55

⁵⁶ *Cestou k vítězství*, s. 77

⁵⁷ *Paměti Václava Piláta*, s. 56

⁵⁸ *Tamtéž*, s. 56

svazu letadel. Skupina vojáků v plné výzbroji přišla po silnici od Husince, městem pochodovali za zpěvu, patrně pochodovali dál.“⁵⁹

Skleslé atmosféře v nacistických kruzích příliš nepomáhaly ani transporty raněných z fronty, kteří byli hospitalizováni v místním lazaretu, ani problémy se zásobováním. „Zase přijel velký transport uprchlíků. Také zvláštní vlak s raněnými vojáky přijel v noci. V posledních dnech bylo několik pohřbů vojáků ze zdejšího lazaretu. Začala být velká nouze o potraviny, vojáci dostávali tři dohromady jednu večku chleba, k obědu malý kousek masa (prý jednou do úst), lžíce zelí a 3 malé brambory, nebo 2 větší.“⁶⁰

Další vlak, tentokrát s unavenými civilisty, dorazil na prachatické nádraží 10. března. Přijel v půl páté od Volar. „Vlak měl devět vozů, všechny vagóny byly plně obsazené. Asi 600 lidí, hlavně dětí a starších osob vystoupilo z vlaku. Hned byli odváděni ve skupinách do města, odchod z nádraží organizovali funkcionáři partaje. Byl tam místní vedoucí Meffert a jiní. Také členové něm. Červeného kříže v uniformách tam byli, Langl z Landrátu, ředitel Riedel, pí. Drůbková – žena instalátéra (měla na límci šedé uniformy 3 hvězdičky). Několik zřejmě nemocných lidí museli odvádět odporující je z obou stran. Nadšení na nikom vidět nebylo. To už nebyl průvod ilusí o nedobytnosti a nezlomnosti velkoněmecké říše, kterou chtěl Hitler vybudovat na tisíc let, na úkor ostatních utlačovaných národů.“⁶¹

Od března se začaly v ulicích potmělého města objevovat postavy, které měly udržovat pořádek. „V těchto dnech chodí zase v noci ozbrojené civilní stáž tzv. „Landwache“, jsou to různí lidé z města, jsou povoláni četnickou stanicí, kde se musí hlásit, dostanou pušky a směrnice, kam a kde mají konat službu. Hlídku, pozůstávající ze dvou i více mužů, službu konají vždy po 3 hodinách. Oficiálně se říká, že uprchlo mnoho Ukrajinců z práce, šuška však říká, že hlídky chodí proto, že desertovalo mnoho vojáků, kteří se toulají krajem.“⁶²

Další událost, vzbuzující u místních neklid, je opět spojena s převozem vojenského arsenálu na železniční trati v závěru měsíce: „Koncem března 1945 jezdily vlaky na trati Prachatice – Volary s doprovodem pancéřových vozů s protiletadlovými děly. Obyvatelé se netají obavami, že dojde-li k odstřelování nádraží letadly, odnese to také město. Na Volary jezdí od Čičenic, většinou v noci, těžké vlaky, tažené dvěma lokomotivami. Němci převážejí vojsko a materiál na bavorskou stranu proti Američanům.“⁶³

⁵⁹ Paměti Václava Piláta, s. 57

⁶⁰ Tamtéž, s. 57

⁶¹ Tamtéž, s. 62

⁶² Tamtéž s. 64

⁶³ Pamětní kniha MěNV Prachatice, s. 4

Velký nálet amerických Mustangů, kteří se zjevili nad Prachaticemi 24. března, opět silně otrásl městem. „Byl o půl 12 zase poplach. Krátce před tím přeletěla město letadla a po poplachu vyjel vlak z nádraží k lázním. Další skupina letadel se od Výrovčice blížila ve velké výši, bylo jich 16 celkem. Vlak, který jel k lázeňské zastávce, silně kouřil, letci to spatřili, náhle jsme slyšeli svištění bomb a hned nato celou salvu výbuchů. Ze zahrady jsem viděl mračna prachu a kouře v oblasti Lázní sv. Markéty a na úpatí Libína v lese. Letadla patrně chtěla zničit vlak (byl kombinovaný osobní-nákladní). Ten však zasažen nebyl.“⁶⁴ Podle síly útoku se jednalo o jeden z největších náletů amerických stíhačů během celého jara, jen shodou okolností byl zabit jen jeden člověk. „První bomba spadla před tratí za továrnou Jungbauer. Druhá za tratí na Menschicků pole, další pak směrem k Lázním poblíž trati a do luk, nejvíc jich spadlo v okolí lázeňského statku u lesa a do lesa. Ve statku to zasáhlo stodolu, jejíž polovina střechy byla stržena, kolem statku bylo asi 8 jam. Nešťastnou náhodou jel právě kolem stodoly statku z lesa se dřívím Hanuš – říkali mu „malovaná vesta“ – u obce pracoval jako metař ulic – toho zasáhlo několik střepin a kamenů, byl v bezvědomí odvezen do nemocnice, kde druhý den skonal. Celkem svrhli na lázeňskou oblast při útoku na vlak asi 22-25 bomb, vesměs menší velikosti, dle střepin, jichž jsme s chlapci několik našli.“⁶⁵ Význam obou náletů na železniční trať měl za cíl ztížit, zpomalit, popř. úplně zničit přesunující se vojenské transporty, jejichž náklad mohl ještě závěrečné střetnutí notně protáhnout.

Němci se připravovali na případnou obranu města podle nařízení svých velitelů, proto „25. března ráno začali Volkssturmmáci kopat ochranné zákopy na vrchu nad hřbitovem“.⁶⁶ Z tohoto budování se dá usoudit, že Němci byli ještě v tento moment odhodláni bránit se až do hořkého konce a nedarovat město bez boje.

26. března 1945 znovu napadly spojenecké stíhačky zdejší nádraží a zničili zde stojící lokomotivu. Více se o tomto incidentu rozepsal František Soumar: „Po 10 hod. dopoledne přiletěla nad město náhle cizí stíhačka, zakroužila, vystřelila dvě výstražné rány, přeletěla těsně nad českou kolonií přes trať nad Kroupův dvůr (Kroupahof) a zpět při letu nad nádraží začala pálit sérii ran z palubního kulometu na lokomotivu protektorátního vlaku, která stála vedle rampy blíže váhy mimo peron. Hned prvními výstřely byl zasažen kotel lokomotivy, z něhož začala unikat pára. Kule se také odrážely od prken, složených v hraních na skladu protější pily a létaly až do kolonie. 4 zásahy odražených kul dostala také naše vila, 3 kule jsme našli v zahradě. Také ve mlýně Kůrků měli několik zásahů, jedna kule prolétla jim oknem

⁶⁴ Paměti Václava Piláta, s. 65

⁶⁵ Tamtéž, s. 66

⁶⁶ Tamtéž, s. 66

až do kuchyně a jejím měděným obalem, byla na zádech poraněna sl. Kůrková, která seděla právě u okna. Lokomotiva měla asi 20-25 zásahů a vlak i s touto musel být jinou, z Husince přivolanou lokomotivou, odtažen dolů. V nádraží stál také vlak od Volar, který před náletem přijel, bylo tam mnoho lidí a mnozí tvrdili, že viděli, jak pilot stíhačky při prvním přeletu přes nádraží mával bílým praporkem, naznačuje tak, aby se lidé vzdálili. Až při druhém přeletu začal pak střílet, ale ne na stroj stojící proti peronu (byla tam také cisterna s olejem), nýbrž na stroj dále stojící zřejmě proto, aby nezasáhl obecnstvo v nádražní čekárně. Všeobecně se mluvilo o pilotovi „gentlemanovi“.⁶⁷ Podle Vačkáře bylo na trať svrženo 24 bomb.⁶⁸

Způsob, jakým dal stíhač vědět, že bude směřovat palbu na vlak, nebyl ničím neobvyklým. Upozorňoval tak obsluhu vlaků stojících ve stanici i ty, kteří byly právě na trati. „Útočící „kotláři“ varovali zpravidla strojvedoucího, aby zastavil vlak a umožnil cestujícím útěk tím způsobem, že nejprve přelétli nad vlakem bez palby. Teprve když cestující opustili vlak, zahájil palbu. Pokud strojvedoucí přehlédl útočící letadla, byl vlak rozstřílen za jízdy.“⁶⁹

Dne 27. března dopoledne přivezl vlak od Volar dva pancéřové vagony se čtyřmi věžemi, na nichž byla protiletadlová děla. Čekaly v místech, kde byla den předtím zničena lokomotiva, letadla se však neobjevila. Lidé v bezprostředním okolí se obávali případného silnějšího bombardování, pokud by byly proti letadlům nasazeny flaky. K ničemu závažnějšímu ovšem toho dne, ani ve dnech následujících nedošlo.

Avšak toho dne došlo k rozloučení s první obětí náletů, kdy „odpoledne měl pohřeb bombou zabítý Hanuš, formace Volksturm mu u hrobu vystřelila tři salvy na počest. Hanuš byl také členem Volksturm.“⁷⁰ Je jisté, že po této zkušenosti se tamější obyvatelé, pokud to nebylo nezbytné, zdržovali v bezpečné vzdálenosti od železniční stanice.

Smutným faktem je, že do války byly vtaženy i nevinné děti – totální válka ze strany Německa si to žádala, o čemž se Prachatičtí mohli koncem března přesvědčit – opět – na nádraží. „Zelený čtvrtek: Zase přitáhli dva pancéřové protiletadlové vozy, ale jiné, jenom se 3mi děly. Jako obsluhující posádka byli u nich sami kluci a několik holek.“⁷¹ Jak je známo ze závěrečných bojů, Hitler a jeho vedení neměli slitování ani s bezbrannými, a přes prakticky jistou prohru nasazovali do bojů i neplnoletou mládež, která byla zneužívána v akcích po boku dospělých vojáků, popřípadě i samostatně.

⁶⁷ Paměti Václava Piláta, s. 66

⁶⁸ Prachatice v létech 1938-45, s. 55

⁶⁹ Cestou k vítězství, s. 74

⁷⁰ Paměti Václava Piláta, s. 66

⁷¹ Tamtéž, s. 67

4.5. Duben 1945

Dne 1. dubna na Boží hod Velikonoční byla znovu vyslána nad jižní Čechy americká letadla. Lidé si zřejmě těžce zvykali na sirény, které je nutily hledat úkryt, k čemuž přispěly i nedávné zkušenosti s mrtvými spoluobčany. „Hloubkaři“ znovu zasáhli: „*Byl zase dvakrát letecký poplach. 3 stíhačky přeletěly směrem od Těšovic na Rohanov. Bylo slyšet dva výstřely, říkalo se, že na ně vystřelili z věže na Libíně Němci, ale nechtěl jsem tomu věřit.*“⁷² Libín, 1096 vysoká hora nad městem s rozhlednou, mohl být skvělou pozorovatelnou s dalekým rozhledem, takže mohl být naopak ideálním místem k podobným akcím.

Strach Němců vzrůstal každým okamžikem. Začínali po sobě ničit důkazy – úřední a jiné materiály–, tak aby nepřišly do rukou „nepovolaným“. „*3. dubna 1945 zdejší četnická stanice dostala prý z Würzburgu nařízeno zničit všechny písemné doklady. Pálili celé balíky spisů.*“⁷³ Taktéž se vyhrocovala situace ve vedení města. „*Starosta Watzlawick nebyl už v úřadu na obci. Po nedorozumění s Kreisleitrem Grafem byl prý zproštěn úřadu starosty města a agendu vedl místní vedoucí partaje Meffert. Úřad starosty má prý převzít Meffertův bratr, dosud žijící ve Volarech.*“⁷⁴ Jak uvidíme později, situace kolem odvolání starosty Watzlawicka vůbec není jednoznačná a starostou zřejmě zůstal. Vážnost situace nacistické moci ve městě však dokazuje přímá účast výše zmíněného Kreisleitera (krajský vůdce - pozn. aut.) na udílení rozkazů: „*5. dubna 1945 v noci narychlo rozvážel zdejší Kreisleiter Graf osobně autem písemné rozkazy do pohraničních obcí, kde je sám s příslušnými příkazy předával. Jednalo se o obrannou akci, nařízenou NSDAP.*“⁷⁵ Je tedy zřejmé, že rozkazy byly přes počínající chaotické dění nařizovány i plněny.

S tím souvisí i nařízení, které přišlo o tři dny později, a které navazovalo na březnové budováním kulometných hnízd. Ta by ovšem zdaleka nestačila, a tak bylo jejich budování významně doplněno také v dubnu: „*Na všech hlavních silnicích začali připravovat povinné pracovní oddíly protitankové závěry.*“⁷⁶ Příprava na obranu města se rozšiřovala na strategických místech. „*8. dubna 1945 byli všichni příslušníci Volkssturmu nakomandováni na kopání zákopů kolem města. Zákopy jsou kolem města a mají sloužit za kulometná hnízda, město má být uzavřeno sítí takových hnízd.*“⁷⁷ Kulometná hnízda a barikády, jež měly zabránit

⁷² Paměti Václava Piláta, s. 67

⁷³ Tamtéž, s. 67

⁷⁴ Tamtéž, s. 67

⁷⁵ Pamětní kniha MěNV Prachatic, s. 4

⁷⁶ Tamtéž, s. 5

⁷⁷ Tamtéž, s. 5

proniknutí do Prachatic, vypadala následovně: „Kopali zákopy malé i větší, pro 1 až 3 muže. Zákopy byly ve formě otevřeného trojúhelníku a vlnovky, místa byla volena tak, aby v případě zahájení palby nebylo „slepého“ průchodu k městu.“⁷⁸ „Barikády byly stavěny na silnici k Volarům pod vilou Zlatá stezka č. p. 355, pak na těžce silnici nad odbočkou k lázním a další barikáda byla pod železničním mostem na silnici ke Krumlovu. Byly z trámů a kamení. Vedle nich byly složeny další trámy k zatarasení průjezdu.“⁷⁹ Opevněna tak nezůstala zřejmě jen cesta od Husince, protože dříve v březnu byla ještě zbudována obrana u hřbitova směrem na Staré Prachatice.

Proudy vlaků, projíždějící prachatickým nádražím, se v některých případech vůbec nezastavovaly. „V noci projel Prachaticemi zvláštní vlak se slovenskými železničáři, který vezl Slováky – kolaboranty, kteří prchali před Rusy do Bavor.“⁸⁰ Ty, které stavěly, přivázely do města samotného dříve nezvyklé návštěvníky, například prchající maďarské vojáky s rodinami i majetkem. Mnoho dalších občanů Szálasiho fašistického režimu zahlédlo jihočeské město jen skrz okna vlaků. „Téhož dne projel nádražím vlak s maďarskými důstojníky generálního štábu na útěku do Volar. Večer o půl osmé projel další vlak s maďarským vojskem, na vagónech měli i osobní auta.“⁸¹

Nejen logistická, ale i hospodářská stránka se v dubnu maximálně podřizovala čím dál více vyhrocenému ovzduší ve městě, viz další zápis: „Ve zdejších novinách „Waldzeitung“ bylo uveřejněno nařízení, s platností od 1. dubna 1945, že všechny husy, kachny a perličky se mají pobít, bez ohledu na jejich stáří – nikdo je nesměl nadále chovat.“⁸² Jaký byl důvod tohoto opatření, pokud je obyvatelé neměli odevzdat k „vyšším“ účelům, není znám.

Obrovské množství materiálu všeho druhu, které se dalo v těchto dnech do pohybu, dokazují i další sdělení. Tentokrát se ovšem nejedná o dopravu železniční, nýbrž silniční: „7. dubna 1945 dopoledne přijela na silnici kolona různých nákladních aut, několik také osobních, naložené bednami, jedno protiletadlové dělo měli na vleku, doprovázelo je vojsko a několik důstojníků SS. Auta stála na silnici od hřbitova k městu, bylo jich asi 30. Odpoledne celý ten transport odjel Zahradní ulicí na Volary.“⁸³

Neobvyklý transport projel již klasicky nádražím odpoledne téhož dne. „Do Protektorátu přijela skupina cikánů s mnoha dětmi a četnými ranci. Přijeli nedávno od

⁷⁸ Paměti Václava Piláta, s. 68

⁷⁹ Prachatice v létech 1938-45, s. 55

⁸⁰ Tamtéž, s. 5

⁸¹ Pamětní kniha MěNV Prachatice, s. 5

⁸² Tamtéž, s. 5

⁸³ Paměti Václava Piláta, s. 68

*Strakonice z nějakého tábora, byli zde někde na Šumavě, teď je zase vraceli zpět do Strakonice.*⁸⁴ Na tomto případě je zvláštní, že se vůbec takováto skupina mohla samostatně pohybovat, a již dříve neskončila buď v cikánském táboře v Letech nedaleko jihočeského Písku či Kunštátu u Hodonína, odkud byli Romové převáženi do Osvětimi, jak tomu bylo v případě tisíců dalších. Je však možné, že jsou zde zaměněny Strakonice právě s táborem v Letech u Písku, protože směr na obě severněji položená města je z Prachatic stejný.

Často se v těchto posledních měsících a dnech vracívali domů různí navrátilci z nuceného nasazení na práci v Říši, kteří buď utekli, nebo byli propuštěni, tak jako skupina, již potkal Václav Pilát dne 9. dubna 1945: *„Když jsme šli z louky, viděli jsme řadu 9 osob s ranci na zádech a kufry v rukou. Šli od lesa z Libína a silničkou kolem naší louky k městu. Dohonili jsme je, ptali se nás, kudy se dostanou nejkratší cestou přes hranici do Protektorátu. Aby nebyli nápadní, doporučil jsem jim, aby se rozdělili po jednom tak, aby ten zadní vždy viděl na předchozího, sám s Vendou jsem šel jako první, ostatní s odstupem za námi. Byli to čeští a moravští dělníci, pracující v lágru ve Štýrském Hradci. 2. dubna tam měli veliký nálet, a poněvadž se tam blížili Rusové, byl narychlo celý lágr rozpuštěn. První, kdo utekli, byli dozorcí lágru. Tito naši dělníci šli pěšky od 2. dubna přes Malé Štýrské Alpy na Linec, v noci tábořili v lesích, zkusili zimy a trpěli únavou. Na své pouti dostali se až k Prachaticím a neznali cestu k hranici Protektorátu. Když jsme jim z vrchu od lesa na hranici ukázali husinecké nádraží a restauraci, kde budou moci přenocovat, rozloučili jsme se s přáním šťastné další cesty. Vedoucí skupiny se nám chtěl odměnit a strčil Vendovi do ruky 100RM bankovku. Odmítl jsem bankovku s prohlášením, že za takovou službu si platit nedáme, a že by mne to urazilo, kdyby se chtěli domnívat, že to děláme za peníze. Napsali si moji adresu a prý nám tedy aspoň napíší, jak se domů dostali.*⁸⁵ Že se nejednalo o ojedinělý případ v okolí města, dokládá na dalším příkladu Miroslav Vačkář. *„Takových jednotlivých převodů se našim občanům povedla celá řada a vždycky z toho měli velikou radost.*⁸⁶

Z důvodu množství se dezerce nuceně nasazených na práci v Říši, a v dalších okupovaných oblastech, probíhaly čas od času kontroly v místech jejich bydliště, kde se předpokládal jejich výskyt. *„Večer měl hostinský Mauric domovní prohlídku, hledali, zda se u něho někdo neskrývá. Byly zase nařízeny patroly po městě v noci a „Landwache“ má službu.*

⁸⁴ *Paměti Václava Piláta*, s. 68

⁸⁵ *Tamtéž*, s. 69

⁸⁶ *Prachatice v letech 1938-1945*, s. 54

Říkalo se, že několik Prachatických uteklo z fronty a někde se ukrývají. Měl být mezi nimi také autodopravce a šofér Binder. V jeho bytě také hledali, on však předtím zmizel.“⁸⁷

Množství transportů se den ode dne zvyšoval, o čemž svědčí zřejmě nejtajuplnější a asi největších z nich, který projel Prachaticemi 16. dubna: „*Od Čičenic přijel dlouhý vlak s velkými rychlíkovými vagony (samé salónní, lůžkové a jídelní) a odpoledne kolem 3. hodiny ho táhly tři lokomotivy nahoru na Volary. Vlak byl abnormálně dlouhý, asi dvacet vagónů. Čičenický přednosta nechtěl vlak pustit na prachatickou trať, říkal, že trať není způsobilá na tak velké vozy a mohlo by dojít k nehodě. Z jednoho vagónu vystoupili dva důstojníci, s revolvéry v rukou hrozili přednostovi, že ho na místě odstřelí, nedovolí-li ihned k odjezdu na Prachatice. Totéž prý se opakovalo na vodňanském nádraží.“⁸⁸ Byl to prý diplomatický vlak, v němž prchala německá elita. Nikdo se však v oknech neukázal a záclony byly zataženy. Kdo seděl uvnitř, kteří prchající mocní, se můžeme jen domnívat.*

Prachaticemi stále a znovu kolovaly spekulace, jak to bude s jeho obranou. Fanatičnost některých Němců bojovat až do konce, i přes blížící se prohru v samotném závěru války, dokazoval krajský vedoucí NSDAP Graf. Již dříve bylo zmíněno, že v průběhu dubna jím byl odvolán starosta Watzlawick, což se shoduje se zprávou z první poloviny dubna. Časový rozestup je ale příliš veliký, takže se jistě jednalo o novou rozepři. „*17. dubna 1945 nastal spor mezi starostou města Watzlawickem a zdejším Kreisleiterem Grafem. Starosta nechce, po dohodě s místními vedoucími Němci, aby město bylo opevňováno k obraně, poněvadž jest zde 5 polních lazaretů a vše plně obsazeno civilisty. Graf naproti tomu rozkazuje, že město se hájit musí a kdo se nepodrobí rozkazu, bude s ním jednáno jako s rebelem. Město prý nevydá bez boje, kdyby se mělo celé rozstřílet. Na všech cestách jdoucích z města, vyztužují se kládové záseky kamením⁸⁹, přesto „barikády z kmenů, které byly na všech silnicích na pokraji města připraveny k uzavření, jsou většinou lidí pro smích“.⁹⁰ Starosta Watzlawick figuruje i v dalších dubnových i květnových dnech, tudíž je jasné, že i přes rozpory s Grafem ve funkci zůstal. Nejbližší dokladem jeho setrvání ve starostenské pozici je záznam jeho nařízení o zákazu vycházení na ulici od 9 hodin večer do 5 hodin ráno z konce dubna a další pozdější zmínky.*

⁸⁷ *Paměti Václava Piláta*, s. 73

⁸⁸ *Tamtéž*, s. 71

⁸⁹ *Pamětní kniha MěNV Prachatice*, s. 6

⁹⁰ *Paměti Václava Piláta*, s. 71

Další prachatický občan se stal obětí války v poslední etapě války, a to 17. dubna 1945. „*Téhož dne byl z koncentračního tábora Flossenbürg s ostatními vězni transportován vězeň Václav Kříž, narozený r. 1913 v Prachaticích č. p. 29 předměstí. Při pochodu z tábora cestou poodstoupil na záchod, a protože mu to podle dozorce trvalo dlouho, na místě jej zastřelil. Místo jeho pohřbu nezjištěno. Do okupace pracoval v Prachaticích jako fotograf.*“⁹¹ Při pátrání, proč byl Václav Kříž vězněm v KT Flossenbürg, jsem byl – zatím – neúspěšný.

20. duben byl dle Václava Piláta klasickým, tedy především kolem nádraží vládl čilý ruch. „*V den vůdcových 56. narozenin byl v Prachaticích „zcela všední“, ani obvyklé „Fahnen heraus!“ nebylo na nárožích a také žádnou fangli nebylo nikde vidět. Silnice se hemží prchajícími a stěhujícími vojenskými auty všech možných druhů, vlaky jezdily co chvíli a vždy přeplněny prchajícími Němci i vojskem.*“⁹² V předchozích letech by bylo na Hitlerovu počest toto datum zajisté slaveno ve velkých průvodech na náměstích. Na jaře roku 1945 svou náklonnost Vůdci vyjadřovali již jen nejvěrnější. V případě Prachatic se tak dělo zřejmě neveřejně, neboť nejsou o žádných oslavách jeho kultu zmínky.

V tento den, tedy v pátek 20. dubna 1945, byl ve tři hodiny odpoledne v Brandenburgu-Görden u Berlína sťat sekerou P. Josef Jílek, který byl předválečným prachatickým knězem. Stalo se tak čtyři dny před osvobozením této věznice. Zatčen byl 5. srpna 1942 a odsouzen byl v Berlíně 1. června 1944 k trestu smrti. Na popravu tak čekal deset měsíců. O jeho hrdinství vypovídají dochovaná poslední slova před vykonáním rozsudku: „*Jsem hrdý na to, že zemřu pro svou vlast a národ, že přinesu tu oběť jménem českého kněžstva, které vždy vynikalo láskou k rodné řeči a národu, že přidružen budu do počtu vlasteneckých kněží a buditelů...*“⁹³

Městem se šířily další různé zvěsti o situaci v nejvyšším německém vedení: „*23. dubna ve městě kolovaly zprávy, že župní vedoucí bavorské východní marky (naše zabraná oblast) Wächtler byl SSmany zastřelen za to, že chtěl prchnout před Američany, kteří obsadili Bayreuth, sídlo župy. Wächtler byl vrchním župním velitelem „Volkssturmu“.*“⁹⁴ Událost se odehrála již 12. dubna. Gauleiter Wächtler přenesl své sídlo do bezpečnější části Bavorska a Hitler ho za tuto „zbabělost“ nechal popravit.⁹⁵ Jednalo se o onoho župního vedoucího, kterého v lednu roku 1939 vítaly v Prachaticích tisíce Němců.

⁹¹ *Prachatice v létech 1938-45*, s. 56

⁹² *Paměti Václava Piláta*, s. 73

⁹³ *Prachatice v létech 1938-45*, s. 56

⁹⁴ *Paměti Václava Piláta*, s. 74

⁹⁵ *Uloupená Šumava*, s. 102

Nejen na nejvyšších místech v Bavorsku, ale také v místní samosprávě docházelo k ničení důkazů o fungování a činnosti nacistických úřadů: „24. dubna ráno mi hlásil Sosna, že po celou noc bylo velmi rušno. Úřadovny partaje byly v permanenci, telefon se mohl ztrhat.“⁹⁶ Tuto situaci popisuje ve svých pamětech i Václav Pilát: „Dostali na Kreisleitungu rozkaz, aby všechny písemnosti spálili. Písemnosti byly spalovány na haldách na zahradě Kreisleitungu (dříve ústav Boženy Němcové) v Zahradní ulici. Papíry pak byly páleny po několik dnů.“⁹⁷ Pálení dle kroniky pokračovalo i v následujících dnech a po městě měl létat zuhelnatělý papír.

25. dubna 1945 byli narychlo svoláni členové Volksturm do pohotovosti a u všech barikád na cestách stály ozbrojené hlídky. „Všecko je v uniformách a ozbrojeno puškami a revolvery. Mezi obyvatelstvem se říká, že Američané jsou již v Pasově a tanky dosáhly Železné Rudy. Vojsko stále jezdí směrem na Volary. Všude plno chvatu, kdekdo balí a do města přijíždí stále nové kolony uprchlíků.“⁹⁸ Němci se, patrně podle rozkazů Kreisleiterra Grafa, neboť Watzlawick byl proti, začínali připravovat na obranu města. „Odpoledne téhož dne přivezli vojáci velké nákladní auto plné uniforem a zbraní (pancéřové pěsti a pušky), zastavili před Kowarovo starým krámem a vše tam skládali.“⁹⁹

Neminulo snad dne, tedy ani 25. duben nebyl výjimou, aby nebylo slyšet zvuk motoru letadel nebo vidět unikající páru z komínů lokomotiv, táhnoucích přeplněné vagóny. „Kolem 7. hodiny sirény hlásily poplach a z oblasti Fefrů ozývala se asi po 15 minut střelba amerických stíhaček. Bylo jich šest a ostřelovaly vojenskou kolonu aut jedoucích od Prachatic směrem na Volary. Kolem 8. hodiny bylo vidět nad Feframi hustý dým, patrně od požáru vniklého náletem. Večer po 10. hodině přijel těžký a dlouhý vlak od Husince. Jinak po celý den žádný vlak nejel, ani pošta nejde a už prý nebude jezdit vůbec. Jen vojenské transporty. Před půlnocí bylo slyšet rychlý pochod mnoha vojáků městem. Vojenská auta po celý den přivážela z Protektorátu civilní uprchlíky, také dva velké autobusy přijely, jeden až od Prahy (šofér byl z Libně). Mnoho cizích německých uprchlíků přicházelo po silnici pěšky.“¹⁰⁰

Samotní Němci v čele města se kromě přípravy obrany pokusili otvírat i „zadní vrátka“ a jednat ohledně řešení otázky ve městě po konci války. „Po několika pokusech navázati styk s českými vedoucími zdejší Landrát Eehalt požádal děkana Hofmanna, aby mu poradil, s kým by mohl důvěrně promluvit o předání města do českých rukou. Tak byl

⁹⁶ Paměti Václava Piláta, s. 74

⁹⁷ Pamětní kniha MěNV Prachatic, s. 7

⁹⁸ Tamtéž, s. 7

⁹⁹ Paměti Václava Piláta, s. 75

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 75

„Revoluční národní výbor“ postaven před naléhavou, ale riskantní otázkou, jak vše provést, aby snad nevlezli Němcům do léčky. Výbor se sešel tajně u Soumarů k poradě.¹⁰¹

V průběhu druhé poloviny dubna tak začalo intenzivnější, ale neveřejné jednání mezi Landrátem a Revolučním národním výborem. Členové výboru si nemohli být ničím jisti, proto byli opatrní na sebemenší maličkosti, a naopak lidé z radnice se zřejmě museli obávat zakročení Kreisleitara Grafa. „Václav Pilát byl pověřen úkolem projednání s Landrátem o celé situaci. Soumar byl přihrán jako svědek jednání. Schůzka, která se musela konat naprosto tajně, byla sjednána děkanem Hofmannem. Konala se 26. dubna 1945 v soukromém bytě Landráta Ehehalta v druhém poschodí radnice. Bylo dohodnuto, že Landrát bude dbáti toho, aby ve městě nedošlo k demolování a ničení majetku, ať se děje cokoliv, postará se okamžitě o odstranění všech náloží umístěných v důležitých městských budovách (výbor totiž měl zjištěno, že nacisti hodlají zničit okresní úřad, elektrárnu, vodárnu aj.) a přičiní se o to, že město bude neporušené vydáno americké nebo jiné správě, která případně město obsadí. Landrát byl velmi sklíčen během událostí, ale byl však velmi ochoten splnit všechny požadavky „Revol. nár. výboru“. Jednání s ním bylo zcela otevřené.“¹⁰²

Koloběh transportů s prchajícími se nezastavoval, denně přicházeli a zase odcházeli vojáci, jednotlivci i celé rodiny: „Dne 26. dubna 1945 po silnici od hřbitova stále přijíždí dlouhé kolony potahů a vozy uprchlíků ze Slezska. Jezdí v dlouhých řadách za sebou, po pravé straně silnice, plně naložené ranci a vším možným majetkem uprchlíků. Starší lidé, ženy a děti sedí na korbách pod plachtami, mladší a muži jdou anebo jedou na kolech vedle vozů. Byl to smutný pohled, zvláště malé děti v nočním chladu a nepohodě ve vozech plakaly. Na všech je vidět únava a rezignace. Muži, ale i mnohé ženy, řídili koně. K večeru dorazí do města a v noci, nebo časně z rána jezdili pak dál na Volary. Všechno prchá před ruským vojskem v ústrety americké armádě – do zajetí.“¹⁰³

V tu dobu už se Američané pomalu ale jistě dostávali přes hranice na území okresu. V průběhu měsíce dubna dorazila k předhůří Šumavy vojska 3. americké armády, která již obsadila sousední území Bavorska. Potom se fronta na krátký čas zastavila.

Dne 25. dubna provedli Američané útočnou aktivitu a z bavorského území začali s dělostřeleckým ostřelováním obce Kunžvart (dnes Strážný – pozn. aut.) a okolních obcí. „Po dobu devíti dní ostřelovali Američané toto území, které bránili členové Hitlerjugend a Volkssturmu v počtu asi 100 osob bez těžkých zbraní. Během ostřelování bylo poškozeno přes

¹⁰¹ Pamětní kniha MěNV Prachatice, s. 7

¹⁰² Tamtéž, s. 8

¹⁰³ Paměti Václava Piláta, s. 75

40 domů a v Kunžvartu vyhořelo celkem 5 domů a v Dolním Casově jeden a v Hnilišti čtyři. Řada občanů německé národnosti přišla během bojů o život. Jejich přesný počet lze již dnes velmi těžko zjistit. Místní obyvatelstvo během dělostřelby z obce uprchlo a na výsledek bojů čekalo v okolních lesích.“¹⁰⁴ Ještě téhož dne se americká armáda posunula hlouběji do vnitrozemí. „Odpoledne se rozšířila zpráva, že americký tankový předvoj dorazil k Českým Žlebům. Všude bylo velké vzrušení.“¹⁰⁵ České Žleby leží totiž jen pár kilometrů od hranic.

Postupem času se Němci začali zbavovat vojenského materiálu, jen aby neskončil v držení nepřítele, popř. nebyl později použit proti nim samotným. „Před pekařskými krámy stáli už od časného rána lidé ve frontách, rovněž tak před bývalým krámem obchodníka Kowara v sousedním domě u Hirschů. Tam navezli několik nákladních aut různých obleků šedé barvy pro „Volkssturm“, mnoho batohů naplněných obleky, různé obleky pro „Hajoty“, bubínky i postranní kudly, jaké ti kluci nosili. V krámu uložené zboží prý pocházelo z továrny ve Vimperku (Seidensticker, dříve fy. Joss a Löwenstein), která v poslední době pracovala pro Wehrmacht. Nyní tamní velké sklady rozdělávali, aby se nedostaly do rukou Američanů.“¹⁰⁶

Intenzita náletů neustávala, ba naopak. K dalšímu ataku hlavních cílů „kotlářů“, tedy lokomotiv, při němž zemřeli další čtyři lidé, došlo 29. dubna. „Ráno v 9 hodin se náhle nad městem objevily americké stíhačky. Tři oblétny město a další hned pak zaútočily na nádraží.“¹⁰⁷ Aby nedošlo k obětem na lidských životech, při přeletu nad nádražím vypálila letadla výstražnou salvu a tou upozornila obyvatelstvo, aby se vzdálilo do bezpečí. Teprve po dostatečně dlouhém intervalu se letadla vrátila a zaútočila. „Křivkou se nesly dolů a shodily bomby. Mocnými detonacemi řinčela okna a mnoho z nich ve městě vzalo za své. Bomby dopadaly jedna za druhou v krátkých intervalech, a nakonec začaly řehnat palubní kulometry, mohutné salvy otrásaly celým městem. Jedna lokomotiva, přijedší právě z Volar, byla doslova pokropena střelami a celá proděravěna. Také několik nákladních vagónů vedle skladiště bylo rozbito i četné jiné vozy na zadní koleji, v nichž bylo plno zavazadel uprchlíků, bylo prostřeleno. Četné kolejnice kolem lokomotivy byly provrtány střelami jako by byly ze dřeva a ne ocelové. Vedle zdi fy. Kral ležel mrtvý člověk – cizí uprchlík, a několik lidí bylo zraněno.“¹⁰⁸ Miloslav Vačkář doplňuje, kdo se stal obětí útoku. Po náletu byl v příkopu u domu č. p. 282 nalezen mrtvý asi 17letý maďarský uprchlík a ve vagónu uprchlíků vykrvácela

¹⁰⁴ STARÝ, V., *Dělostřelba pokračovala*, Hraničář, roč. 35, č. 13, 30. 3. 1990, s. 4

¹⁰⁵ *Paměti Václava Piláta*, s. 76

¹⁰⁶ Tamtéž. 76

¹⁰⁷ *Prachatice v létech 1938-45*, s. 57

¹⁰⁸ *Paměti Václava Piláta*, s. 77

*jedna žena po zasažení do nohy.*¹⁰⁹ Útok si nakonec vyžádal další dvě oběti z řad utečenců. „U vlečky J. N. Král zahynul Rumun, druhý zemřel po převozu do nemocnice.“¹¹⁰

Ještě drtivější destrukci nádraží onoho dne přibližuje i další výpověď. *Stanice Prachatice poskytovala obraz zpusťování, nečistoty a zkázy po předcházejících dnech plných zmatku. Stanice byla [...] bombardována hloubkovými letci a 2 bomby plně zasáhly skladiště, které bylo až do základu zničeno, dvě další bomby dopadly na rampu, ale nevybuchly a dvě do louky za vlečkou obchodního družstva. Staniční budova částečně poškozena [...], okenní rámy vyrvány, dveře z veřejí vyraženy a většinou rozštípany, stropy natrženy, stožáry elektrických lamp přeráženy i dráty vedení po zemi i na kolejištích. Na kolejích, vyjma první vjezdové koleje, stály vozy ohořelé z části nebo úplně až na podvozek [...].*¹¹¹

Nekončícími útoky zkoušené nádraží bylo třeba upravit alespoň do provizorního provozu. *Nádražní skladiště dostalo plný zásah bomby, bylo plně zavazadel a ranců s peřinami patřícím uprchlíkům. Odpoledne to musela skupina ruských zajatců uklízet. Četné menší bomby trať nezasáhly, malé poruchy kolejí byly hned opraveny a odpoledne už zase přijel vlak s raněnými vojáky z Písku. Další zprávy hlásily, že poblíž Hüblerů kaple byl stíhačkou ostřelován transport uprchlíků s vozy, při kterém přišlo o život jedno dítě ve voze pod plachtou a čtyři koně zabiti. Několik dalších uprchlíků bylo zraněno. Kolem 3. hodiny odpoledne přilétly nad nádraží zase dvě stíhačky typu „Mustang“, ty zřejmě kontrolovaly výsledek náletu.“¹¹² Upřesněný popis dopadnuvších bomb udává kronika Městského Národního výboru: „U Slepého mlýna dopadly 2 bomby, na louku za topírnou také 2 bomby a za skladištěm „Obchodního družstva“ u rodin. domku želez. úředníka Karla Jelínka – 3 bomby.“¹¹³ Je třeba upozornit, že piloti nechtěli v těchto případech ničit přímo infrastrukturu, ale likvidovat stroje, které mohly převážet nejen vojenskou techniku, či jiné strategicky důležité zdroje a suroviny, ale i exportovat významné strategické zprávy. Bohužel, někdy se to – jako v tomto případě – neobešlo bez lidských a materiálních ztrát.*

Americké XIX. taktické letecké velitelství, jež podporovalo Pattonovu 3. armádu, si jenom za období poslední válečné ofenzivy, která začala 22. dubna a skončila 8. května, nárokovalo zničení nebo poškození 429 lokomotiv a 2794 železničních vagónů.¹¹⁴

¹⁰⁹ *Prachatice v létech 1938-45*, s. 5

¹¹⁰ VOJTÁŠEK, Filip: *Pod palbou hloubkařů*, Academia 2019, Praha s. 302

¹¹¹ Tamtéž, s. 300-301

¹¹² *Paměti Václava Piláta*, s. 77

¹¹³ *Pamětní kniha MěNV Prachatice*, s. 8

¹¹⁴ KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945 – Historie jednoho povstání*. NLN, Praha 2005, s. 102

Němci z radnice se již očividně chtěli zříci zodpovědnosti a svých pozic na úřadě a přenechat vládu nad městem Revolučnímu národnímu výboru, ačkoliv stále nebylo jasné, zda se přicházející americké armádě budou bránit. „30. dubna 1945 Landrát všemožně se snažil zbavit se svého úřadu předáním města Čechům. Langl, úředník Landrátu, přišel s důvěrnou zprávou od Ehehalta, že by rád projednal předání města. Revoluční nár. výbor měl opět poradu. Bylo rozhodnuto jednat opatrně a veřejně nevystupovat, poněvadž Čechů spolehlivých byla v Prachaticích jen hrstka, a město bylo plné vojska a SSmanů a ve škole byl ubytován celý štáb náměstka gauleitera Ruckdeschla, který byl obklopen celou četou SSmanů.“¹¹⁵ Pomocnou ruku při vyjednávání měl poskytnout také německý kněz, který byl s odbojovým hnutím již od počátku v kontaktu. „K jednání RNV byl požádán také děkan Dr. Hoffman, který se s Ehehaltem důvěrně znal. Ehehalt byl katolík a každou neděli chodil s manželkou a její matkou do kostela na mši. Děkan měl za úkol zjistit, za jakých podmínek jsou ochotni jednat.“¹¹⁶ Jednání však stále probíhala v nejvyšším utajení a za zavřenými dveřmi.

4.6. Pochod smrti

V témže období, kdy vrcholí kritická situace v Prachaticích, transporty neutuchají, nálety Mustangů jsou dennodenní záležitostí a nikdo neví, jak se bude situace dále vyvíjet, se přiblížil k Prachaticím jeden z důkazů nacistické zřůdnosti ve snaze dovést válku až do absolutní apokalypsy. Vpravdě symbolem nacistické hrůzovlády byly neblaze proslulé pochody smrti vězňů z německých koncentračních táborů. „Hitlerovské orgány měly eminentní zájem, aby se vězňové nedostali do rukou sovětských nebo spojeneckých vojsk. SS proto hnaly desetitisíce vězňů co nejdále od válečných front. Kdo nemohl dál, byl dozorci bez milosti zastřelen. A tak stovky zabitých lemovaly silnice a železniční trati. Vzhledem k tomu že Šumava byla pro nacisty stále ještě relativně bezpečná, směřovaly pochody smrti právě do těchto míst.“¹¹⁷

Jeden z pochodů smrti vyrazil z koncentračního tábora Helmbrechts, a po stovkách kilometrů doputoval až do Volar, kde na místní pile naprostým vysílením skonala většina žen. Pochod zbylých přeživších poté pokračoval dál do Prachatic a definitivně rozpuštěn byl až o šest kilometrů dále u Husince.

¹¹⁵ Pamětní kniha MěNV Prachatic, s. 8

¹¹⁶ Prachatic v létech 1938-45, s. 58

¹¹⁷ Uloupená Šumava, s. 80

Helmbrechtského pochodu se zúčastnili ženy, které sem byly nahnány z několika koncentračních táborů, především z Osvětimi, Ravensbrücku a Gross-Rosenu. Měly již tehdy za sebou náročnou a strastiplnou cestu, kterou málokterá žena vydržela.

Tábor v Helmbrechtsu byl pobočným táborem základního koncentračního tábora ve Flossenbürgu. Odtud, dne 13. dubna 1945, vyšlo na pochod 1073 žen. Trasa vedla z Helmbrechtsu do Aše, odkud směřoval dále do koncentračního tábora ve Svatavě v západních Čechách, kam účastnice pochodu došly 17. dubna 1945.

Před příchodem do Svatavy obdržel velitel pochodu důstojník SS Alois Dörr hlášení ve znění: „*nestřílet vězně, [...] nepoužívat a odložit obušky, [...] zničit materiály o koncentračním táboře Helmbrechts, [...] propustit vězně, jakmile se objeví Američané*“.“¹¹⁸

Ze Svatavy pochod pokračoval 20. dubna v počtu cca 800 až 900 žen a vydal se dále na jih Čech. Na smrt vysílené vězeňkyně čekalo posledních pár desítek kilometrů. Průběh každého dne této útrpné cesty stál život mnoho žen, které byly následně pochovány na hřbitovech, v lesích, nebo jako v Rejštejně na obecním mrchovišti. Následně se již jen torzo původního pochodu ocitlo na území okresu Prachatice.

„*V odpoledních hodinách dne 4. května 1945 (některé ženy ve svých svědeckých výpovědích uvádějí datum 3. května) přišel do Volar zástup asi 170 vyčerpaných žen. O několik hodin později bylo na osmi koňských povozech přivezeno dalších přibližně 140 žen, které již nebyly schopny chůze.*“¹¹⁹

Po příchodu do Volar se zdecimovaný průvod uchýlil na kraj města. „*Místo k odpočinku našly ve staré dřevěné kůlně mezi pilou Otty Pinskera a továrnou na řetězy Oskara Knäbla. Jedna část kůlny sloužila pile a druhá jako sklad slámy a sena. Některé z žen se uložily na slámu a ty, které již neměly sílu, zůstaly ležet na holé zemi. Ovšem, než si stačily trochu odpočinout, byly v časných ranních hodinách probuzeny a připraveny na další cestu.*“¹²⁰

Americká armáda se blížila k Volarům, proto velitel Alois Dörr pospíchal s dalším přesunem. „*Němečtí dozorcí nařídili více jak polovině žen, aby se připravili k odchodu. Jakým způsobem byly vybírány je záhadou, protože do transportu, jež měl pokračovat dál směrem na Prachatice, bylo zařazeno asi 30 až 35 žen, které nebyly schopné chůze. Pro ně byl*

¹¹⁸ KREJSOVÁ, Jaroslava: *Přes Volary přešla smrt. Pochod smrti očima pamětníků*. Volary 2006, s. 23

¹¹⁹ Tamtéž, s. 23

¹²⁰ Tamtéž, s. 23

připraven nákladní automobil. Naopak ženy ještě „při síle“ byly ponechány v kůlně s těmi, které už jen ležely.“¹²¹

Díky svědectví místních usedlíků, kteří po válce o událostech vypovídali, máme důkaz o zástupu žen, kterým dávali zpovídání chléb již v bezprostřední blízkosti Prachatic. V těchto místech došlo k tomu, co již několikrát postihlo prachatické nádraží. „*U osady Cudrovice (Bierbruck), poblíž Blažejovic, byl transport napaden americkými hloubkovými letci. Kulometnou palbou z letadla byl zasažen nákladní automobil a shodou náhod střely zasáhly na korbě sedící doprovod esesaček. Ruth Schulzová byla zastřelena a další dvě dozorkyně byly poraněny.“¹²² Toho využilo několik chůze schopných žen a snažili se utéct z dohledu dozorců. „*Zmatek, jenž byl střelbou vyvolán, nahrál zajatkyním, které byly ještě schopny útěku. Těm se podařilo uprchnout do okolních lesů. Jakmile se esesáci ze šoku vzpamatovali, ihned zahájili střelbu a bez milosti zastřelili každou ženu, která se dostala před hlaveň jejich zbraní. Takto zákeřně přišlo o život dvacet dva žen. Ušetřeny nezůstaly ani ženy dopravované na nákladním automobilu.“¹²³ Podle poválečných výpovědí zastřelil většinu, nebo dokonce všech 22 žen SS-Schütze Michael Weingärtner, který žil po válce v Rakousku a nikdy nebyl potrestán. Pocházel z maďarské německé rodiny. Dozorkyně Ruth Schulzová, zabitá při náletu, byla jeho partnerkou a v době smrti byla těhotná.¹²⁴**

Po tomto děsivém zabíjení sehnali dozorcí zbylé ženy dohromady a vláčeli je dále do Prachatic. Zde údajně přenocovali a brzy ráno vyrazili na závěrečnou část pochodu směrem k Husinci. „*To bylo 6. května roku 1945. Tehdy esesáci již dobře věděli, že je zle. Proto ze strachu, že by je mohlo potkat totéž, co páchali oni na bezbranných lidech, zbytek transportu poblíž husinecké přehrady opustili. Ženy se rozutekly do okolních vesnic. Zde se o ně lidé postarali. Poskytli jim nejnutnější ošetření a očistu, oblékli je, dali jim najíst a zajistili prozatímní ubytování.“¹²⁵*

Již 6. května se část žen dostala do péče v nejbližší české nemocnici ve Vodňanech. Většina však byla ubytována v okolí obcí Husince, Chluman, Hájku, Dubu a Bavorova, odkud pak byly vozidly, dopravenými partyzány ze skupiny Šumava II, sváženy do Vodňan. Zde byly umístěny v tamní škole. „*Byly zcela tělesně a duševně vyčerpané a mnohé z nich bylo nutné v prvních dnech přenášet, mýt, oblékat a pečlivě ošetřovat. Vzniklá ozdravovna sloužila*

¹²¹ Tamtéž, s. 23

¹²² Tamtéž, s. 24

¹²³ Tamtéž, s. 25

¹²⁴ PADEVĚT, Jiří: *Krvavé finále – Jaro 1945 českých zemích*. Academia, Praha s. 142

¹²⁵ *Přes Volary přešla smrt. Pochod smrti očima pamětníků*, s. 26

*zprvu celá jako nemocnice. Nejtěžší případy byly převáženy do nemocnice v Písku, ve Strakonících a Volyni.*¹²⁶

Vězeňkyně, které zůstaly v domě mezi pilou a továrnou ve Volarech, byly nechány svými dozorci napospas. *„Zbylí strážci SS ze strachu před blížícími se Američany po odchodu transportu dne 5. května urychleně vězeňkyně opustili. Když to lidé z blízkého okolí zjistili, snažili se jim poskytnout pomoc.*¹²⁷ Američtí vojáci, kteří našli v kůlně 118 žen, pro ně začali okamžitě organizovat záchrannou akci. *„Ráno 7. května začal probíhat převoz zubožených žen. V průměru vážily pouhých 38 kilogramů. Celou akci organizovali vojáci 5. zdravotnického praporu. Ti měli největší zásluhu na záchraně životů těchto žen. I přes nesmírnou snahu a okamžitou pomoc lékařů však několik nejzuboženějších žen v následujících dnech zemřelo.*¹²⁸

Zdaleka ne všechny účastnice, které se dočkaly osvobození, následky pochodu přežily. Umíraly i měsíce po jeho skončení. Ve Volarech od května do konce roku 1945 zemřelo 20 žen, v ostatních nemocnicích podlehl na následky krutých podmínek mnoho dalších. Oběti pochodu smrti, které byly wehrmachtem svezeny do Volar, byly naskládány pod místním hřbitovem a zasypány mrvou. To neuniklo Volarským, kteří o tom informovali americkou armádu, osvobozující zanedlouho město, a která se následně o ženy postarala. *„Velitel si oznámení ověřil a ihned nařídil ostatky žen z mrvy vyzvednout a uložit do rakví. Stejně rozhodnutí bylo vydáno i na exhumaci všech mrtvých žen, které byly zastřeleny nebo zemřely vyčerpáním a byly pohřbeny (tedy spíše zahrabány) na posledním úseku pochodu smrti.*¹²⁹

Exhumace, ukládání ostatků zemřelých do rakví a svozu rakví nákladním automobilem, stejně tak kopání hrobů, se museli zúčastnit všichni němečtí obyvatelé města. Na výpomoc byli povoláni i belgičtí váleční zajatci, kteří sloužili u volarských sedláků. *„Rakve s ostatky žen byly ve dnech 7. s 9. května svázeny na určené místo v blízkosti místního hřbitova. Totožnost určovaly ženy, které transport přežily a jež byly fyzicky a psychicky schopné se tohoto aktu zúčastnit.*¹³⁰

Pohřeb obětí pochodu smrti se konal dne 11. května 1945, tedy již po konci války. Kolem rakví, z větší části otevřených, museli na příkaz amerického velitele opět projít všichni Němci z města. *„Americký vojenský kněz Rabi Herman Dicker sloužil na vzniklém hřbitově „Pochodu smrti“ mši za zemřelé. Po tomto obřadu byly rakve uloženy do společných hrobů.*

¹²⁶ *Přes Volary přešla smrt. Pochod smrti očima pamětníků*, s. 26

¹²⁷ Tamtéž, s. 28

¹²⁸ Tamtéž, s. 29

¹²⁹ Tamtéž, s. 27

¹³⁰ Tamtéž, s. 27

*Na ně pak byly umístěny malé dřevěné křížky se stříškou se jmény pohřbených.*¹³¹ Ostatky žen, které zemřely nebo byly nalezeny po 11. květnu, byly následně pohřbívány do samostatných hrobů.

Ženy, kterým se podařilo po náletu u Cudrovic uprchnout do lesů, se postupně začaly vracet do Volar. *„Některé z nich našly pomoc ihned po vkročení do města. Němečtí antifašisté bydlící v Mlynářovické ulici je ukryli ve svých rodinách a postarali se o oblečení, jídlo a vše, co ženy potřebovaly k životu. Po uklidnění situace ve městě byla bezpečnost všech žen z transportu pochodu smrti zajišťována vojáky americké armády. Svoz žen, které byly střelbou esesáků při masakru zraněny, zajišťovali příslušníci amerického Červeného kříže.*¹³²

Poté, co se daly alespoň trochu zdravotně do pořádku, vracely se do svých původních vlastí. *„Prvních 45 žen odjelo v polovině července roku 1945 do Maďarska. Do 20. listopadu téhož roku bylo do různých měst v Německu odvezeno 101 žen. Další směr cesty si pak volily ženy samy. Několik žen také zůstalo na území Prachaticka.*¹³³

Dějiny pochodů smrti jsou otřesným dokladem naprosto nedůstojného chování člověka k člověku, tzv. helmbrechtský pochod smrti z toho nevyjímaje.

¹³¹ *Přes Volary přešla smrt. Pochod smrti očima pamětníků*, s. 28

¹³² *Tamtéž*, s. 28

¹³³ *Tamtéž*, s. 29

5. Květen 1945 na Prachaticku

Počátkem května nastala totální agónie německého národa. Smyčka kolem Třetí říše se utahovala, Hitler byl mrtev a zbytky německé armády nadále decimovány na všech frontách. Přesto se na území protektorátu i samotné Šumavy nacházely ještě početné oddíly odhodlaných vojáků plnit rozkazy svých velitelů do posledního boje.

5.1. 1. květen 1945

Závěrečný měsíc bojů v Evropě začal na území Prachaticka ještě v relativním klidu, přesto již muselo být mnoho lidí, včetně Němců samotných, přesvědčeno, že Říše brzy padne a zavládne mír. Rozjížděla se také další jednání mezi prachatickým revolučním výborem a Němci. *„Ze strany Landrátu se projevuje stále snaha navázat s námi spojení pro jednání ohledně předání úřadu. Langl z Landrátu přišel časně ráno k Soumarovi znovu a prohlásil, že jeho šéf by rád navázal jednání ohledně předání svého úřadu.“*¹³⁴

V prvním květnovém týdnu se znovu opakovala situace předchozích dnů a měsíců na cestách a silnicích. Další kolony uprchlíků připutovaly k Prachaticím tentokrát ze Slezska. *„Žebřinové vozy většinou s volským potahem, řidčeji s koňmi. Mezi tím tanky. Všichni směřovali na Volary nebo na Krumlov.“*¹³⁵ Nedaleko Prachatic ale neunikly zaměřovačům „kotlářů“. *„Když se dostali na nechráněnou silnici za libínskou serpentinou, napadly je americké stíhačky, které již ovládaly celý prostor. Stejně byla napadena i kolona směřující na Krumlov. Uprchlíci zanechali povozy na silnici a schovávali se v lese, ale přesto byli mrtví, kteří pak byli pohřbeni na prachatickém hřbitově. Tato letadla nalétávala k útoku od Černé hory, kde zjistila velký počet tanků zakopaných na obranu silnice, po níž měli Američané táhnout na Prachatice.“*¹³⁶ Je zajímavé, že ve vzpomínkách Miroslava Vačkáře často dochází k tomu, že se orientuje v tom, odkud lidé přicházeli. Předpokládám tedy, že vstupoval s přicházejícími do kontaktu, popřípadě mu původ uprchlíků sdělili další obyvatelé Prachatic, kteří s nimi navazovali alespoň letmé styky.

¹³⁴ Paměti Václava Piláta, s. 77

¹³⁵ Prachatice v létech 1938-1945, s. 58

¹³⁶ Tamtéž, s. 58

V rámci této akce spojenečtí stíhači vyzorovali a uvědomili si důležitou skutečnost, a to, že příjezdová cesta od Volar je střežena těžkou technikou. „*Proto se Američané rozhodli obsadit Prachatice od Vimperka a Husince, a tak předejít velkým ztrátám postupem na Libín.*“¹³⁷ Němci, kteří počítali s příchodem spojeneckých armád od jihu, tak ztratili jeden z momentů překvapení, o kterém však ještě na počátku května neměli tušení.

Aktuální informace a instrukce, jak se v nastalé době chovat a co konat, začaly být německým vedoucím představitelům dováženy bezpečnějším způsobem, než se zdála v oněch dnech například železnice. „*Dopoledne přistálo pod láznemi malé německé letadlo, přinesli nějakou zprávu Kreissleiterovi, poněvadž se hned po jeho úřadovně ptali. Přivezli také plno letáků, jimiž se německý národ vyzývá k vytrvání v boji, žádný Němec se nemá bez boje vzdát a projevovala se naděje, že pro Němce vše dobře skončí. Letáky roznášeli vojáci po domech.*“¹³⁸ Labutí píseň stran Němců měla pokračovat.

Zprávu, která nenechala nikoho na pochybách, že se blíží opravdový závěr války, se dozvěděli lidé z rádiových přijímačů téhož dne: „*V 10 hodin 26 minut v noci hlásil německý rozhlas přes Hamburg, že Adolf Hitler zemřel v Berlíně ve své „Reichskanzlei“ následkem zranění, které utrpěl při boji o Berlín.*“¹³⁹ Adolf Hitler, společně se svou novomanželkou Evou Braunovou, spáchal sebevraždu 30. dubna 1945 odpoledne, tedy den před veřejným oznámením.

5.2. 2. květen 1945

Následující ráno po oznámení smrti Führera nastal mezi Němci ve městě smutek a zároveň beznaděj nad ztrátou člověka, který vehnal celý svět do válečné vřavy, a je samotné později uvrhnul do zločinného postavení. „*Na prachatických ulicích se objevily naposledy prapory s hákovým křížem – na půl žerdi, jako smutek nad koncem vůdce A. Hitlera.*“¹⁴⁰

Nad Prachaticemi se opět objevil aeroplán, tentokrát ale nepřinášel bomby v podání Mustangů, ale spěšné depeše pro německé vedení. „*K večeru přilétlo zase – jako včera – menší kurýrní letadlo a důstojníci s ním přibývší ptali se na velitele SS posádky, která byla na vrcholu Libína. Na motorce tam ihned odjeli.*“¹⁴¹

¹³⁷ *Prachatice v létech 1938-1945*, s. 58

¹³⁸ *Paměti Václava Piláta*, s. 79

¹³⁹ Tamtéž, s. 79

¹⁴⁰ *Pamětní kniha MěNV Prachatice*, s. 8

¹⁴¹ *Paměti Václava Piláta*, s. 79

Kvůli relativní vzdálenosti od západní i východní fronty se staly Prachatice útočištěm nejen utečenců civilních, ale i ustupujících nacistických vojsk. „*Další zprávy říkaly, že do Prachatic se přestěhoval celý „gauleitung“ (asi 160 osob) a byli ubytováni nouzově v budově české školy u nemocnice, kde byl nyní vojenský lazaret, označený na několika místech (i na střeše), několika červenými kříži.*“¹⁴² Kříže byly na budovy malovány z logických důvodů – aby se nestaly terčem bombardování.

5.3. 3. květen 1945

Po příjezdu hledal Gauleitung (župní vedení – pozn. aut.) místo, kam by se mohl uchýlit. „*Ze školy byl vystěhován narychlo celý lazaret a celou budovu obsadil Gauleitung přestěhovaný sem z Bavorska. Všude je plno vojska a SSmanů, všechny ulice jsou přecpány tanky a vozidly.*“¹⁴³ Na křižovatce u nemocnice stálo nákladní auto s SSmany a protiletadlovým dělem.¹⁴⁴ Za celou dobu jarních náletů na Prachatice se nepodařilo těmto dělům sestřelit byt jedno letadlo, přestože stály v těsné blízkosti nádraží.

V myslích mnoha občanů stále vyvstávala myšlenka, zdali bude o Prachatice bojováno. „*O osudu města není stále rozhodnuto, bude se bránit – nebo bude vydáno bez boje. Kreissleiter Graf stále trvá na obraně města do posledního náboje. Jest více opilý než strážlivý.*“¹⁴⁵ Musíme si uvědomit, že i přes různá vyjednávání s ČNR byly stále připraveny palebné pozice na několika místech u vstupů do města a Graf se zdál být zarputilý a v této otázce neoblomný. V případě jakékoliv obrany by americká armáda pro její proražení byla nucena použít všech dostupných metod, včetně dělostřelectva.

5.4. 4. květen 1945

Snad strach některého z obyvatel města před bombardováním jej donutil 4. května k následujícímu činu: „*Na kostele z jednoho okna menší věže někdo vyvěsil bílou vlajku. To se nelíbilo SSmanovi a poručil faráři Hoffmannovi, aby ho odstranil. Ten o ničem nevěděl. Přišel důstojník a vlajku odstranil. Dveře do věže byly zabarikádovány zevnitř, museli je*

¹⁴² Paměti Václava Piláta, s. 79

¹⁴³ Pamětní kniha MěNV Prachatic, s. 10

¹⁴⁴ Paměti Václava Piláta, s. 79

¹⁴⁵ Pamětní kniha MěNV Prachatic, s. 10

vyrazit, aby se tam dostali.“¹⁴⁶ Bezvýchodnost z dění, které mělo následovat, začal pociťovat i krajský vedoucí Graf, který zřejmě na delší čas do Prachatic přesídlil. „*Kreisleiter prý vytrvale pije a s nikým nemluví.*“¹⁴⁷ Není jasné, v jaké součinnosti postupoval s vedením města, které ho minimálně v otázce vyjednávání s RNV obcházelo.

Okolí Vodňanské ulice se proměnilo ve spojovací štáb. „*Vedle školy stálo nákladní auto plné různých zařízení, k nimž vedly silné kabely, měli tam zřejmě přijímací přístroje a vysílačku se skládací anténou, nahoře paprskovitě rozvětvenou. Auto s přístroji bylo celé kryto motouzovou sítí a stále to v něm hučelo. Kolem celé školy drželi hlídky SSmani, měli panašované uniformy, zeleně pomalované jako listí křovisek.*“¹⁴⁸ Možná odtud vzešel rozkaz k posílení obrany Prachatic, a přiměl Němce k tomu, že „*na vrchu „Pýhlu“ za Jungbauerovo továrnou postavili protiletectká děla*“.¹⁴⁹ Přesto nebyly nic platné při další zteči letadel. „*Kolem 6 hodiny večer snesly se nad město dvě americké stíhačky a každá za nízkého letu nad nádražím, jedna za druhou, vystřelily sérii ran na vojenské auto na silnici u Bernkopffů mlýna. Auto se vzňalo. Současně to zasáhlo dva koně poblíž jedoucích, patřící „malému“ Fidlerovi. Také několik vojáků bylo raněno.*“¹⁵⁰ Zde se různí především časové informace, které rozporuje historik Filip Vojtášek, který tvrdí, že v tomto čase už americké stíhací letouny útoky neprováděly.¹⁵¹ Můžeme se tedy domnívat, že k útoku Mustangů došlo ve dnech předchozích, ačkoliv výpovědi o důsledcích útoku se shodují s paměťmi dalšími.

Velký počet nezaopatřených vojáků, kteří neměli kde přespat, s sebou přinášel nejen excus, jež odnášeli místní obyvatelé. „*V noci po 11 hodině večer šla tlupa asi šesti vojáků z náměstí a tloukli na vrata řeznice Wimberské. Žádali nocleh. Říkala, že má vše obsazeno a delší dobu se dohadovali. Posílala je k oberstovi bydlicímu u Petra, že má několik pokojů a je sám v celém poschodí. Vojáci nechtěli odejít, a když konečně šli, jeden z nich vystřelil. Šli dolů branou, měli černé uniformy tankistů.*“¹⁵²

Vyhrocenost situace závěrečných hodin války, spojený se stupňující se nervozitou, a zřejmě také alkoholovým opojením, dokládá další noční incident, zřejmě však jiné skupiny vojáků, než byla předešlá: „*Asi za čtvrt hodiny zase další vojáci tloukli na vrata vedle u Kláry Hirschů, také ti hledali nocleh. Bylo jich několik, každý měl na zádech ranec, byli to starší vojáci. Za chvíli jim někdo otevřel vrata a všichni vešli do průjezdu. Bylo slyšet ženské*

¹⁴⁶ Paměti Václava Piláta, s. 81

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 81

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 81

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 81

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 81

¹⁵¹ Pod palbou hloubkařů, s. 302

¹⁵² Paměti Václava Piláta, s. 81

hlasy. Po chvíli šla kolem ulicí patrola polních četníků, něco volali a hned padly dvě rány z pistolí. V domě povstal hluk a hádka, která trvala asi deset minut. Potom se dali četníci bránou dolů a vojáci směrem k náměstí.¹⁵³ I přes výstřely se spor zřejmě podařilo uklidnit.

5.5. 5. květen 1945

V sobotu 5. května vypuklo v Praze po rozhlasovém vysílání spontánní povstání. Tyto zvěsti se do Prachatic zřejmě dostaly, ale k žádné reakci nedošlo. V převážně německých Prachaticích, navíc plného vojska, nemělo valného smyslu se pouštět do předčasných akcí a představitelé RNV museli postupovat s největší opatrností, a spíše se připravovat na příchod a pozdější součinnost s partyzány a americkou U.S. Army.

Dělostřelba postupujících Američanů se přibližovala od Libínského sedla, a byla stále silnější. Rozhledna na Libíně byla Američany ostřelována, jelikož zde byla – jak již bylo zmíněno výše – protiletadlová baterie, řízená skupinou SS, která postřelovala silnici vedoucí od Volar k Prachaticím. Přesně v těchto místech se nalézají linie předválečného lehkého opevnění, která měla tvořit uzávěru silnice, ale není známo, jestli byla využita.

Proti Američanům stálo v tu dobu v západních a jihozápadních Čechách asi 40 000 příslušníků různých německých jednotek (včetně SS), které patřily ke skupině Mitte-Střed polního maršála Ferdinanda Schörnera. Američané nenaráželi na nějaký významný odpor a docházelo spíše jen k místním střetům a přestřelkám, například u Soumarského mostu. Vojenské americké dokumenty uvádějí, že celkem zahynulo asi 290 vojáků, ale jde zřejmě o údaj, zahrnující i události, které se nestaly na našem území. Bojová aktivita Němců byla minimální a s výjimkou některých oddílů SS se nechávají odzbrojovat a brát do zajetí.¹⁵⁴

Logistické možnosti přesunu lidí i materiálu se začaly prudce omezovat a dostávat se do kleští. „Celý kraj je přeplněný německým vojskem. Německá armáda (*Wehrmacht*) stahuje se z oblasti písecké a českobudějovické přes Vodňany, Bavorov, Strunkovice/n/Blanici směrem na Prachatic. Říšskoněmecký přednosta železniční stanice – sekretář Martin Kaufenstein – nepřijímá vojenský transport do Prachatic, protože další přeprava do Pasova přes Volary je již nemožná.“¹⁵⁵ Tím skončila na nějaký čas několikaměsíční anabáze každodenních transportů vlaků.

¹⁵³ *Paměti Václava Piláta*, s. 81

¹⁵⁴ *Tamtéž*, s. 11

¹⁵⁵ *Pamětní kniha MěNV Prachatic*, s. 10

Tohoto dne také proběhla další ze schůzek RNV s vedoucími představiteli nacistické moci ve městě. „*Měli jsme rozhovor s landrátem Ehehaltem soukromě v jeho bytě, František Soumar a já. Jednali jsme o předání města a úřadu landrátu. Ehehalt projevil ochotu předat svůj úřad do našich rukou, jakmile bude k tomu vhodná chvíle. Žádali jsme ho, aby zabránil případnému ničení budov ve městě a spisů ve svém úřadě. Slíbil, že zařídí ihned zesílení policejní hlídkové služby, ačkoliv nevěřil, že by byly významnější budovy ve městě podminovány – jak se rozhlašovalo šeptandou. Po ujištění oboustranné diskrétnosti o našem jednání jsme se rozešli. U vchodu do vedlejšího traktu radnice, kudy jsme šli se Soumarem k Ehehaltovi, v malé Klášterní uličce, nechali jsme na stráži jednoho muže pro případ nějakého záskoku ze strany SS. Průběh našeho jednání však byl dobře utajen a nebyl rušen.*“¹⁵⁶

Velké nadšení a euforii u Čechů, ale také oprávněné obavy především v německých řadách, vzbudila informace o údajné kapitulaci Německa: „*K večeru došla nezaručená zpráva, že veškerá německá branná moc kapitulovala a byla proklamována Československá republika.*“¹⁵⁷ To byla ovšem informace mylná. Ještě minimálně tři dny se mělo bojovat.

Jak vypadala situace v okolních obcích v prachatickém okrese, dokládá příklad obce Nebahovy, kde mělo povstání v hlavním městě větší odezvu. „*Po vypuknutí pražského povstání 5. května byly vyvěšeny vlajky a prapory a konaly se přípravy na odzbrojení německých uprchlíků, kteří byli ubytováni v obci. Dne 6. května byli vyzváni k odevzdání zbraní. I když se jim moc nechtělo, přece jen je odpoledne odevzdali. Následujícího dne rychle na 12 vozech opustili Nebahovy a odjeli k Volarům, kde se chtěli dát zajmout postupující americkou armádou, která se blížila k Prachaticím.*“¹⁵⁸ Zajisté si zaslouží obyvatelé Nebahov uznání za neohroženost. Ta ale mohla být, ostatně jako na mnoha místech v protektorátu, draze zaplácena, pokud by se uprchlíci rozhodli proti povstalcům zakročít. Jak uvidíme dále, taktéž existovala hrozba, že by proti Nebahovským mohli zasáhnou vojáci dislokovaní v nedalekých Prachaticích.

¹⁵⁶ Paměti Václava Piláta, s. 82

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 82

¹⁵⁸ STARÝ, Václav: *Německá armáda na útěku*, In: Hraničář, 13.04.1990, s. 4

5.6. 6. květen 1945

Blížící se konec války urychlil přesuny vojenské techniky všemi směry. Některá město opouštěla, další se připravovala na poslední boj uvnitř Prachatic i přilehlém okolí. „*Městem jezdily těžké tanky „Tigerpanzer“, celá silnice od nemocnice do města byla jimi poničena. U hřbitova byly na přelomu svahu umístěny dva velké tanky s děly namířenými na silnici k Bavorovu a v České kolonii bylo umístěno několik menších.*“¹⁵⁹

Ve městě byla napjatá situace. To už byl na cestě do Prachatic vedoucí muž odbojové skupiny Šumava II, který byl od konce roku 1944 v kontaktu s Františkem Soumarem. „*K večeru přijel na motorce do města velitel partyzánů Josef Sucharda se svým synem, aby jednal se zdejšími úřady o kapitulaci.*“¹⁶⁰ Tehdy již partyzánská skupina čítala 1590 členů a 69 důstojníků. Do Prachatic však dorazil jen ve dvou. Jeho kroky vedly za vedoucími činiteli a stále ještě vládci nad Prachaticemi z řad Němců. „*Zastavil před školou u nemocnice, kde byl nastěhován Gauleiterův zástupce Ruckdeschel s celým svým štábem, hlídán silným oddílem SS a skupinou AD (Arbeitsdienstu). Sucharda šel se svým synem dovnitř a vyžádal si slyšení u Ruckdeschla. Ten, jakmile je uviděl, obvinil je ze zrady a jiných ještě deliktů, z nichž každý jednotlivý znamenal trest smrti. Sucharda byl také ihned odsouzen k trestu smrti stanným soudem, a ráno o půl osmé měl být zastřelen.*“¹⁶¹

Ještě předtím, než se vydal k Němcům, se však Sucharda poradil s Národním revolučním výborem na postupu pro případ jakékoliv situace. „*Naše skupina, která reprezentovala ustavený národní výbor, byla předem zpravena o Suchardově akci a bylo ujednáno, že když se za hodinu od Ruckdeschla nevrátí, ihned uvědomíme partyzány v Husinci a ti podají dále zprávu Američanům ve Vimperku, že hrozí Suchardovi velké nebezpečí, aby na jeho záchranu něco podnikli. Do čtvrt na deset jsme s našimi chlapci pozorovali školu, co se bude dít, venku i uvnitř bylo velmi rušno. Suchardovu motorku proháněli SSmani městem a my měli vážné obavy, co bude. Sucharda byl ve škole už téměř dvě hodiny a naše spojka byla na motorce vyslána do Husince se situační zprávou pro Američany. Do školy stále docházeli a vycházeli kurýři se zprávami.*“¹⁶²

¹⁵⁹ Paměti Václava Piláta, s. 82

¹⁶⁰ Pamětní kniha MěNV Prachatic, s. 10

¹⁶¹ Paměti Václava Piláta, s. 82

¹⁶² Tamtéž, s. 82

Asi za tři čtvrtě hodiny¹⁶³ po vstupu do budovy byli oba Suchardové vyvedeni dvěma vojáky. „Po jejich východu z budovy musela se stráž prodírat hustými davy uprchlíků naplňujících ulici, a přitom mladší Sucharda zůstal víc vzadu a mohl sdělit stále je sledujícímu Kubašтови Jarolímu, že vše dopadlo špatně, byli odsouzeni k smrti a vedou je do vězení. Odvedli je do Töchterheimu v č. p. 249 v Zahradní ulici, v němž ke konci války bylo vedení Kreisleitungu. Tam byli uvězněni každý ve zvláštní místnosti. Mladšímu dali cigarety, starší nekouřil. Kubašta sledoval oba vězně vedené Vodňanskou ulicí až k Dolní bráně. Hned na to se odebral do domu č. p. 48, kde bylo stále přítomno několik členů ilegálního národního výboru a informoval je.“¹⁶⁴

Zatčený upozorňoval tamní důstojníky, příslušníky Freikorpsu, že Američané jsou o jeho intervenci u Ruckdeshla informováni. „Sucharda jim řekl, že nebudou-li v předem ujednanou hodinu na svobodě, Američané zahájí přímou akci na město, k jejich osvobození. Také jim sliboval, že se postará o to, aby se dostali všichni do amerického zajetí. Všichni měli strach z Rusů. Důstojníci se netajili tím, že nesouhlasí s odsouzením Suchardů, proti rozhodnutí nejvyššího vedoucího župy – Ruckdeschla – však jednat nemohli.“¹⁶⁵

Dříve vyhlášená policejní hodina, kterou nařídil starosta Watzlawick, narušovala plány Revolučního národního výboru. Ti totiž nemohli vyjít na ulici a mapovat tak nastalou situaci s otcem a synem Suchardovými. „V noci začala těžká kanonáda amerických děl směrem od Volar, a to bylo dobrým znamením, že spojka šťastně došla cíle a Američané okamžitě zahájili svou akci. Během noci na 7. května vlivem zásahů Američanů, kteří svými tanky vyrazili z Volar k Prachaticím, opustil Gauleiter s celým svým štábem Prachatice a prchal přes Chroboly na Linec, poněvadž to byla dosud jediná volná cesta z americké pasti, a byla to mezera mezi armádou americkou a ruskou.“¹⁶⁶

Podplukovníka i s jeho synem Eduardem nakonec ještě týž večer Němci propustili. „Sucharda vyvázl smrti rozumným zásahem německého důstojníka, který vida celou nemožnou situaci, Suchardu tajně nechal prchnout i se synem.“¹⁶⁷ Po východu z Töchterheimu se začal generál shánět po svém stroji. „Jejich motorku měli připravenou před budovou, a tak se ještě večer dostali domů, do Husince.“¹⁶⁸

¹⁶³ Zde se liší časový údaj Soumara a Vačkáře.

¹⁶⁴ Prachatice v létech 1938-45, s. 59

¹⁶⁵ Paměti Václava Piláta, s. 83

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 83

¹⁶⁷ Pamětní kniha MěNV Prachatice, s. 11

¹⁶⁸ Paměti Václava Piláta, s. 83

Jen díky blízkosti americké armády tak unikli otec a syn Suchardovi popravě, která by je ještě nedávno rozhodně neminula. Mohli se tak zapojit do dalších jednání a příprav osvobození. Přesto je s podivem, že nejvyšší velitel partyzánské skupiny takto riskoval život. Svědčí to o jeho odvaze nebo přesvědčení, že Němci už nic podnikat nebudou a dobrovolně se vzdají. Naštěstí z pozdější reakce německých důstojníků je patrné, že již zřejmě ani oni nechtěli vyvolávat pozdvižení zavražděním odbojářů, které by je mohlo – v případě dopadení a prokázání viny – odsoudit ke stejnému trestu.

5.7. 7. květen 1945

Tohoto dne byla ve francouzském městě Remeši podepsána bezpodmínečná kapitulace Německa. „*Admirál Friedeburg a generál Jodl podepsali na velitelství generála Eisenhowera bezpodmínečnou kapitulaci za přítomnosti zástupců Británie, Francie, SSSR a USA. Všechny válečné akce mají být zastaveny 8. května ve 23.01 hodin.*“¹⁶⁹

Klid zbraním se však rozhodli dodržet jen někteří Němci. Mnozí další chtěli bojovat za svou věc a německou Říši až do konce, a nikdo si nemohl být jistý, jak se zachová ten který voják, či další vojenské útvary. A nutno podotknout, že se v Čechách stále pohybovala milionová armáda generála Schörnera.

V Prachaticích vygradovala činnost RNV, jehož mise se blížila ke zdárnému cíli. „*Večer se sešel náš revoluční národní výbor v sestavě: Pilát Václav, Soumar František, Pírka Vojtěch, Sosna Jan, Sosna Josef, Ira Josef, Švancar Miroslav, Harvalík Petr, Tauer Josef, Podlaha Antonín, Kosmata Antonín a Švejda Jan. Byli seznámeni s výsledkem jednání Pilát-Soumar s Ehelhaltem a o současné situaci. Rozhodli se provést volbu předsedy RNV. Jednomyslně byl zvolen Václav Pilát.*“¹⁷⁰ Revoluční národní výbor tak měl již město po náročném vyjednávání prakticky ve své moci a mohl jej pozvolna začít spravovat a organizovat nejdůležitější záležitosti.

¹⁶⁹ SOMMERVILLE, Donald: *Encyklopedie druhé světové války*, s. 304

¹⁷⁰ *Paměti Václava Piláta*, s. 83

5.8. 8. květen 1945

Zjitřená atmosféra předešlých dní přesto pokračovala. Přestože vedení města už bylo prakticky v českých rukou, byla zde ještě velká skupina ozbrojených německých vojáků. Bylo třeba učinit ještě mnohá opatření. *„Ráno zašel Kubašta k Suchardům. Generál Sucharda přikázal Krepsovi, aby jel do Prachatic a vyřídil RNV, že se svými partyzány ráno 9. května přijede obsadit město. Kubašta vzkaz vyřídil a Kreps provedl.“*¹⁷¹

Členové revolučního výboru se oprávněně obávali možného střetu partyzánů s Němci, který by mohl klidné převzetí moci značně znesnadnit: *„V poradě téměř kompletního RNV bylo usneseno, že by Suchardovým zásahem mohlo dojít ke zbytečnému krveprolití, protože Němci se nechtěli vzdát nikomu jinému než řádné americké armádě. Další závažnou skutečností bylo, že ve městě dosud bylo mnoho německého vojska, dobře vyzbrojeného a nedostatečně vyzbrojená skupina partyzánů by nic nezmohla. Bylo proto rozhodnuto požádat americké velení, aby provedlo odzbrojení Němců před příchodem Suchardových partyzánů.“*¹⁷²

Každou minutou se situace ve městě měnila, stále přijížděly a odjížděly různé velké skupiny motorizovaných německých jednotek. Někdy v těchto hodinách opustili město i místní představitelé. *„Po útěku vedení zůstávají Němci bezradní. Cesty se plní vojskem a uprchlíky. V okolí Prachatic je soustředěno na 50.000 uprchlíků. Vojsko prchá městem a zahazuje zbraně. Jen v lazaretech jest hodně raněných a mezi nimi se ukrylo na 200 SS-manů. Ve škole u nemocnice jest oddíl ozbrojený Arbeitsdienstu.“*¹⁷³ Stále tedy hrozilo riziko ozbrojeného střetu, pokud by byla zavedena jakákoliv příčina. Avšak vše bylo vyřešeno poté, co se ve městě vyskytli členové skupiny Šumava II. *„Odpoledne po příjezdu velitele partyzánů Suchardy byl i tento ozbrojený zbytek bez odporu odzbrojen. Téměř všichni hlavní předáci NSDAP z města prchají. Národní výbor vystupuje již veřejně a v přízemí místnosti u Soumarů ve Vodňanské silnici je zřízena kancelář „Revolučního národního výboru“. Ve městě se objevují první československé vlajky. První byla vyvěšena v České kolonii na domu čís. 356.“*¹⁷⁴

Revoluční národní výbor v čele s Pilátem a Soumarem začal podnikat kroky k převzetí dopravních cest, především železnice. *„Ze školy jeli všichni na nádraží, kde zajistili vojenský*

¹⁷¹ Paměti Václava Piláta, s. 83

¹⁷² Tamtéž, s. 83

¹⁷³ Pamětní kniha MěNV Prachatic, s. 15

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 15

vlak a předali ho českým železničním zřízencům, kteří byli na nádraží. Američané po dokončeném odzbrojení německých útvarů oznámili českým zástupcům, že si druhý nebo třetí den odvezou zajištěné zbraně nákladními kamiony a odjeli zpět do Vimperka.¹⁷⁵ Problém nastal při přebírání zbraní z poraženeckých rukou. Mezi německými obyvateli vzniklo ale velké rozčilení. Chtěli zbraně, aby se mohli bránit. To ovšem nechtěli Češi připustit, a proto jeli Kubašta s Koláčkem a Vávrou do Vimperka ohlásit, co se v Prachaticích děje a vyjednat urychlený odvoz zbraní.“¹⁷⁶

Pro jistotu byl vyslán předjezdec, který měl obhlédnout situaci po cestě. „Před jejich odjezdem projel silnicí z Prachatic do Vimperka na motorce člen RNV Jan Kreps, který zjistil, že cesta je volná. Kubašta s Vávrou jeli do Vimperka autem přes Husinec, kde na náměstí zastihli Antonína Koláčka, někdejšího pracovníka na čsl. vyslanectví v Šanghaji a Japonsku a informovali ho, o co jde, zda by nejel s nimi. Koláček souhlasil, angličtinu ovládal bezvadně a při jednání s americkým majorem Brewsterem dělal tlumočnicka o zásahu americké armády v Prachaticích. Byly jim přiděleny dva džípy, trojice Kubašta-Vávra-Koláček jeli autem napřed, oba džípy s posádkou je následovaly.“¹⁷⁷

Odpoledne dorazila vyjednávací skupina společně s Američany zpět. Po 2 hodině odpolední přijeli všichni do Prachatic, zastavili před budovou české školy ve Vodňanské ulici, kde byla ještě německá posádka. Americkému důstojníkovi následovanému Koláčkem zastoupil cestu mezi dvířky do zahrady strážný s napřaženou puškou. Američan ji vojákovy vytrhl, přerazil o plot, vojáka odstrčil a vešli do budovy. Tam pomocí tlumočnicka Koláčka vyjednal kapitulaci a odzbrojení Němců. Jednání s důstojníky probíhalo celkem klidně. Všechny zbraně Němci sami odnesli do školní tělocvičny ve vedlejší budově. Ve škole byl ubytován oddíl Arbeitsdienstu, jehož velitelem byl major Nawotnig – původem Rakušan. Zbytek posádky Wehrmachtu, pokud ještě v Prachaticích byla, v noci se odsunul směrem na Volary. Město zůstalo bez německých vojáků – volné.“¹⁷⁸ Obavy, že se Němci zabarikádují ve městě a jeho předpolí, a budou jej bránit, se nenaplnily. Definitivní osvobození Prachatic bylo na dosah.

Přestože bylo německé vojsko na ústupu, mnoho obyvatel blízkých obcí se do posledních chvil strachovalo, jak se budou poražení Němci chovat, zdali nedojde k nějakým excesům a mstám. „Dne 8. května po odzbrojení německých uprchlíků měli mnozí občané

¹⁷⁵ Prachatice v létech 1938-45, s. 60

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 60

¹⁷⁷ Paměti Václava Piláta, str. 83

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 83

v Nebahovech strach z příchodu německých vojáků ze sousedních Prachatic. Byly obavy, že se pomstí a vesnici zničí. Všude byly stavěny hlídky a byla zastavována a odzbrojována motorová vozidla. Mnozí Němci odpírali své zbraně vydat a prchali před postupující armádou. Prchající německá armáda nepojízdná vozidla poškozovala, zbraně byly zpřeráženy, součástky pistolí byly rozházeny, granáty a pancéřové pěsti byly poškozeny a různě poházeny v okolí silnic.¹⁷⁹ Nebahovy, kde došlo 5. května k povstání, tak byly jakékoliv mstě stran nacistů ušetřeny a unikly tak osudům jiných míst, které to štěstí neměly.

5.9. 9. květen 1945

Ráno se po dlouhých letech Prachatičtí probouzeli v o poznání klidnější atmosféře a plni očekávání především u české části obyvatel. Ti němečtí tak v klidu rozhodně zůstat nemohli. Velkou úlevu musela dát místním zpráva, že nacisté již ve městě nejsou. „Dopoledne se sešel u Soumarů ve Vodňanské ulici Revoluční národní výbor. Bylo konstatováno, že k boji o Prachatice nedojde, poněvadž zbraně vojáků byly odebrány a odvezeny Američany z města. Příslušníci německé armády již Prachatice opustili.“¹⁸⁰

Nyní se čekalo na oficiální příchod odbojové skupiny Šumava II. a jejího velitele, podplukovníka Suchardy. „Jan Kreps byl pověřen, aby na motorce projel silnicí k Výrovčici a zjistil, zda je volná. Když se vrátil, hlásil, že silnice je v lese Výrovčice zatarasena dvěma vyhořelými německými tanky a je neprůjezdná. Bylo rozhodnuto, aby Kubašta na motorce odjel do Husince a Suchardu informoval o situaci v Prachaticích a na příjezdové silnici. Kubašta dojel do Dvorů, odkud opět s Matějem Vávrou jeli autem do Husince seznámit Suchardu se situací. Ten dokončoval na náměstí přehlídku partyzánského oddílu a chtěl dát rozkaz k pochodu na Prachatice. Kubašta na dolním konci náměstí k němu přistoupil a na Suchardovu otázku, co je v Prachaticích nového, mu řekl: „Čekáme na vás, město je vyklizeno“. Ale dál se nedostal, protože ho nenechal domluvit, rozhořčen, že jeho vstup do Prachatic nebude překvapujícím vítězstvím. Nedověděl se ovšem ani to, že průjezd přes Výrovčici je nemožný.“¹⁸¹ Tato rozepře později zapříčinila, že přesun jednotky neproběhl hladce. Sucharda dal svým totiž mužům rozkaz k odjezdu směrem do Prachatic právě přes Výrovčici. Odbojový oddíl se vydal na cestu jedním starým autobusem, několika nákladními auty a traktorem s vlekem. Jeden z partyzánů, jménem Turek, který pocházel z nedaleké

¹⁷⁹ STARÝ, Václav: *Německá armáda na útěku*, In: Hraničář, 13.04.1990, s. 4.

¹⁸⁰ *Paměti Václava Piláta*, str. 84

¹⁸¹ *Prachatice v létech 1938-45*, s. 61

Volyně, později vypověděl: „*Vyjeli jsme z Volyně v šest ráno do Husince, abychom doplnili svoji výzbroj a splnili úkol: obsadit město. Silnice před městem byla doslova ucpána vozy s bandami německých vojáků. Z jejich tváří zíral strach a zbabělost. Plačky prosili o milost, vydávali se za Čechy, padali na kolena, strhávali odznaky, vyznamenání, zahazovali zbraně.*“¹⁸²

Při jízdě po silnici z Husince museli stále uhýbat z cesty velkým obrněným vozidlům německých útvarů, postupujících od Netolic přes Husinec do Vimperka. „*Partyzáni poznali, že by se takto do Prachatic těžko dostali, a proto se seřadili na volném úseku vedlejší silnice od hotelu Blanice k Těšovicím. Mezitím poslali spojku na motocyklu na průzkum silnice na Prachatice. Spojka se vrátila a hlásila, že se po silnici do Prachatic nedostanou, protože silnice je zablokována ustupující německou armádou, uprchlíky a tanky.*“¹⁸³

Partyzáni poté, co zjistili, že silnice z Husince je nesjízdná, museli zvolit jiný směr, aby se do Prachatic dostali. Odbojář Turek na tuto část cesty opět vzpomíná: „*Ale byla tu obtíž, zatarasená cesta. Úkol však musel být splněn. Proto musela být zvolena cesta přes Lažiště.*“¹⁸⁴ Cesta tak měla definitivně vést z Lažišť přes vesnice Zábrdí, Oseky a Kahov.

Vydali se po delší rozvaze do Prachatic a podplukovník Sucharda měl cestou čas přemýšlet o předchozím nedorozumění s Kubaštou, ke kterému došlo v Husinci, a které zkomplikovalo přesun celé jednotky. „*Po nezdařeném pokusu dostat se do Prachatic přes Výrovčici vyhledal Sucharda Kubaštu, a omlouval se mu za své dopolední jednání. Bylo mu řečeno, že kdyby nechal Kubaštu domluvit, byli by ušetřeni marného pokusu jízdy na Výrovčici a mohli už být v Prachaticích.*“¹⁸⁵

Mezitím ale ustupující německá armáda zablokovala svými vozidly další místa pozemních komunikací i ulice, takže průjezd byl i nadále znesnadňován. „*Musili proto volit partyzáni nouzovou cestu kolem Šebelů mlýna a po mostě kolem továrny Misík. Při přejezdu mostu těžkým autobusem se most pobořil, a proto se závěr konvoje musel dostat na druhý břeh další nouzovou cestou.*“¹⁸⁶ Přesun šestikilometrovým úsekem mezi Husincem a Prachaticemi se tak protáhl na několik hodin, a nakonec také vedl zcela jinou trasou než tou, která byla původně zamýšlena.

¹⁸² *Výpověď přímého účastníka osvobození na Prachaticku*, Listy Prachaticka, 13. 5. 1995, s. 11. Rozhovor původně vyšel ve volyňských novinách Nový směr, v jehož třetím poválečném čísle popisuje osvobození města volyňský partyzán Turek.

¹⁸³ *Prachatice v letech 1938-45*, s. 61

¹⁸⁴ *Výpověď přímého účastníka osvobození na Prachaticku*, s. 11

¹⁸⁵ *Prachatice v letech 1938-45*, s. 61

¹⁸⁶ *Tamtéž*, s. 61

Konečně se po zdlouhavých peripetiích dostali členové Šumavy II do cíle. „V Prachaticích před pivovarem, kam dojeli kolem třetí hodiny, došlo k opětovnému uspořádání partyzánů a odchod do města. Nikde nedošlo k žádným incidentům, protože civilní obyvatelstvo znalo situaci a rychle se s ní smířilo. Příslušníci německé armády už v Prachaticích nebyli.“¹⁸⁷

Čeští občané Prachatic již byli o příjezdu partyzánů uvědoměni dříve a netrpělivě na ně čekali. „Prachatice byly obsazeny hladce a poslední skupiny odzbrojeny. Táhlí jsme na náměstí, kde jsme prožili nejkrásnější chvíli naší přísahy a stali jsme se tak bojujícími příslušníky naší armády.“¹⁸⁸

„V odpoledních hodinách, v kanceláři německého okresního hejtmana, za přítomnosti všech vedoucích úředníků landrátu, sesadil generál partyzánů Sucharda dosavadního starostu města Fr. Watzlawicka a na jeho místo jmenoval jménem čsl. vlády předsedu Místního národního výboru Václava Piláta.“¹⁸⁹ Již bývalý starosta Watzlawick byl zatčen buď toho dne, popřípadě následujícího. Existuje zde totiž rozpor ve výpovědích, kdy Pilát popisuje: „Byl jsem sice jmenován starostou města, ale úřad mi nikdo nepředal. Německý starosta Watzlawick zmizel. Klíče od kanceláři byly u německého domovníka. Při prohlídce kanceláři jsem našel všude velký nepořádek a chaos.“¹⁹⁰ Dá se předpokládat, že Watzlawick snad nebyl v ten moment na úřadě a zajištěn byl až později. Dokazuje to i pozdější seznam zatčených místních Němců z 10. května, ve kterém jeho jméno figuruje. Těžko si lze také představit, že by člověk v tak vysoké funkci opustil město bez povšimnutí. Záhadná je Watzlawickova pozice v rámci vyjednávání německého vedení s RNV, kdy je zmiňováno hned několik jmen vyjednávačů z radnice, kdežto jeho nepadlo ani jednou.

Po nadšeném uvítání přešel Sucharda na schodiště vchodu do budovy bývalého Landrátu, odkud pronesl krátký proslov a nakonec prohlásil: „Prachatice jsou osvobozeny a zase budou české. Jako jediný představitel státní moci přejímám úřad okresu a současně ustanovuji bratra Václava Piláta starostou města.“¹⁹¹

Všichni lidé na náměstí tleskali a plakali dojetím. Poté byla vyvěšena státní vlajka a zazpívána národní hymna. V následujících chvílích došlo k obsazování jednotlivých institucí a úřadů. „Na okresní úřad byl Suchardou poslán Jarolím Kubašta, aby zajistil jeho převzetí

¹⁸⁷ Prachatice v letech 1938-45, s. 61

¹⁸⁸ Výpověď přímého účastníka osvobození na Prachaticku, s. 11

¹⁸⁹ Nový starosta města Prachatic V. Pilát, In: Prachatické noviny, č. 1, 1945, s. 1

¹⁹⁰ Paměti Václava Piláta, s. 84

¹⁹¹ Tamtéž, s. 84

jménem národního výboru. Průkazem mu byla červená páska s bílým nápisem *Národní výbor*.¹⁹²

Členové RNV Pilát, Soumar, Kreps, Ludačka a Ira s pořadatelskými páskami v národních barvách na rukávech poté vyrazili organizovat komplikovanou situaci na prachatických silnicích a ulicích. Muži ze skupiny Šumava II organizovaly další procesy k zajištění chodu Prachatic. „*Sucharda v té době již zajišťoval se svými partyzány obsazení Prachatic. Nádraží už měli obsazeno čeští železničáři od minulého dne. Byly zajišťovány pošta, četnictvo a ostatní úřady. Jeden oddíl pod vedením Rudolfa Pelešky z Husince byl poslán k obsazení a zajištění lázní sv. Markéty. Našli všechny objekty prázdné a opuštěné. Proto na ně zbylo už jen zajištění majetku, který tam Němci nechali.*“¹⁹³

Další partyzánský oddíl měl na starost zajistit jinou část města, kde na ně čekalo nejedno překvapení z doby německé správy: „*Při očišťování jednotlivých městských čtvrtí dům od domu jsme osvobodili bratry Rusy, kteří žili v nesnesitelných poměrech. Němci jim dávali potravu jen tehdy, když zpracovali každý z nich denně 2 m² dříví. To všechno při bídné stravě: řepě, vodě a kousku chleba. Ti skvělí hoši nám prokázali neocenitelnou službu tím, že nám prozradili, kde je nutno hledat kompromitující materiál, zbraně, vrahy SS a jiné. Večer po vykonaném úkolu stáhlo se naše vojsko do středu města.*“¹⁹⁴

Všichni občané města také s napětím vyhlíželi příjezd americké armády, která do města zatím poslala jen vyjednavče v případě zatčení podplukovníka Suchardy. „*K jejímu uvítání byla na silnici od Volar při okraji města postavena jednoduchá slavobrána s nápisem „Welcome“. V poslední chvíli byla ve spěchu přemístěna před školu u nemocnice. Tam totiž přijely nečekaně dva americké džípy, z kterých vystoupila jejich posádka, s přátelským úsměvem se nechala vyfotografovat a po chvilce rozhlédnutí nastoupila opět do aut, projela okolí a odjela zpět z města. V nastalém rozruchu mezi shromážděnými Čechy a v celkovém zmatku nedošlo k organizované přípravě přivítání valné části americké armády, která po výzvědné jízdě džípů přijela do města.*“¹⁹⁵ Hlavní proud osvoboditelů totiž dorazil až později. „*V noci pak, po výzvědné návštěvě dvou džípů, dorazila do města větší část americké armády, plně motorizované, mezi vojáky bylo také plno černochů, kteří zvlášť vyvolávali zájem našich lidí, protože mnoho z nich vidělo černocha poprvé v životě. Hlavní část americké armády dorazila až druhý den v noci.*“¹⁹⁶

¹⁹² Pamětní kniha MěNV Prachatice, s. 16

¹⁹³ Prachatice v letech 1938-45, str. 62

¹⁹⁴ Výpověď přímého účastníka osvobození na Prachaticku, s. 11.

¹⁹⁵ Prachatice v letech 1938-45, s. 63

¹⁹⁶ Paměti Václava Piláta, s. 84

Pro přítomné nadšené občany to byla dozajista úžasná podívaná na armádu vojáků, kteří prošli peklem západní fronty, aby se jejich cílovou destinací staly právě jižní Čechy. S armádou přijely i nevídané vojenské prostředky, ale také u nás dosud neznámé pojízdné pomocné stroje jako buldozery či bagry.

Z Prachatic se stalo definitivně svobodné město. „*Když se nad Prachaticemi snášel stín Černé hory a nad městem v pozadí ještě svítil sluncem ozářený vrchol Libína s rozhlednou, scházely se české rodiny ve svých domácnostech s pocity uvolnění a s nadějemi v lepší, krásnou budoucnost ve svobodné vlasti.*“¹⁹⁷ Prachatičtí občané minoritní české národnosti tak poprvé po šesti a půl letech nacistické tyranie mohli ulehnout svobodní ve městě, které již bylo v českých rukách. Jejich klidné spaní jistě podpořila i přicházející americká armáda.

5.10. 10. květen 1945

Ačkoliv 2. světová válka v Evropě oficiálně skončila již 8. května, v dalších částech bývalého protektorátu se stále ještě na některých místech střílelo a umírali lidé. Necelých 90 kilometrů na sever od Prachatic, v oblasti Čimelic, Milína a Slivic ve středních Čechách, se bude bojovat až do 11.-12. května. Nebylo tomu však už v námi sledované lokalitě. „*První ráno ve svobodných Prachaticích vylákalo do ulic nedočkávané české obyvatele, mezi nimiž se později objevují pořádku i Němci. Jsou zamlklí v očekávání toho, co je čeká. Živý pohyb lidí v ulicích prozrazuje, že málokdo je v zaměstnání. Češi slaví a radují se, Němci vzpomínají a uvažují.*“¹⁹⁸

10. května 1945 předal bývalý Landrát Ehehalt svůj úřad podplukovníku Suchardovi a členům RVN. Na straně Němců, kteří zůstali v Prachaticích, začalo jejich zatýkání nebo naopak propouštění vstříc americké armádě směrem do Německa. „*Úřad Landrátu byl předán v pořádku a Ehehalt po jeho předání dostal povolení k volnému odjezdu do Pasova s rodinou i bytovým zařízením. Jeho tajemník Scharf, který byl partají Ehehaltovi nasazen, aby jeho jednání hlídal, byl zatčen a s dalšími nacistickými předáky a čechožrouty předán Krajskému soudu v Písku. Litoval jsem, že Kreissleiter Graf nebyl mezi nimi. Pocházel ze Schönbergu (Krásné Hory) na Šumavě, znal dobře tamní pohraniční spoje a přes Kunžvart se mu podařilo včas prchnout před zaslouženým trestem. Německý primář nemocnice Dr.*

¹⁹⁷ *Prachatice v létech 1938-45*, s. 62

¹⁹⁸ *Tamtéž*, s. 63

Mahner dostal povolení k volnému odjezdu do Bavor, jelikož se vůči českým pacientům choval nestranně a se vši péčí lékaře (MUDr. Mahner pocházel z Brna).“¹⁹⁹

Téhož den došlo k hromadnějšímu zatýkání v řadách Němců. Jmenovitě byli arestováni: „*Forst Josef – prokurista, Haberda Matias – komisař, Hankowetz Franz – kominík, Hofmann Anton – majitel domu na předměstí, Janowsky – lesník, Klein Felix – obchodník, Kouba Franz – kolář (renegát), Kral J. N.- velkoobchodník, Krebs Franz – kovář, Krieger Josef – listonoš, Langl Anton – fotograf, Scharf – zástupce Landrata, Watzlawick Franz – německý starosta, Zdiarska – fotografka, Zwerschina – bývalý čsl. důstojník.*²⁰⁰ Dá se předpokládat, že zatčení se významnou měrou podíleli na okupační správě, popř. během období protektorátu vyvíjeli činnost, která se nově ustanovenému vedení zdála podezřelá, či pro ni měla přímé důkazy. Záznamy totiž nevypovídají nic o fungování tamějších soudů, popř. soudů „*revolučních gard*“, které na některých místech osvobozené ČSR začaly záhy po ukončení bojů vykonávat právo doslova po svém.

Jak je patrné, na seznamu zatčených je i výše zmíněný starosta Watzlawick, který nebyl dle Piláta k sehnání v momentě přebírání radnice. Zde je tedy nejspíše potvrzeno, že byl dopaden a odeslán k vyšší instanci. Po zatčení „*byli předáni Krajskému soudu v Písku, kde byli souzeni. Po odsouzení byli zaměstnáni jako trestanci na různých pracovištích, ze kterých se jim postupně podařilo prchnout do Německa. Žádný z nich si trest plně neodpykal*“.²⁰¹

Dále probíhalo doplňování a jmenování uvolněných pozic po Němcích. Novým ředitelem nemocnice se stal MUDr. František Kudela z Prachatic, německé sestry byly vyměněny českými řádovými sestrami řádu sv. Karla Boromejského.

Docházelo také k obnově míst, které Němci za války upravovali pro svou potřebu. Jedné z nich se pravděpodobně zúčastnila významná osobnost české literatury. „*Bývalá nemocniční kaple, kterou nacisté zrušili, byla znovu zařízena a upravena do původního stavu. Jejímu slavnostnímu znovuotevření se zúčastnilo mnoho lidí, mši svatou sloužil spisovatel děkan Deml, který tehdy pobýval v Prachaticích a bydlel v klášteře.*“²⁰² Účast vysočinského kněze a literáta Jakuba Demla se mi nepodařilo dohledat ani v jeho korespondenci z té doby, takže nelze s jistotou tvrdit, že se jedná skutečně o něj. Problematická je v jeho případě protektorátní minulost, kdy byl po válce obviňován z kolaborace za účast v kulturní organizaci zřizované protektorátem. Vina mu ale prokázána nebyla, naopak byl osvobozen.

¹⁹⁹ *Paměti Václava Piláta*, s. 85

²⁰⁰ *Prachatice v létech 1938-45*, s. 72

²⁰¹ *Paměti Václava Piláta*, s. 86

²⁰² *Tamtéž*, s. 85

Do poválečných Prachatic se pomalu začali vracet bývalí usedlíci, ale i noví pracovníci z českých řad. „V 10 hodin 52 minut přijel z Českých Budějovic přes Čičenice zvláštní motorový vlak číslo 4902 se zaměstnanci ČSD. Říšskoněmecký přednosta stanice, vrchní sekretář DRB Martin Kaufenstein a výpravčí vlaků Müller předali bez odporu železniční stanici. Prozatímním přednostou železniční stanice ustanoven adjunkt ČSD František Váňa z Protivína.“²⁰³ Zde zřejmě opět nesedí datace, neboť dle předchozích zpráv Kaufenstein předal stanici české správě již v předchozích dnech. Funkci snad onoho dne jen předal.

Hektické chvíle se začaly zvolna zklidňovat, většina institucí přecházela postupně do českých rukou. „Po vzrušujících dnech revolučních, pod ochranou americké okupační armády, partyzánského oddílu a znovuzřízené „Stráže národní bezpečnosti“ = SNB – nastává v městě klid. Téměř všechny byty jsou obývány místními Němci a německými uprchlíky. Hotely, kasárna, školy a lepší soukromé byty a ostatní veřejné budovy používá americké vojsko. Zaměstnanci všech úřadů dojíždějí do Prachatic vlakem nebo jinými dopravními prostředky a vracejí se po vykonané práci večer zpět do svých domovů. Přenocování v městě je nemožné.“²⁰⁴

V dopoledních hodinách přijíždějí do města další partyzáni z Bavorova, Vodňan i z jiných míst, aby byli k dispozici Suchardovi. Ten jmenoval vedoucím administrativy okresu Jaroslava Kováře, který v této funkci působil až do příchodu hejtmana Dr. Františka Varause a jeho zástupce Dr. Miroslava Vondříčky, přeložených do Prachatic z Písku. Referentem pro osídlování byl jmenován prachatický Jarolím Kubašta. Četnická stanice byla převzata strážmistrem Lieblem a jeho 20 partyzány, kteří začali německým obyvatelům zabavovat zbylé zbraně.

Partyzán Turek z Volyně dále vzpomíná na události po osvobození Prachatic: „Druhý den dostala naše jednotka nový úkol. Pročistit lesy a okolí. Opět byli zajati vojáci a zabaven válečný materiál. Obsadili jsme Libín. Odpoledne byly Prachatice policejně obsazeny americkou Military – Gover – nement, která okamžitě zahájila činnost. Týž oddíl americké policie sjednal pořádek ve Volarech, kde bandité zastřelili čtyři americké vojáky. Zajatci, schytaní československými jednotkami, byli předáni americké armádě, přičemž byl vynesena rozsudek smrti nad jedním kolaborantem. Rozsudek smrti byl odložen o dva dny. Naše československé jednotky po provedeném úkolu byly staženy zpět do Volyně.“²⁰⁵ Americká

²⁰³ Pamětní kniha MěNV Prachatic, s. 17

²⁰⁴ Tamtéž, s. 17

²⁰⁵ Výpověď přímého účastníka osvobození na Prachaticku, s. 11.

armáda tak působila nejen v Prachaticích, ale zajišťovala bezpečnost v rámci celého okresu, a postupně nahrazovala fungování Suchardovy partyzánské skupinu Šumava II.

6. Dny po osvobození

Poválečné dny plynuly v duchu obnovy předválečného Československa. Do konce května se již nic zaznamenáníhodného nepříhodilo, nebo se o tom prameny alespoň nevyjadřují.

Nejen prací, ale také oslavami bylo třeba připomenout konec utrpení, a také vzpomenout na padlé největšího konfliktu světových dějin. *„Po uspořádání nových poměrů ve městě i okrese a provedení všech nutných organizačních opatření, byla dne 24. června 1945 na prachatickém náměstí uspořádána první národní slavnost, za účasti velkého množství obyvatelstva z města i širokého okolí. Před zahájením slavnosti zahrála americká vojenská hudba americkou hymnu a po ní hudba 11. pěšího pluku z Písku hymnu československou.“*²⁰⁶ Na pozvání Revolučního národního výboru přijelo do Prachatic mnoho hostů z blízka i daleka. *„Slavnost probíhala za účasti americké armády, obyvatelstva jižních Čech, přátel Prachatic a hostů z Písku, Plzně a Prahy. Jen mimořádnými vlaky přepraveno bylo na 6000 účastníků.“*²⁰⁷

Úvodní slovo si vzal nově zvolený starosta města Václav Pilát. Na slavnost byl pozván i brigádní generál americké armády Harlan Hardness. Při projevu zdůraznil, že přišel s armádou Spojených států amerických jako československý přítel, dále dodal, že jako přítel chce také upevnit přátelství, které poutá Spojené státy k Československu. Poté hovořil generál Sucharda, velitel odbojové skupiny Šumava II. a zároveň nově jmenovaný předseda Okresního národního výboru v Prachaticích. Pozdravil vojáky obou armád, jak americké, tak československé. *„Ujistil představitele americké armády naší hlubokou vděčností a vírou, že spojenectví velkého národa a státu přinese našemu mladému státu mnoho dobra a rozvoj v jeho hospodářském snažení. Poté vystoupil na tribunu prof. Otto Chadraba, předmnichovský český starosta Prachatic.“*²⁰⁸ Partyzánská skupina defillovala se svým bojovým praporem, na kterém byla psí hlava. *„Vysvětlení se nabízí takové, že pluk. Sucharda působil v době před Mnichovem na Domažlicku a tento znak byl použit na bojový prapor na základě jeho návrhu.“*²⁰⁹

²⁰⁶ Paměti Václava Piláta, s. 86

²⁰⁷ Pamětní kniha MěNV Prachatic, s. 30

²⁰⁸ Paměti Václava Piláta, s. 87

²⁰⁹ KOS, Vladimír: Květen 1945 v jižních Čechách – Nová místa, nová dramata. Mladá fronta, Praha 2016, s. 20

Závěrem oslav ještě proběhla mše z podání píseckého děkana ThDr. Františka Pernekra. „*V promluvě připomněl, že právě uplynulé šestiletí nám připadá jako zlý sen a my vzpomínáme na vše, co jsme v chmurném čase prožili. Uvědomujeme si jasně smrtelné nebezpečí, v němž jsme my Češi byli, chceme odčinit a napravit chyby minulosti pravou láskou k vlasti, úctou, poslušností a věrností vládě Československé republiky.*“²¹⁰

Oslav se z logických důvodů nezúčastnilo německé obyvatelstvo a trpně čekalo na svůj ortel v zázemí. „*Němci se na naši národní slavnosti neukázali, ale jistě její průběh skrytě sledovali. Mohli si vzít k srdci slova bývalého starosty Chadraby, když na požadavek naší zahraniční vlády, vedené Dr. Benešem bylo Spojenci rozhodnuto, že Němci budou z Československa vystěhováni do jejich vytouženého Reichu, kdy organizovaným hromadným odsunem museli navždy opustit republiku.*“²¹¹ Této kapitole bude věnována závěrečná část.

6.1. Pobyt americké armády na Prachaticku

Přestože již byla několikrát zmíněna, je nutné hlouběji připomenout armádu, která se zásadním způsobem podílela na osvobození jihozápadních Čech.

V červnu roku 1944 se v rámci *Dne D* vylodili na pobřeží Francie příslušníci 26. americké pěší divize, zasahující a operující na Prachaticku. „*Divize spadala pod 3. US Army legendárního generála G. S. Pattona. Tu tvořily VIII., XII., a XX. armádní sbor. XII. sbor měl být nasazen na území Čech a skládal se z 5., 90. a právě 26. pěší divize, dále 4. a 11. obrněné divize a 2. jízdní průzkumné mechanizované skupiny. V průběhu operací v Evropě k nim přibyly další pěší a obrněné divize a 102. jízdní průzkumná mechanizovaná skupina z V. armádního sboru 1. US Army.*“²¹² „*Velitelem této divize byl brig. generál Harlan N. Hardness.*“²¹³ Ten vystřídal ve funkci generálmajora Willarda Stewarta Paula.²¹⁴

26. pěší divize postupně prošla Porýním, Ardenami, a poté se přes celé Německo dostala až k bývalým hranicím Československa. „*5. a 26. US pěší divize a 11. US obrněná divize postupovaly [...] podél hřebene Českého lesa a Šumavy dále k jihovýchodu. Tyto divize pak postoupily až do jižní části Šumavy.*“²¹⁵ Tam se připravovaly na vstup na území bývalého Československa.

²¹⁰ Tamtéž, s. 88

²¹¹ Prachatice v letech 1938-45, s. 76

²¹² BALCAR, Bohuslav: *Sušice a okolí – osvobození 1945*. Resonance, Domažlice 2015, s. 7

²¹³ STARÝ, Václav: *Americké noviny z roku 1945*. In: Hraničář, roč. 35, č. 27., 4. 7. 1990, s. 3

²¹⁴ FIDLER, Jiří: *Ottova encyklopedie Osvobození 1945*. Ottovo nakladatelství, Praha 2015, s. 38

²¹⁵ *Sušice a okolí – osvobození 1945*, s. 7

„Za jihozápadní hranicí v prostoru Šumavy byly od podvečera 5. května v plné pohotovosti jednotky a čekalo se pouze na rozkaz, kdy útok dostane zelenou. Ten také úderem půlnoci nastal. Pro jednotky [...] byla vstupní branou pohraniční obec Kunžvart (dnes městyš Strážný), osídlená převážně sudetoněmeckým obyvatelstvem.“²¹⁶

Americká armáda vstupovala za hranice v několika směrech. Každá divize měla určený jiný. *„Část z nich postupovala z německého území na Vimperk, Volyni a Strakonice a dále přes Písek k Miroticím, další proud pronikal přes Volary kolem řeky Blanice a třetí část pak od rakouského Bad Leonfeldenu směrem Studánky – Vyšší Brod – Vltava – Český Krumlov (údolím Vltavy). Jelikož terén byl po deštích rozměklý, postup byl značně nepravidelný a nárazovitý.“²¹⁷*

Situace však byla značně nepřehledná, neboť souvisle postupující fronta neexistovala. *„Krajem se pohybovala od západu i z jihu jednotlivá americká vozidla a malé jednotky. Stanovení přesných dat osvobození jednotlivých obcí je proto obtížné, neboť první američtí vojáci často opět odjeli a nové vstupující německé jednotky stále procházely. Směrodatným pro osvobození té, které obce je proto příchod větší jednotky americké armády a její setrvání na místě. Ve většině míst Prachaticka k tomu došlo mezi 5. a 10. květnem.“²¹⁸*

Prakticky totožně působí pronikání armády na Prachaticku i v dalších oblastech jihozápadních Čech. V příhraničním pásmu docházelo k tvrdým střetům, ale poté již Američané vstupovali do měst víceméně bez boje. To se týká nejen Prachatic, ale například i západněji položené Sušice. Přesto si na našem území nemilosrdné boje vyžádaly mrtvé. *„Mnozí [...] byli veteráni, kteří svoji bojovou cestu započali již v Normandii a prošli peklem bojů ve Francii i Německu, aby svůj život ztratili doslova několik desítek hodin před koncem války.“²¹⁹*

Po téměř bezproblémovém vstupu do města se stal místním velitelem Prachatic a okolí důstojník právě z 26. pěší divize. Američané se zde usadili a rychle přivykli místnímu prostředí. *„Plukovník Condren byl římský katolík, každou neděli o půl dvanácté sloužil v kostele jejich vojenský kurát mši svatou, které se účastnil Condren s celým štábem a mnoha důstojníky a řadovými vojáky americké armády.“²²⁰*

²¹⁶ Tamtéž, s. 20

²¹⁷ MOERTL, Pavel: *Američané a Rusové si v květnu 1945 na jihu Čech podali ruce*, In: *Listy Prachaticka*, 6.5. 1998, s. 11

²¹⁸ KUBŮ, František: *Když přijela americká armáda*. In: *Listy Prachaticka*, 8. 5. 1995, s. 13

²¹⁹ Tamtéž, s. 11

²²⁰ *Paměti Václava Piláta*, s. 85

Styčným důstojníkem za československou stranu byl v Prachaticích major Lang – Tajanovský. „*Oblast jeho činnosti byly Domažlice-Klatovy-Prachatice. Byl ubytován v Prachaticích se svým štábem ve Stiniho vile na Zlaté stezce. Jeho zástupcem byl podporučík Vladimír Drábek. Major Lang se později oženil s dcerou husineckého sedláře a zastával – už jako civilista – místo vedoucího v prodejně Jednoty na husineckém náměstí.*“²²¹

Pro Prachatické bylo setkání s cizím vojskem doslova zjevením. Dosud nevídaná kultura, přestože ve válečném stavu, musela udělat na domácí veliký dojem ve všech směrech. „*Na obyvatelstvo americká armáda silně zapůsobila svou technikou, perfektní organizací týlového zabezpečení, nevídanými stroji i nezvykle demokratickou atmosférou svého vnitřního života. Tyto její rysy zvláště vynikly ve srovnání s armádou sovětskou, která se zpožděním několika dní dorazila od východu na území okresu. Šlo o jednotky 46. armády 2. ukrajinského frontu. V Netolicích a Vodňanech se američtí a sovětsí zástupci dohodli na průběhu demarkační linie mezi oběma armádami. Spolupráce obou armád se osvědčila u Vitějovic. Tam 9. května zastavila americká armáda ustupující německé jednotky a zřídila zajatecký tábor. Na hlídání zajatců se tu podíleli američtí vojáci a ozbrojení českoslovenští občané. Rudá armáda převzala 13. května zajatecký tábor a odvedla zajatce k Netolicím.*“²²²

Američané byli v rámci Prachatic ubytováni v Turnhalle (tělocvičňe – pozn. autora), Töchterheimu (německý dívčí penzionát – pozn. autora), ve Studentenheimu (německém studentském domově – pozn. autora), v budově gymnázia, ve školách, na Lázních či ve volných vilách v České kolonii.

Kancelář US Army v Prachaticích se postupně začala pouštět do byrokratických záležitostí, které byly doprovázeny slavnostními akty. „*Před budovou okresu na náměstí, kde byla také úřadovna posádkového velitele pluk. Condrena, byla každý den po jeho příchodu do úřadu vztyčována americká vlajka, kterou z budovy okresu vždy na rukou přinášel jeden voják s doprovodem čestné stráže. Vlajku opatrně – aby se nedotkla země – zavěsili na lano a ve stavu pozoru vytáhli na stožár, kde zůstala až do skončení úřadování, kdy zase s velkou úctou byla sňata za asistence čestné stráže a odnesena na rukou do budovy okresu, kde jí ukládali. To se opakovalo každý den za účasti mnoha přihlížejících občanů města. Naše československé vlajky byly umístěny na budovách okresu a nové radnice. Na budově bývalé německé školy ve Školní ulici, kam Němci za okupace přemístili z radnice na náměstí městský úřad a kde po osvobození sídlil i náš Národní výbor, byla trvale vyvěšena naše čsl. vlajka nad vchodem do budovy. Před školou u nemocnice, kde bylo umístěno velitelství divize, byly na stožárech*

²²¹ Paměti Václava Piláta, s. 85

²²² Když přijela americká armáda, s. 13

vztyčovány obě vlajky – naše i americká – za doprovodu vojenských trubačů fanfárami. Večer zase obřadně snímány a ukládány ve škole.“²²³

Do Prachatic se vrátil spolu s americkou armádou i kulturní život v českém duchu. Prachatičtí si s nimi jistě nejednou zazpívali a zatančili na českou píseň Škoda lásky, v anglicky mluvících zemích známou jako Beer Barrel Polka. *„Američané měli své hudební těleso ubytováno v Národním domě na náměstí, kde v sále při otevřených oknech mívali zkoušky vojenských pochodů a mnoho lidí na náměstí poslouchalo jejich dobře sehrané hudbě. Večer pořádala americká kapela na náměstí promenádní koncert za velké účasti českého lidu.*“²²⁴

Aby se američtí vojáci dozvěděli, co se děje nejen v okolí Prachatic, ale i ve světě, popřípadě u nich doma, začal pro ně být distribuován denní tisk. *„Tato divize vydávala v červenci 1945 v Sušici vlastní noviny s názvem The Attack (Útok). V srpnu tyto noviny byly vytištěny již ve Vimperku v tiskárně J. Steinbrennera. Ve Vimperku byly vytištěny ještě další dva tituly: The Comet – vydával 302. pěší pluk a The Outlet – vydával 301. dělostřelecký prapor. Kromě toho v Horní Plané byly vydávány v červenci cyklostylované noviny s názvem Front Page, jejichž vydavatelem byl 101. pěší pluk.*“²²⁵

Noviny Front Page, jejichž některá čísla jsou uložena v prachatickém archivu, obsahovaly v úvodu stručné dění z fronty (z 13. července 1945 například situaci bojů na tichomořském ostrově Okinawa), několik slov generála Harrise, výsledky sportovního zápolení vojáků ve volejbale a softbale, rozpis bohoslužeb v blízkých kostelích či upozornění na večerní taneční zábavu.

Po splnění svěřených úkolů a ustálení situace došlo v Prachaticích po pár měsících ke změně působícího personálu US Army. *„V červenci 1945 byla 26. divize vystřídána 94. divizí, které velel generál Barnett. Za jejího pobytu navštívili Prachatice dva vysocí důstojníci americké armády. Na prachatickém náměstí 22. srpna provedl přehlídku posádky velitel 22. sboru armády USA generál Harmon a 16. října se tamtéž místní divize představila nástupci generála Pattona ve velení 3. armády generálu Truscottovi.*“²²⁶

²²³ Paměti Václava Piláta, s. 85

²²⁴ Tamtéž, s. 85

²²⁵ STARÝ, Václav: *Americké noviny z roku 1945*. In: Hraničář, roč. 35, č. 27., 4. 7. 1990, s. 3

²²⁶ *Když přijela americká armáda*, s. 13

Ale i čas pobytu této divize se na podzim naplnil. „*Americká armáda zůstala na Prachaticku necelých sedm měsíců. Na sklonku listopadu 1945 Prachaticko opustila a přesunula se do americké okupační zóny v Německu.*“²²⁷

Dodnes se vzpomíná na zásadní pomoc US Army při osvobození Československa a následný pobyt amerických vojáků v jihozápadních Čechách. Na mnoha místech jsou každoročně připomínáni, po roce 1989 jsou jim stavěny pomníky, každý květen se na jejich počest konají slavnosti, na které ještě někteří z přímých aktérů přilétají z USA osobně.

Jako poctu letos zesnulému milovníku a znalci Šumavy, Emilu Kintzlovi († 2022), který osvobození a pozdější soužití lidí ze Šumavy s Američany zažil a pozoroval jako malý chlapec v Sušici, zařazuji jeho vzpomínku na odchod Američanů z jihozápadních Čech: „*Za pár dní nastalo smutné loučení v celém městě. Slz byly potoky. Vojáci, které jsme měli tak rádi, navždy zmizeli. Zůstaly nám jen krásné vzpomínky, které za pár let nezahnal ani bolševik, když se marně snažil překroutit historii osvobození jihozápadních Čech vojsky nejslavnějšího generála US Army, Pattona. Čím víc kroutil, tím víc se na US boys vzpomínalo! Proto, prosím, nezapomínejme na ty vojáky, co nám přivezli svobodu, ale ani na ty nehodné bolševiky, co nám ji brzy potom zase vzali!*“²²⁸

²²⁷ *Když přijela americká armáda*, s. 13

²²⁸ *Sušice a okolí – osvobození 1945*, s. 29

7. Odsun Němců z Prachaticka

Dodnes se můžeme ve veřejném prostoru přesvědčovat, jak živá je otázka odsunu Němců z území osvobozeného Československa v roce 1945, resp. 1946. Taktéž Němci z okresu Prachatice museli po porážce Hitlerových vojsk odejít zpátky do Německa. V této etapě proběhlo nebývalé množství odchodů jednotlivců i celých rodin, které jim natrvalo změnilo život. Byli to často lidé, jejichž předkové žili na Šumavě po celé generace. Po staletí fungující pospolitost, kdy spolu Češi s Němci vedle sebe žili v relativním klidu a míru, se s poválečnou kolektivní vinou a následným odsunem natrvalo přerušila. Tato bezprecedentní událost zásadně ovlivnila i vztah mezi člověkem a šumavskou krajinou a přírodou.

7.1. Sběrný a internační tábor

Jako v každém větším městě byl i v Prachaticích v poválečných dnech zřízen táborový areál pro umístění Němců, popř. Rakušanů, a to jak uprchlíků, tak i pro rodiny, které zde byli usídleny po staletí. Další internovanou skupinou byli cizinci z jiných evropských národů.

Předcházela tomu proces, kdy byli lidé soustřeďováni na několika místech. „*Okresní a městskou správou byly k tomu vyhledány kasárenské objekty, které zejména v době okupační německou vojenskou správou byly značně rozšířeny, takže byly zejména svou kuchyní a ostatními barákovými objekty pro tento účel velmi vhodné.*“²²⁹ Byl rozdělen na všeobecnou správu a na samosprávu vysídlenců. Ta se zabývala i kartotékovou evidencí. Tábor vedl důstojník čs. armády nadporučík Josefa Vaňka.

Tábor začal vykonávat svou funkci koncem července 1945, kdy sem byli přemístěni uprchlíci německé národnosti, kteří se usadili na Prachaticku v průběhu okupace a další cizinci. Seznamy poskytl Okresní národní výbor v Prachaticích od jednotlivých místních národních výborů. „*Pobyt této kategorie vysídlenců-uprchlíků byl v táboře poměrně krátký, pokud měli možnost se dostat bez obtíží do svého říšskoněmeckého domova (3–10 dní). U osob z oblasti obsazené polskou lidovou republikou, tj. do oblasti kam se jedním uprchlíkem nehodlal, nebo na podkladě nových státoprávních poměrů ani nemohl vrátit, trval pobyt pochopitelně déle, někdy až 6 měsíců, a nakonec byly tyto osoby jako bezdomovci zvláštním transportem předány do Prahy dne 4. 11. 1946, v počtu 697 osob.*“²³⁰

²²⁹ SOkA Prachatice: *Odsun Němců* (strojopis, nedatováno), s. 1

²³⁰ Tamtéž, s. 1

7.2. Odsun

O samotném principu odsunu se rozhodlo již na konferenci „Velké trojky“ v Teheránu roku 1943, potvrzen pak byl v Postupimi roku 1945. Je potřeba zmínit, že se měl týkat nejen Němců na území bývalé ČSR, ale i z dalších evropských zemí. *„Hromadný odsun byl od začátku mezinárodní záležitostí. Probíhal ve spolupráci s vítěznými mocnostmi, navíc jej pozorně sledovali zahraniční novináři, pracovníci mezinárodního červeného kříže a různí veřejní činitelé.“*²³¹ Samotný odsun vehementně prosazoval i prezident Beneš.

Přesné číslo o počtu odsunutých se již asi nikdy nedozvíme, přesto je jisté jedno. Bylo obrovské. *„Početní stav německého obyvatelstva po skončení války na jaře 1945 nelze v důsledku tehdy panujících poměrů a značné dynamice migračních pohybů přesně stanovit. Vycházet lze pouze z různých odhadů a propočtů z pozdější doby.“*²³² Nejblíže pravdě je zřejmě číslo dosahující cifry dvou a půl milionů vysídlenců v rámci celého Československa.

V prachatickém okrese je znám jediný exces v podobě takzvaného divokého odsunu, který ale spíše souvisí s poválečnou zjitřenou atmosférou, než s odsunem samotným. Případ se stal v půlce května v obci Malovice na severovýchodě okresu. *„Poprava jednoho z Němců, Josefa Schimanka (*21.3.1911), byla zdůvodněna tím, že urazil důstojníka U.S. Army. Proto byl zřejmě popraven tak, že byl se smyčkou okolo krku posazen na koně a ten vyplašen výstřelem.“*²³³ Situace zde tedy zřejmě nebyla tak vyhrocená, jako například v Postoloprtech, v Ústí nad Labem a na dalších místech, to ale neznamená, že k hrubému násilí nedocházelo i ve zkoumaném místě.

Jak již bylo uvedeno, byli v rámci prachatického tábora rozděleni do čtyř velkých skupin – Němce a Rakušany s trvalým pobytem na území Prachaticka, německé uprchlíky z válečných zón a cizince. *„Uprchlíci ze západní části Německa, zejména z bombardované oblasti, byli předáni dvěma transporty 16.10. a 5.11. 1945 do tábora v Plzni (174 osob) k dalšímu odsunu. Bud' samostatně, aneb v menších skupinách, nebo do tábora v Řezně odešlo celkem 1354 uprchlíků, do oblasti NDR 349 osob, a do oblasti Polskem obsazené se odhlásilo 55 osob.“*²³⁴

Tábory si navzájem uprchlíky předávaly. Jednak k doplnění hromadných transportů, jednak k sloučení různých rodinných svazků. *„Tak předal zdejší tábor 19. 7. 1946 táboru ve*

²³¹ *Prachatice v létech 1938-45* (strojopis, nedatováno), s. 86

²³² ARBURG, Adrian – STANĚK, Tomáš: *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–51, díl 1., Češi a Němci do roku 1945*, nakl. SUSAS, 2010, s. 65

²³³ PADEVĚT, Jiří: *Krvavé léto 1945 – Poválečné násilí v českých zemích*. Academia, Praha 2015, s. 141

²³⁴ *Odsun Němců*, s. 1

*Vimperku 11 osob, tábora v Českém Krumlově 24. 7. 1946 6 osob a 8. 8. 46 do tábora Volary 30 osob k dalšímu transferu. Na druhé straně došlo k přesunu 289 osob ze Strakonice (25. 8. 1945).*²³⁵

Do svého bydliště byla vrácena jedna osoba, 9 osob zemřelo v táboře nebo ve zdejší nemocnici (6 osob na 65 let, 1 čtyřicetiletá osoba a 2 děti ve stáří 12 let a 5 měsíců). Jakožto váleční zajatci nebo v souvislosti s kriminálními případy bylo vojenským soudům odevzdáno 5 osob (z jedné rodiny dokonce 3 politicky zvlášť činné osoby).

Do této skupiny uprchlíků patří celkem 2931 osob, z nichž odešlo 240 osob neznámo kam. K tomu je třeba upozornit na lístkovou evidenci samosprávy tábora. *„Tato evidence byla dosti ledabyly vedena, psána německy na malých kartičkách a dosti neúplně. Mnohdy chybí datum příchodu nebo odchodu, bydliště před a po i během okupace a celkové a celkové přehledy statistické – poněvadž v nalezených papírech se nenašly – byly teprve nyní sestaveny seznamové výkazy a statistiky. Z Vimperka a z Volar se táborové seznamy a písemnosti nezachovaly vůbec, a proto lze říci, že statistické údaje zde uvedené jsou sestaveny jedině na podkladě nalezené lístkovnice a nelze proto tvrdit, že by byla úplná.*²³⁶

Z celkového počtu 2931 osob z této skupiny byli napočítáno 492 jednotlivců a 741 rodin. Zajímavým, ovšem pro svou dobu relativně obvyklým, se nám dnes může zdát velký počet dětí, které měly některé rodiny. *„Jedna rodina měla 12 dětí, další 11 dětí, čtyři rodiny měli po 10 dětech, čtyři rodiny po 9 dětech, 14 rodin po 7 dětech, ve 38 rodinách měli po 6 dětech, 56 rodin mělo po 5 dětech a 180 rodin bylo se čtyřmi dětmi.*²³⁷

Další skupinou, nacházející se v táboře, byli Rakušané, kterých bylo dohromady 921. Přišli do tábora z převážné části mezi 4. a 9. srpnem 1945 a odcházeli mezi 20. 8. a 28. 9. 1945. Odchod z tábora po pětidenní až osmidenním pobytu byl prováděn buď jednotlivě, nebo v menších skupinách. Přímé transporty byly vypraveny do Vídně 20., 28. a 29. 8. 1945 a do Lince 24. 9. 1945. Z 827 osob s původním bydlištěm ve Vídni se tam vrátilo 780 osob, z třiceti 29 do Lince, 12 do Welsu, 9 do Solnohradu a 91 do dalších částí Rakouska. Z počtu 921 osob rakouské národnosti bylo 153 jednotlivců a 251 rodin. Často v těchto rodinách scházeli mladí muži, kteří padli na frontě. Z této skupiny zemřela v táboře jedna 66letá osoba.

„V rozdílu k předchozí skupině překračuje počet 4 rodinných příslušníků jen poměrně málo rodin. Po jedné rodině bylo zaznamenáno 8 a 9 příslušníků, 2 rodiny 7 členů, 19 po pěti,

²³⁵ *Odsun Němců*, s. 1

²³⁶ *Tamtéž*, s. 2

²³⁷ *Prachatice v létech 1938-45*, s. 83

a 29 po čtyřech členech. V této skupině uprchlíků se objevují mnohem častěji děti narozené v roce 1944 a 1945.“²³⁸

Početnou kategorií byli lidé, kteří neměli německou státní příslušnost a byli povětšinou obětmi války a politiky Třetí říše. Tvořili více než třetinu všech internovaných. *Do další skupiny patří „Fremdländer“, tj. cizozemci. Jsou to osoby Němci odvečené ze svých domovů buď pro vojenské operace, na nucené práce, příslušníci nucených pracovních útvarů, váleční zajatci atd.*²³⁹ Sem patří podle lístkovnice celkem 1047 osob a to 290 jednotlivců a 216 rodin. Podle národnosti se jednalo o 206 Rumunů, 165 Maďarů, 161 Italů, 115 Poláků, 82 Jugoslávců, 70 Ukrajinců, 18 Rusů, 12 Belgičanů, 5 Litevců, 3 Francouzi a 2 osoby z Lucemburska. Přicházeli do tábora počínaje 29. červencem 1945 a odcházeli do 3 až 10 dnů. Poslední odchody z této skupiny byly 4. ledna 1946. Odcházeli jednotlivě i v národnostních skupinách transportem. Tak například do Maďarska se vraceli 19. srpna. O pár dní později, 23. srpna 1945, následoval druhým transport stejným směrem. Do Rumunska se internovaní vraceli 15. srpna, do Itálie 23. srpna a 6. září, do Jugoslávie 13. a 19. srpna, do Polska již 4. a 15. srpna 1945. Ukrajinci odcházeli v menších skupinách koncem srpna a začátkem září 1945. U 84 osob této skupiny se neví, kam z tábora odešli. 815 odcházelo do svých domovských států, 18 do Německa, 2 do tábora v Českých Budějovicích. 5. ledna 1946 odjelo 12 osob do sběrného tábora v Praze a 22. a 26. října 1945 pak 117 osob do sběrného tábora v Plzni. Úmrtí či policejní nebo vojenská opatření nebyli u této skupiny zaznamenány.

„Poslední, a to hlavní práce prachatického tábora, byl odsun zde usedlých Němců, bývalých čsl. státních občanů podle platných porevolučních zákonů. I zde se vztahují statistické údaje jen na data čerpaná z lístkovnicových záznamů táborové samosprávy. Zda jsou úplná po stránce početní a osob z jednotlivých osad a obcí, nebylo možno zjistit. V tomto směru nebyly též záznamy vimperského tábora nalezeny, ač osoby z Vimperského tábora jsou registrovány v Prachatickém táboře, jsou četné osady a obce z této oblasti vynechány a šly podle všeho přes tábor sušický či strakonický. Z těchto záznamů je patrné, že značný počet usedlých Němců nečekal na legální odsun přes tábor a odešel přes státní hranice „Heim ins Reich“ ilegálně.“²⁴⁰

Za povšimnutí stojí, že u osob, žijících v prachatickém okrese, byl zaznamenán poměrně veliký počet těch, kteří byli odsunuti, přestože neměly k nacismu – dle jejich vyjádření – žádný vztah. Tehdy ale platil princip kolektivní viny, proti kterému nebylo

²³⁸ Odsun Němců, s. 3

²³⁹ Prachatice v létech 1938-1945, s. 84

²⁴⁰ Odsun Němců, s. 4

většinou odvolání. Oproti tomu nacističtí politici a funkcionáři v táboře nebyli. Pravděpodobně opustili Československo z obavy o svůj život po své trase již dříve. „*Příchod do tábora této skupiny „vysídlenců“ byl zahájen 21., 22. a 23. února 1946, tj. v době, kdy se táborová správa uvolnila po odchodu prvních třech skupin. V těchto dnech nastoupili Němci do tábora z obcí, ve kterých byli označeni jako „již nevítaní“. Z menších obcí docházeli pak postupně v určený den hromadně najednou, ve větších a zemědělských obcích se děl odchod ve skupinách. Poslední příchody do tábora 19. června 1946 a poslední odchody z tábora 24. června 1946.*“²⁴¹

Velké dilema nastalo v rodinách, kde byl jeden z manželů Němec. „*Byly případy, kdy se manželé ze smíšeného manželství dobrovolně přihlásili k odsunu do Německa proto, že manžel německé národnosti nechtěl zůstat mezi samými Čechy a trval na odchodu se svými soukmenovci.*“²⁴² Těchto případů byly zajisté stovky.

V rámci vysídlení starousedlíků prošly táborem celkem 13 043 osoby z celého okresu, z toho 1307 jednotlivců a 3166 rodin. Pobyť v táboře byl nepoměrně kratší než u ostatních vysídlenců (3 a nejvíce 10 dní). Z celé skupiny zemřela v táboře jen jedna osoba, a to výměnkářka Kateřina Schlabschytová (roč. narození 1877) z Prachatic č.p. 45.

Ze samotných Prachatic bylo odsunuto 1881 obyvatel německé národnosti. Mnohdy docházelo na tolik zkoušeném prachatickém nádraží k smutným scénám, kdy se musely loučit matky s vlastními dětmi: „*Před připraveným vlakem stojí stará česká matka a s hlasitým pláčem lomí rukama. Z jedné strany jí podpírá dcera Češka, z druhé strany syn Čech. Proti ní v otevřeném vagóně stojí zavile se tvářící nejmladší syn, z kterého se vlivem jeho manželky Němky stal fanatický nacista Janouschek. Rodiče i sourozenci zůstali českými Janoušky.*“²⁴³

Z historie odsunu Němců známe hrozivé příběhy, přesto prý později veliteli prachatického tábora přicházely mnohé dopisy, ve kterých mu vysídlenci děkovali za slušné chování. Prachatický internační tábor byl zrušen v červenci roku 1946, tedy těsně po posledním transportu vysídlenců.

²⁴¹ *Odsun Němců*, s. 5

²⁴² *Prachatice v létech 1938-45*, s. 86

²⁴³ *Tamtéž*, s. 90

8. Závěr

Cílem práce bylo pokusit se z dostupných pramenů přiblížit dějiny především první poloviny roku 1945 v Prachaticích a jejich bezprostředním okolí, kdy – stejně jako v ostatních částech Evropy – vrcholila 2. světová válka.

Národnostní problémy, které mladá Československá republika zdělila z doby monarchie, postupně gradovaly ve 30. letech. Rostla nenávist především ze strany Němců vůči Čechům a jejich volání po návratu do říše bylo mocně podporováno politikou Hitlera a Henleina. Dokazují to i květnové volby roku 1935, kdy se velká většina Němců přiklonila k již tehdy jasně nacionalistické SdP, ačkoliv právě v Prachaticích to nebylo tak jednoznačné.

Po Mnichovské konferenci a následném záboru pohraničí, kdy se ze dne na den stalo město výhradně německým, mizely všechny spojitosti, které připomínaly historii Československa. Jen minimum Čechů zůstalo na území města, a ti, kteří setrvali, museli čelit nevybíravým útokům ze strany úřadů, ale i vlastních spoluobčanů.

Po dlouhých letech válečných útrap se Německo dostalo na pokraj svých válečných sil, bylo zatlačeno do defenzivy a vojska začala ustupovat. Snahy o tisíciletou říši dostávaly smrtelné rány.

Prachatický okres, spadající pod bavorskou Východní marku, byl závěrečnými událostmi války mnohokrát poznamenán. Již první lednové události roku 1945 jako by předznamenávaly, v jakém duchu se ponese následující měsíce. Do města se uchýlovalo mnoho transportů, jejichž pasažéři našli v Prachaticích dočasný azyl. Tato situace se opakovala, městem za toto období projely dozajista stovky, možná tisíce lidí různých národností a osudů prchajících před postupujícími armádami

Přes nepřehlednost a nebezpečnost situace na výhradně německém území, vznikla odbojová organizace nadšených vlastenců, kteří se připravovali na závěrečnou etapu války. Již počátkem roku se začali pravidelně scházet a v jarních měsících se riskantně pustili do jednání s německými úřady.

Německé represálie si dále vyžádaly mrtvé z řad místních občanů i v posledních chvílích války, včetně předválečného prachatického faráře.

Jedním ze zrůdných momentů, kdy se ukázala bestialita nacistických barbarů, byl pochod smrti z německého koncentračního tábora Helmbrechtsu do Volar, kdy především masakr u Cudrovic nedaleko Prachatic se nesmazatelně zapsal do povědomí mnoha lidí z okolí.

Přesto dostávali všichni Němci v oblasti strach z konce války, a to především z východu postupující Rudé armády. Z toho důvodu před ní ustupovali na západ, aby se dostali do zajetí americké armády.

V průběhu květnových událostí mířily do Prachatic další a další vlaky plné uprchlíků. Spojenecká letadla neustále hrozila přelety nad městem a zejména železničním nádražím, jež bylo několikrát silně napadeno, což se v několika případech neobešlo bez obětí.

Samotní občané města do posledních chvil nevěděli, zdali bude o město sveden boj nebo zůstane městem „otevřeným“. Z odbojové skupiny vznikl Revoluční národní výbor, jehož představitelé nakonec za pomoci partyzánské skupiny Šumava II., působící v prostoru nedalekých Vodňan, dokázali v květnu 1945 převzít město pod svou správu.

Město, které nakonec německá armáda opustila bez boje, bylo od 9. května znovu po téměř sedmi letech svobodné. Občané již jen čekali na příjezd partyzánů ze skupiny Šumava II. a především americké armády, blížící se od jihozápadních hranic, kde postupně osvobozovala další obce v okrese.

Po vyhlášení německé kapitulace a konci války nastal prostor pro vyřešení otázky, jež byla řešena na spojeneckých konferencích. Odsun Němců byl nejspíše logickým vyústěním stavu. Češi a Němci vedle sebe dál žít nemohli, což už například v předválečných letech potvrzoval v rámci své mise i nezávislý britský pozorovatel lord Walter Runciman.

Prameny, především paměti Václava Piláta, Františka Soumara a Miloslava Vačkáře, z nichž autor vycházel nejvíce, se pro tuto práci ukázaly jako dostačující k postihu minimálně základního zmapování situace roku 1945. Plně si uvědomuji, že lidská paměť je selektivní a umí některé souvislosti redukovat a upravovat, takže syntéza těchto vzpomínek nemusí být zcela objektivní a kritika pramenů je na místě. Pamětníci se však v mnoha popisovaných momentech a pohledech shodovali a zároveň doplňovali. Dá se tedy s určitostí mluvit o faktické správnosti podaných záznamů. Důležité je zmínit, že dalších pramenů přímo z oblasti Prachatic příliš není.

Díky těmto prachatickým patriotům, kteří dějinné události oné doby zaznamenali, ať už s jakýmkoliv osobním či věkovým odstupem, nám umožňují udělat si určitou představu o tehdejší situaci, v níž se Prachatice na konci druhé světové války nacházely.

O zachování jejich odkazu se snaží i tato práce. Uchovat v lidské paměti okamžiky na období útlaku a následné radosti z osvobození z područí nacistického jha, protože je a bude třeba je neustále připomínat následujícím generacím.

9. Seznam pramenů a literatury

Prameny

SOkA Prachatice

SOkA Prachatice, 1938–1945 (tištěný dvojlist, nedatováno).

SOkA Prachatice, fond amerických novin 1945.

SOkA Prachatice, Hraničář 1945.

SOkA Prachatice, *Kronika obce Prachatice (Gedenkbuch Prachatitz)*, č. NAD 133, 1922–1941.

SOkA Prachatice, MěNV Prachatice, č. NAD 178, *Pamětní kniha MěNV Prachatice*, 1945.

SOkA Prachatice, *Odsun Němců* (strojopis, nedatováno).

SOkA Prachatice, Prachatické noviny, 1945.

SOkA Prachatice, Pravda, list KSČ pro politický okres Prachatice 1945.

SOkA Prachatice, Soubor projevů pronesených na první národní slavnosti v Prachaticích.

SOkA Prachatice, SOUMAR, František: Prachatice, č. NAD 1537, *Paměti Václava Piláta*.

SOkA Prachatice, VAČKÁŘ, Miloslav: *Prachatice v létech 1938-1945* (strojopis, nedatováno).

Prameny nevydané

Soukromý archiv pana Emila Nachlingera. SOUMAR, František: *Vzpomínky na odboj* (strojopis, nedatováno).

Literatura

- ARBURG, Adrian – STANĚK, Tomáš: *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–51, díl 1., Češi a Němci do roku 1945*. nakl. SUSA, 2010.
- BALCAR, Bohuslav: *Sušice a okolí – Osvobození 1945*. nakl. Resonance, Domažlice 2015.
- FENCL, Pavel – KOUTNÁ, Jana – KUBŮ, František – MAGER, Jan Antonín: *Zmizelé Čechy. Prachatice*. Praha – Litomyšl 2007.
- FENCL, Pavel – MAGER, Jan Antonín – JURČO, Antonín: *Prachatice, obrazy z paměti města*. Město Prachatice, 2012.
- FIDLER, Jiří: *Ottova encyklopedie Osvobození 1945*. Ottovo nakladatelství, Praha 2015.
- CHROMEČEK, Břetislav: *Místopisný slovník Československé republiky*. 1929. *Jižní Čechy v boji proti okupantům*. Praha 1947.
- KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945 – Historie jednoho povstání*. NLN, Praha 2005.
- Kol. autorů: *Prachatice*. Prachatice 2005.
- KOS, Vladimír: *Květen 1945 v jižních Čechách – Nová místa, nová dramata*. Mladá fronta, Praha 2016.
- KREJSOVÁ, Jaroslava: *Přes Volary přešla smrt. Pochod smrti očima pamětníků*. Volary 2006.
- LAKOSIL, Jan – SVOBODA, Tomáš: *Sudety 1938 pohledem důstojníků německé armády*. Mladá fronta a.s., Praha 2014.
- Partyzánský odboj v jižních Čechách*. Vodňany 1945.
- Protifašistický odboj a osvobození jižních Čech 1939-1945*. Státní vědecká knihovna České Budějovice, 1980.
- MOULIS, Miloslav: *Uloupená Šumava (K historii území připojeného v letech 1938–1945 k Bavorsku)*. In: RADVANOVSKÝ, Zdeněk (ed.), *Historie okupovaného pohraničí 1938-1945*, 7, Ústí nad Labem 2003, s. 27-111.
- PADEVĚT, Jiří: *Krvavé finále – Jaro 1945 českých zemích*. Academia, Praha 2015.
- PADEVĚT, Jiří: *Krvavé léto 1945 – Poválečné násilí v českých zemích*. Academia, Praha 2016.
- PECKA, Jindřich: *Na demarkační čáře. Americká armáda v Čechách v roce 1945*. Praha 1995.
- RAJLICH, Jiří: *Mustangy nad protektorátem. Operace britského a amerického letectva nad českými zeměmi a německá obrana*. MBI, Praha 1997.
- RICHTER, Karel: *Sudety*. Nakladatelství NOOS, Praha 2017.

Se VII. Sborem do Šumavských Sudet. ZR&T, Plzeň 2018.

SLÁDEK, Oldřich: *Krycí heslo svoboda.* České Budějovice 1967.

SOMMERVILLE, Donald: *Encyklopedie druhé světové války.* Naše vojsko, Praha 2009.

STARÝ, Václav: *Život v Prachaticích v lednu až květnu 1945.* Výběr 12, 1975, s. 92-94.

VOJTÁŠEK, Filip: *Pod palbou hloubkařů.* Academia, Praha 2019.

Články v periodikách

KUBŮ, František: *Když přijela americká armáda,* In: *Listy Prachaticka,* roč. 3, č. 109, 8. 5. 1995.

MOERTL, Pavel: *Američané a Rusové si v květnu 1945 na jihu Čech podali ruce.* In: *Listy Prachaticka,* 6. 5. 1998.

REICHART, Pavel: *Americké jednotky na Šumavě.* In: *Vimperské noviny,* roč. 16, č. 5, 28. 4. 2011.

STARÝ, Václav: *Americké noviny z roku 1945,* In: *Hraničář,* roč. 35, č. 27., 4. 7. 1990, s. 3

STARÝ, Václav: *Dělostřelba pokračovala,* In: *Hraničář,* roč. 35, č. 13, 30. 3. 1990, s. 4

STARÝ, Václav: *Jak to bylo s pochodem smrti v pětáctyřicátém,* In: *Hraničář,* roč. 35, č. 23, 8. 6. 1990.

STARÝ, Václav: *Křižovatka cest a historie,* In: *Listy Prachaticka,* 16. 12. 1996.

STARÝ, Václav: *Německá armáda na útěku,* In: *Hraničář,* roč. 35, č. 15, 13. 4. 1990.

STARÝ, Václav: *Tragické cesty pochodu smrti,* In: *Listy Prachaticka,* roč. 3, č. 108, 10. 5. 1995.

Výpověď přímého účastníka osvobození na Prachaticku, In: *Listy Prachaticka,* roč. 3, č. 111, 13. 5. 1995.

Elektronické zdroje

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/5d/VolarydeadJews.jpg>

10. Seznam použitých zkratek

AD	Arbeitsdienst	Pracovní oddíl
ARLZ	Auflockerung (uvolnění), Räumung (vyklizení), Lähmung (ochromení), Zerstörung (zničení)	
brig. gen.	brigádní generál	
č. p.	číslo popisné	
čsl.	československý	
ČSR	Československo	
Dr.	MUDr. a ThDr.	
fy.	firma	
gen.	generál	
ha	hektar	
hod.	hodina	
něm.	německý	
MěNV	Městský národní výbor	
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei	
P.	kněz	
pí.	paní	
pluk.	plukovník	
RM	Reichsmark	Říšská marka
RNV	Revoluční národní výbor	
roč.	ročník	
rod.	rodinný	
SA	Sturmabteilung	Útočné oddíly
SOkA	Státní okresní archiv	
SdP	Sudetendeutsche Partei	Sudetoněmecká strana
tj.	to jest	
tzv.	takzvaně	

11. Přílohy

Příloha 1.²⁴⁴

Jméno a příjmení	Věk	bydliště	Stát
Abraham Roza	21	CZ	
Altman Roza	27	Dombrowa	Poland
Baumgartner Suzanna	22	Budapest	Hungary
Deutsch Margot	19	Lodz	Poland
Ehrenfried Gita	20	Czclady	Poland
Feilkopf Regina	23	Bendzin	Poland
Feiner Paula	18	Obersil	Poland
Friedman Maria	21	Rapta	Poland
Hasburg Paula	22	Bendzin	Poland
Kirkowitz Ivana	14	Sosnowitz	Poland
Kleinman Sara	20	Dombrowa	Poland
Lefkowicz Sara	?	Miskolecz	Hungary
Nucher Golda	47	Sosnowitz	Poland
Pauhner Eva	22	Teschko	Hungary
Pauhner Lilli	24	Teschko	Hungary
Prentsa Sara	22	Bendzin	Poland
Stein Luba	22	Bischoff	Hungary
Ungvar Roza	?	Botschko	Hungary
Wasserteil Mathilda	24	Krenau	Poland
Weinberger Marta	17	Uviherda	Hungary
Neznámá	?	?	?
Federman	22	?	?

²⁴⁴ Seznam obětí pochodu smrti, zastřelených u Cudrovic 6. května 1945

Příloha 2.²⁴⁵

„Vážení hosté, milí přátelé!

Sešli jste se na tomto historickém prachatickém náměstí, abyste oslavili s námi Prachaticany naše osvobození.

Toto náměstí – které dnešním dnem počínaje bude pojmenováno náměstím Svobody – bylo svědkem mnohých významných událostí, radostných i žalostných. Naše generace – po první světové válce v roce 1918 – již jednou zažila slavné dny osvobození ze staletého jařma habsburské dynastie. Tehdy jsme vešli do nové Československé republiky s idealismem člověka, který šťasten získanou svobodou, rozdával tuto plným rukamavšem kolem sebe v naději, že nebude jí pohrdáno.

Náš stát šťastně přestál počáteční obtíže a za vedení nezapomenutelného presidenta Osvoboditele T. G. Masaryka, sílil hospodářsky, upevňoval se politicky a získával sympatií v celém kulturním světě. Jenom nenalezl pochopení u těch, kteří měli být vděční za to, co vše jim republika dala a dávala.

Byli to naši Němci, kteří, jsouce ponoukáni ze susedství, pohrdli námi jim poskytovanými svobodami a zahájili podvratnou činnost proti našemu státu, který vždy nenáviděli a nikdy mu nepřáli.

Náš druhý president Budovatel – Dr. Edvard Beneš – byl těmito nespokojencinepřetržitě napadán, naše vláda stále obtěžována a naše republika trvale ohrožována, až došlo k Mnichovu, kde vyřknut neblahý ortel nad naší vlastí.

Toto prachatické náměstí byl dne 8. října 1938 znesvěceno prušáckou botou a tím počalo téměř sedmileté utrpení nás všech Čechů. Všichni máme v živé paměti tehdejší běh událostí.

Byla to těžká doba zkoušky.

Náš národ nepoznal ve svých dějinách tolik zvrhlého sadismu, tolik d'ábelské ukrutnosti v tak krátké době, jako tomu bylo právě teď v těchto sedmi letech. Koliok našich dobrých lidí nevrátí se už mezi nás, kolik tisíc věrných Čechů muselo zhynout jenom proto, že byli členy národa, který měl být zničen a vyhuben, aby výbojný nacismem zpitý národ německý na jeho místě mohl hýřit a se roztahovat.

Prožili jsme zlou dobu a jsme velkým díkem zavázáni vítězným armádám spojenců, které spolu s našimi udatnými bojovníky uspíšili naše osvobození.

²⁴⁵ SOKA Prachatice, Soubor projevů pronesených na první národní slavnosti v Prachaticích, s. 5-6

S vděčností děkujeme Bohu, že bylo nám dopřáno sejít se dnes zde, zase jako svobodní občané v osvobozené vlasti!

Pokládám si za čest, že mohu Vás – jako předseda Místního národního výboru – v tomto staroslavném městě pozdraviti a uvítati.

Vítám Vás všechny co nejsrdečněji, vítám představitele americké branné moci v čele s panem brigádním generálem Hardnessem, vítám váženého pana děkana Dra Pernegra z Písku a děkuji mu za jeho vlastenecky procitěná slova při kázání, vítám zvláště naše milé a zasloužilé Prachaticany: pana Dra Klímu, dlouholetého primáře zdejší nemocnice, našeho bývalého starostu pana ředitele Chadrabu, našeho dlouholetého menšinového pracovníka pana zemského školního inspektora Dlouhého, pana senátora Kindla a všechny Vás – české vlastence – kteří jste prošli utrpením koncentračních táborů a nacistických žalářů.

Bud'te nám všichni vítáni!“

12. Fotografická příloha

1. Průjezd uprchlíků z východních území Prachaticemi dne 26. dubna 1945.
2. Kolona uprchlíků v Prachaticích dne 26. dubna 1945.
3. Oběti pochodu smrti, kolem jejichž těl prochází místní Němci.
4. Václav Pilát, Jarolím Kubašta, gen. Sucharda, František Soumar a německý velitel domlouvají odzbrojování před školou u nemocnice.
5. Ústup wehrmachtu do Říše 6. května 1945.
6. Generál Sucharda na Prachatickém náměstí.
7. První příslušníci americké armády v Prachaticích.
8. Pochod americké armády po prachatickém náměstí.
9. Členové partyzánské skupiny „Šumava II.“ v jedné z prachatických ulic.
10. Vojáci americké armády poblíž Vitějovic.
11. Americká hlídka u Vitějovic.
12. Slavnost v Prachaticích dne 24. června 1945.
13. Nástup americké armády na prachatickém náměstí dne 24. června 1945.
14. Oběti nacismu za 2. světové války z řad českého obyvatelstva.

1. Průjezd uprchlíků z východních území přes Prachatice 26. dubna 1945.²⁴⁶

2. Kolona uprchlíků v Prachaticích dne 26. dubna 1945.²⁴⁷

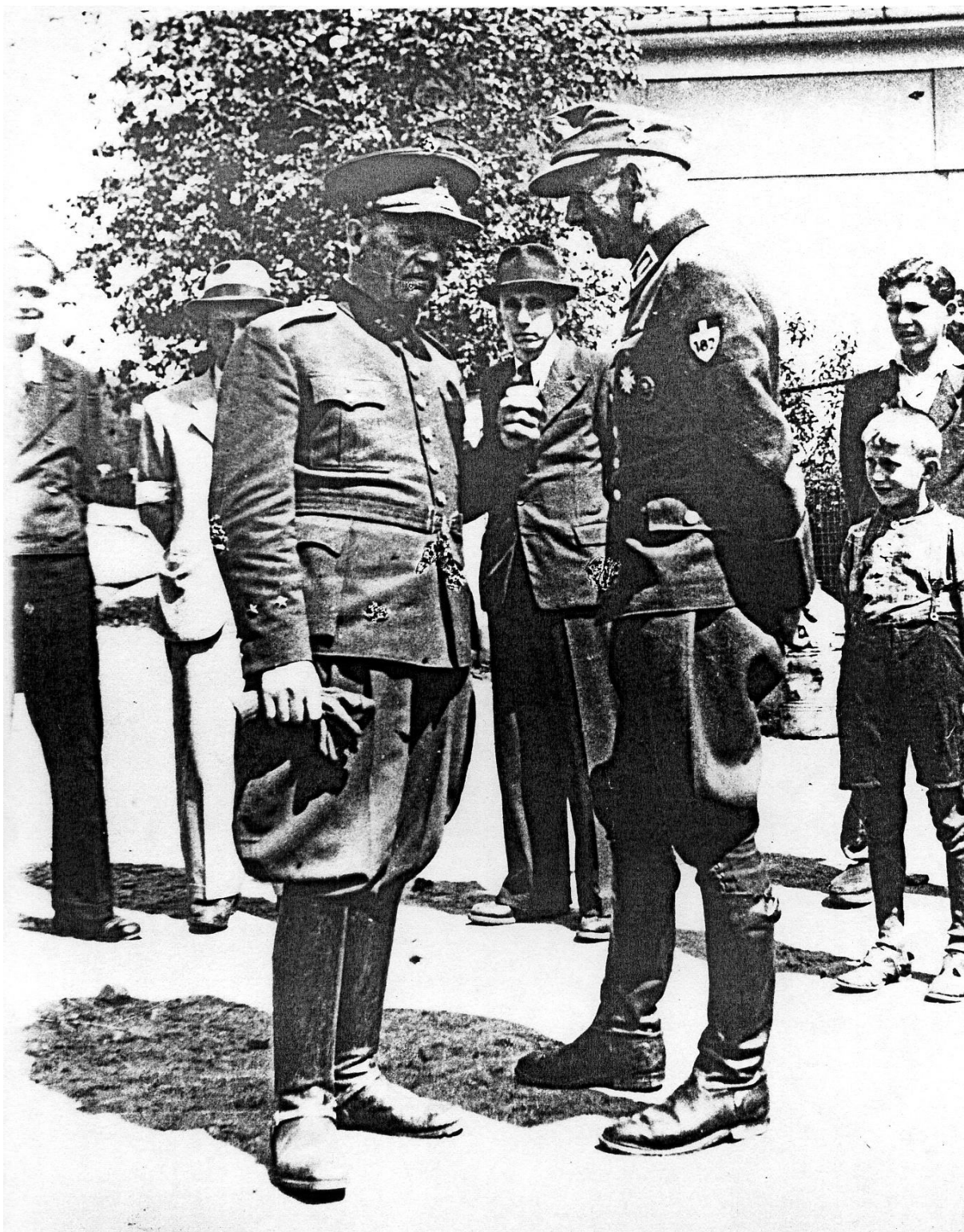
²⁴⁶ SOKA Prachatice

²⁴⁷ SOKA Prachatice

3. Oběti pochodu smrti, kolem jejichž těl prochází místní Němci.²⁴⁸

²⁴⁸ <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/5d/VolarydeadJews.jpg>

4. Zleva Václav Pilát, Jarolím Kubašta, pluk. Sucharda, František Soumar a německý velitel se domlouvají na odzbrojování před školou u nemocnice.²⁴⁹

²⁴⁹ SOKA Prachatice

5. Ústup wehrmachtu do Říše 6. května 1945.²⁵⁰

6. Generál Sucharda na prachatickém náměstí.²⁵¹

²⁵⁰ SOKA Prachatice

²⁵¹ SOKA Prachatice

7. První příslušníci americké armády v Prachaticích.²⁵²

8. Pochod americké armády po prachatickém náměstí.²⁵³

²⁵² SOKA Prachatice

²⁵³ SOKA Prachatice

9. Členové partyzánské skupiny Šumava II v jedné z prachatických ulic.²⁵⁴

²⁵⁴ SOKA Prachatice

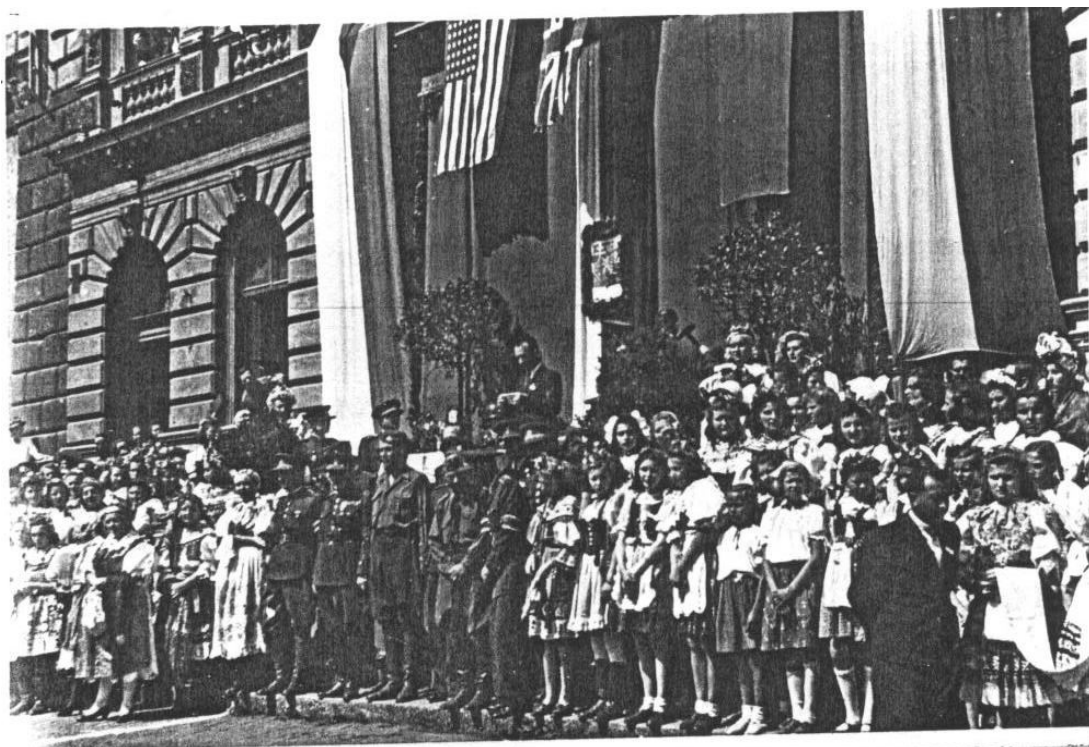
10. Vojáci Rudé armády poblíž Vitějovic.²⁵⁵

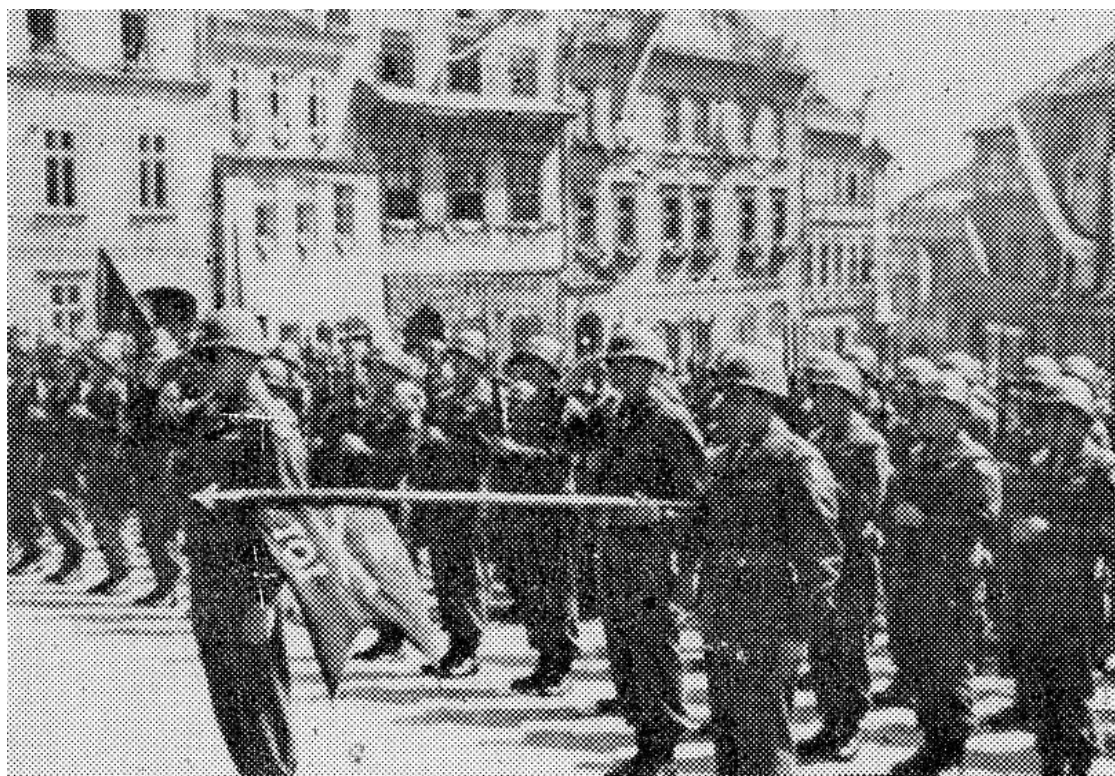
11. Americká hlídka u Vitějovic.²⁵⁶

²⁵⁵ SOKA Prachatice

²⁵⁶ SOKA Prachatice

12. Slavnost v Prachaticích dne 24. června 1945.²⁵⁷

13. Nástup americké armády při slavnosti na prachatickém náměstí dne 24. června 1945.²⁵⁸

²⁵⁷ Soukromý archiv pana Emila Nachlingera

²⁵⁸ Soukromý archiv pana Emila Nachlingera

14. Oběti 2. světové války z řad prachatického obyvatelstva.²⁵⁹

²⁵⁹ SOKA Prachatice